

**YERLİ VE YABANCI ÇİZGİ FİLMLERİN EVRENSEL DEĞERLER
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Neslihan Kaymak

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EKİM, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (...) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Neslihan
Soyadı : Kaymak
Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin Evrensel Değerler Bakımından İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation of Domestic And Foreign Cartoons in Terms of Universal Values

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Neslihan Kaymak

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Neslihan KAYMAK tarafından hazırlanan “Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin Evrensel Değerler Bakımından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Gökçe KARAMAN BENLİ

(Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Hatice BEKİR

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 02/09/2020

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinde bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren anlayış ve desteğini hep yanımda hissettiğim değerli danışmanım Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK' e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Yüksek Lisans Eğitimim boyunca ufkumu açan değerli hocalarım Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AY TAR' a, Prof. Dr. Ayşe B. AKSOY' a ve Prof. Dr. Neslihan AVCI' ya teşekkürlerimi sunuyorum. Değerli katkılarından dolayı jüri üyeleri Prof. Dr. Hatice BEKİR' e ve Dr. Öğretim Üyesi Gökçe KARAMAN BENLİ' ye ayrıca teşekkür ederim.

Araştırma sürecinin her aşamasında desteklerini esirgemeyen canım dostlarım Rabia YILMAZ'a ve Esra ÖZBEY'e, dil ve anlatım yönünden teknik desteği ile yanımda olan canım dostum Elif EVYAPAN'a ve çalışma azmimi artıran beni destekleyen tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Başardığım her şeyde büyük emeği olan, beni cesaretlendiren hayatım boyunca desteklerini her an hissettiğim annem Mine KAYMAK'a, babam Hasan KAYMAK ve sevgili kardeşim Tunahan KAYMAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

YERLİ VE YABANCI ÇİZGİ FİLMLERİN EVRENSEL DEĞERLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Neslihan Kaymak

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ekim 2020

ÖZ

Bu araştırma, yerli ve yabancı çizgi filmlerin evrensel değerler bakımından incelenerek karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağını belirlemek için 5-6 yaş grubu okul öncesi eğitim alan 100 çocuk ile birebir görüşme yapılmış ve izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmler belirlenmiştir. Çocukların izlemeyi en çok tercih ettiği çizgi filmler olan yerli yapım Keloğlan Masalları ve yabancı yapım Vikingler çizgi filmleri incelemeye alınmıştır. Araştırma nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntemle göre yürütülmüştür. UNESCO tarafından evrensel değerler olarak belirlenen sevgi, saygı, dürüstlük, iş birliği, mutluluk, alçak gönüllülük/tevazu, barış, sorumluluk, sadelik, hoşgörü/tolerans, birlik/dayanışma, özgürlük değerleri temel inceleme birimi olarak seçilmiştir. 12 evrensel değeri ifade eden alt boyutlar belirlenerek kontrol listesi oluşturulmuştur. Evrensel Değerler Kontrol Listesi alan yazın incelenerek geliştirilmiş ve 5 alan uzmanın görüşleri doğrultusunda 12 evrensel değer ve 50 alt boyut ile son şekli verilmiştir. Yerli ve yabancı çizgi filmler evrensel değerler kontrol listesine göre incelenerek içerik analizi yapılmıştır. Çözümlenen veriler ki-kare analizi ile

karşılaştırılarak sonuçlara ulaşılmıştır. Keloğlan Masalları çizgi filminin Vikingler çizgi filmine göre, daha fazla değer içeriğine sahip olduğu, mutluluk, dürüstlük, hoşgörü ve özgürlük değerlerinin daha sık işlendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çizgi Film, Evrensel Değerler, Erken Çocukluk, Keloğlan Masalları, Vikingler

Sayfa Adedi : 127

Danışman : Prof. Dr. Ayşe Dilek Öğretir Özçelik

INVESTIGATION OF DOMESTIC AND FOREIGN CARTOONS IN TERMS OF UNIVERSAL VALUES

(Ph.D Thesis)

Neslihan Kaymak

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION SCIENCES

October 2020

ABSTRACT

This research aimed to examine and compare domestic and foreign cartoons in terms of universal values. In order to determine the data source of the study, 100 children in the 5-6 age group who received pre-school education were interviewed and the cartoons that they preferred to watch the most were determined. The most preferred cartoons for children to watch, the domestic production of Keloğlan Tales and foreign produced Vikings cartoons were examined. The research was conducted according to the mixed method in which qualitative and quantitative methods are used together. The values of love, respect, honesty, cooperation, happiness, humility, peace, responsibility, simplicity, tolerance, unity and freedom, which are determined by UNESCO as universal values, have been chosen as the basic unit of investigation. A checklist was created by determining sub-dimensions representing 12 universal values. The Universal Values Checklist was developed by examining the literature and was finalized with 12 universal values and 50 sub-dimensions in line with the opinions of 5 field experts. Domestic and foreign cartoons were analyzed according to the universal values checklist and content analysis was made. The results

were obtained by comparing the analyzed data with chi-square analysis. It has been observed that the Keloğlan Tales cartoon has more value content than the Vikings cartoon, and the values of happiness, honesty, tolerance and freedom are processed more frequently.

Key Words : Cartoon, Universal Values, Early Childhood, Keloğlan Tales, Vikings

Page Number : 127

Supervisor : Prof. Dr. Ayşe Dilek Öğretir Özçelik

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi.....	5
1.4 Sayıtlar.....	6
1.5 Sınırlılıklar.....	6
1.6 Tanımlar	6
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE	9

2.1 Erken Çocuklukta Ahlak Gelişimi	9
2.2.1 Ahlak Gelişiminde Yaklaşımlar	15
2.3 Değer Kavramı ve Eğitimi.....	17
2.3.1 Değer Kavramı	17
2.3.2 Değer Eğitimi.....	19
2.3.3 Evrensel Değerler	25
2.4 Televizyon, Çizgi Film ve Çocuk	31
2.4.1 Televizyon ve Çocuk	31
2.4.2 Çizgi Film ve Çocuk.....	33
2.4.3 Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımına Etkisi	37
2.5 İlgili Araştırmalar	38
2.5.1 Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	38
2.5.2 Dünyada Yapılan Çalışmalar.....	45
BÖLÜM III	57
YÖNTEM.....	57
3.1 Araştırmanın Modeli	57
3.2 Araştırmanın Veri Kaynağı	57
3.3 Verilerin Toplanması.....	59
3.3 Verilerin Analizi ve Yorumlanması	63
BÖLÜM IV.....	65
BULGULAR VE TARTIŞMA	65
4.1 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Yer Alan Evrensel Değerlere İlişkin Bulgular .	65
4.2 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sevgi Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular .	70
4.3 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Mutluluk Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	73

4.4 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde İş Birliği Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	76
4.5 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Saygı Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.	79
4.6 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sorumluluk Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	82
4.7 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Alçak Gönüllülük/Tevazu Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	85
4.8 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Dürüstlük Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	88
4.9 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Hoşgörü/Tolerans Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	91
4.10 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Barış Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	95
4.11 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Birlik/Dayanışma Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	98
4.12 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Özgürlük Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	101
4.13 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sadelik Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	103
BÖLÜM V	106
SONUÇ VE ÖNERİLER	106
5.1 Sonuçlar	106
5.2 Öneriler	113
KAYNAKLAR.....	114
EKLER	126
EK 1. Etik Kurul Onayı	126
EK 2. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Dilekçesi.....	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin İncelenen Bölümleri.....	59
Tablo 2. Evrensel Değerler Kontrol Listesi.....	61
Tablo 3. Evrensel Değerlerin Tümü İçin Yapılan Ki-kare Analizi	66
Tablo 4. Evrensel Değerlerden “Sevgi” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi.....	72
Tablo 5. Evrensel Değerlerden “Mutluluk” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi.....	75
Tablo 6. Evrensel Değerlerden “İş Birliği” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi.....	78
Tablo 7. Evrensel Değerlerden “Saygı” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	81
Tablo 8. Evrensel Değerlerden “Sorumluluk” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi.....	84
Tablo 9. Evrensel Değerlerden “Alçak Gönüllülük/Tevazu” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	87
Tablo 10. Evrensel Değerlerden “Dürüstlük” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	90
Tablo 11. Evrensel Değerlerden “Hoşgörü /Tolerans” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	93
Tablo 12. Evrensel Değerlerden “Barış” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi.....	97
Tablo 13. Evrensel Değerlerden “Birlik/Dayanışma” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	100
Tablo 14. Evrensel Değerlerden “Özgürlük” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Keloğlan Masalları çizgi filmi kodlama örneği	63
<i>Şekil 2.</i> Vikingler çizgi filmi kodlama örneği.....	64
<i>Şekil 3.</i> Evrensel değerlerin Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	66
<i>Şekil 4.</i> Sevgi değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	70
<i>Şekil 5.</i> Mutluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	73
<i>Şekil 6.</i> İş birliği değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	76
<i>Şekil 7.</i> Saygı değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	79
<i>Şekil 8.</i> Sorumluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	82
<i>Şekil 9.</i> Alçak Gönüllülük/Tevazu değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı	85
<i>Şekil 10.</i> Dürüstlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	88
<i>Şekil 11.</i> Hoşgörü/Tolerans değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	91

<i>Şekil 12.</i> Barış değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	95
<i>Şekil 13.</i> Birlik/Dayanışma değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	98
<i>Şekil 14.</i> Özgürlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	101
<i>Şekil 15.</i> Sadelik değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı.....	104

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölüm problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar başlıklarına yer verilerek hazırlanmıştır.

1.1 Problem Durumu

Evrensel değerler, tüm insanlığın belirli gerçeklere ve kurallara göre işleyen bu evren içerisinde paylaştığı yargılardır. Bireyler değer yargılarına doğuştan sahip olmazlar; aile, sosyal çevre, toplum, eğitim, medya araçları sayesinde bir bakış açısı geliştirirler. Bireylerin çeşitli olay ve olguların karşısında verdikleri tepkiler bu bakış açısını barındırmaktadır. Tüm insanların sahip olduğu hak ve özgürlükler ve bireylerin sahip olduğu değer yargıları bir araya geldiğinde oluşan tablo, tüm dünyanın değerleri ile ters düşmemelidir. Evrensel değerleri barındırmayan, kültüre özgü değerler zaman içerisinde yok olmaya mahkûm olmaktadır. İnsan hakları, çocuk hakları ya da toplumdaki tüm canlıları korumayı amaçlayan her türlü uluslararası haklar listesi, evrensel değerleri temelinde barındırmaktadır. Bu değerler, tüm toplumlar için aynı anlamı ifade eden değerlerdir.

Evrensel değerlerin gelişimi, erken çocuklukta ahlaki gelişimin temellerinin atılmasıyla başlamaktadır. Ahlaki gelişim, bireylerin diğer bireylerle olan ilişkilerinde davranışlarına yön veren duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, ahlak gelişiminin farklı yönlerine odaklanmıştır. Piaget, 4-7 yaş arasındaki çocukların davranışlarını sonuçlarına göre şekillendirdiklerini bu evrenin ilk ahlaki evre olduğunu ortaya koymuştur. Bu evreye bağımlı ahlak evresi denilmekte ve kuralların değişmez olduğu düşünülmektedir. On yaşından itibaren ise çocuklar, kuralların değişebilir olduğunu kavramaya başlamaktadır (Santrock, 2017, s. 247). Bazı durumlarda toplumun değerleri ile bireylerin değerleri bütünlük oluştururken bazı durumlarda birbirinden farklılık göstermektedir.

Çocuklar potansiyel doğru davranışları göstermek için modellere ihtiyaç duymaktadır. Bu modeller başlangıçta ebeveynler, sonrasında ise çocuğun içinde bulunduğu tüm evre, olay ve olgulardır. Çocuklar, toplumun değerlerini ve kurallarını içselleştirmek için hazırdır. Küçük ocuklar bile doğru ya da yanlış kabul edilen davranışları çoğu zaman fark etmektedir (Santrock, 2017, s.248). z kontrol becerisine sahip vicdanlı çocukların yetişmesi, tüm insani değerlerin yaşandığı ortamlarda ve bu değerlere sahip bireylerle mümkün olmaktadır.

Tüm insanların ortak değerleri araştırmacılar tarafından çoğu zaman araştırma konusu haline getirilerek çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Ele alınan ortak değerler değişiklik gösterse de bireylerin gelişimi için önem arz etmektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür rgt [UNESCO] ise farklı ülkelerde yürüttüğü yaşayan değerler programı ile bu programda iş birliği, sorumluluk, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük, sevgi, saygı, hoşgörü, barış, birlik, özgürlük ve sadelik değerlerini evrensel olarak kabul edilmesi gereken değerler listesine yerleştirmiştir. Bu dünyada kişisel değerlerimizin üstünde tutulan evrensel değerlerdir. Tüm insanlığı ilgilendiren bu değerlere sahip olan yetişkinler olabilmenin yolu toplumun en kk biriminin bu değerler ile donanımlı hale gelmesi ile mmkndir. Değerler bakımından toplumda görülen yozlaşmanın önlenmesi her bakımdan

doğru davranışları destekleyen bir çevre ile mümkün olabilmektedir. Çocukların karşılaştıkları durumlara, sahip oldukları evrensel değerler ile nasıl yaklaşacaklarını modellemeye ihtiyaçları olduğu gözlenmektedir. Çocukların izleme alışkanlıklarıyla ilgili yapılan bir araştırmada, çizgi film karakterinin ahlaki davranışlarının çocukları yüksek düzeyde etkilediği ortaya konulmuştur. Kahramanın filmdeki rolü çocuğun hayal dünyasını zenginleştirerek gerçek yaşamdan deneyimler edinmesine fırsat sağlamaktadır (Oruç, Tecim & Özyürek, 2011). Çizgi film karakterlerinin modellenmesinin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konularak evrensel değerlerin gelişimine destek sağlanabilmektedir.

Çocukluk, her türlü uyarana son derece açık bir dönemdir. Bu sebeple tüm insani değerlerin olumlu ve olumsuz halleri çocuklar tarafından taklit edilmektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında, çocuklarda evrensel değerlerin gelişimi için ortaya konulan her türlü uyarıcı hem çok kolaylaştırıcı hem de çok tehlikeli bir araç olabilmektedir. Kitle iletişim araçları, basılı yayınlar çocukların bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmalı ancak zararlı bilgi ve belgelerden korumalı, bu hakların ihlali söz konusu olduğunda gerekli çalışmalar yapılmalı, yetişkinler üzerlerine düşen sorumlulukların bilincinde olmalıdır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi [BMÇHS], 1995). Bu araçlardan biri olan çizgi filmler, karakterleriyle ve temalarıyla izleyicilerini derinden etkilemekte ve model alınmaktadır. Çizgi filmlerde, evrensel değerlere yer verilmesi tüm dünya çocuklarının ahlaki gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Çocukluk döneminde kullanılan çocuk yayınları ile evrensel değerlerin farkındalığı oluşturulabilmekte ve bu bilinç tüm toplumlarda yaygınlaştırılabilmektedir. Çocuklar tarafından sıklıkla izlenen çocuk yayınlarının içeriklerinin incelenmesi olumlu etkilerin desteklenmesini, olumsuz etkilerin ise azaltılmasını kolaylaştırmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye televizyonlarında yayınlanan yerli ve yabancı çizgi filmlerin evrensel değerler bakımından durumunu incelemek, karşılaştırmak, yorumlamak ve önerilerde bulunmaktır.

Araştırma kapsamında, bu amaca ulaşmak için aşağıda verilen alt amaçlara cevap aranacaktır:

1. Yerli ve yabancı çizgi filmlerin içeriklerinde evrensel değerlere olumlu olarak ne düzeyde yer verilmektedir?
2. Yerli ve yabancı çizgi filmlerde evrensel değerlere yer verilme durumunda bir farklılık var mıdır?
 - Sevgi değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Mutluluk değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - İş birliği değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Saygı değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Sorumluluk değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Alçak gönüllülük/tevazu değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Dürüstlük değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Hoşgörü/tolerans değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Barış değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Birlik/dayanışma değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Özgürlük değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?
 - Sadelik değeri alt kategorileri bakımından bir farklılık var mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Evrensel değerlerin olmadığı bir dünyada, toplumun tüm üyelerinin birlikte ve sağlıklı olarak yaşaması mümkün olmamaktadır. Schwartz (1994), sahip olduğumuz değerleri kültürlerarası geniş bir bağlamda değerlendirerek, değer içeriklerinin ne kadar evrensel olduğuna ve dolayısıyla insan koşullarının doğası için ne kadar temel olduklarıyla ilgili sonuçlara ulaşmıştır. Söz konusu evrensel değerlerin çocukluktan başlayarak geliştirilmesi ve bu değerlere zarar verecek durumların ortadan kaldırılması yüksek derecede önem arz etmektedir. Aileler, okul, sosyal çevre, kitle iletişim araçları ve çocuk yayınları gibi tüm paydaşların görev ve sorumluluklarını üstlenmesi gerekmektedir.

Erken çocuklukta evrensel değerlerin gelişmesi çocuğun kişilik gelişimi ve bilişsel gelişimi ile paralel ve ilişkili olarak ilerlemektedir. Yüksek düzeyde insani değerler ile donanımlı çocukların yetişmesi, uygun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması ve ortamların güvenli hale getirilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Televizyon ve bilgisayar gibi teknolojik araçların çocuklar tarafından kullanılması ve çocukların buradan gelecek iletilere açık halde bulunması bu konuda birçok araştırma yapılmasına neden olmuştur. Günümüzde birçok çocuk yayını, öğretici ve geliştirici ya da sadece eğlendirme amaçlarıyla çocuklara sunulmaktadır. Yerli yapımların da fazlasıyla arttığı ve çocukların gelişimine yönelik çalışmaların olduğu gözlenmektedir. Çizgi filmlerde gerçek hayatta yaşanabilecek olaylar ve temalar mizahî bir dille karikatürize edilerek ortaya konulmaktadır. Soyut kavramların görselleştirilerek ve olay örgüsü ile çocuklara sunulması bu konuların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Çizgi filmler çocukların bilişsel ve duyuşsal davranışlarına doğrudan etki etmekte, çocuklar kahramanlarla özdeşim kurmaktadır (Güler, 1989). Sağlıklı benlik gelişimi ve insani değerlerin kazanılması doğru davranışların geliştirilmesiyle mümkün olmaktadır.

Erken çocukluk evresi kişilik gelişimi ve toplumsal değerlerin kazandırılması açısından kritik bir dönemdir, bu sebeple kendi değerlerinin farkında olan bireyler yetiştirmenin temellerinin atıldığı bir süreç olmalıdır. Önemli olan evrensel değerlerin ezberletiliyor

olması değil çocukların kişiliklerinin değerlere göre gelişiyor olmasıdır. Medya araçları, çizgi filmler yoluyla çocukların değer kavramıyla karşılaşacakları kilit nokta olabilmektedir. Erken çocukluk döneminde, evrensel değerlerin somutlaştırılarak öğretilmesi çizgi filmler yoluyla mümkün olabilmektedir. Bu sebeple bu yayınların içeriğinin incelenmesi, çocukların bir insan olarak sahip olduğu değerler ile ilgili olumlu ve olumsuz yargıların ortaya konması önem taşımaktadır.

1.4 Sayıtlar

Bu araştırma aşağıda belirtilen sayıtlar üzerinden yürütülecektir:

1. Araştırmanın veri kaynağı olan yerli ve yabancı çizgi filmlerin evrensel değerleri içerdiği varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

1. Evrensel değerler UNESCO tarafından kabul edilen en temel evrensel ve insani değerler olan sevgi, iş birliği, saygı, mutluluk, alçak gönüllülük, barış, sorumluluk, dürüstlük, sadelik, hoşgörü, özgürlük ve birlik değerleri ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırmanın örneklemini oluşturan yerli ve yabancı çizgi filmler, 5-6 yaş grubu okul öncesi dönem çocuklarının en çok izlediği çizgi filmler ile sınırlandırılmıştır.
3. En çok izlenen 2 çizgi film ve her birinden seçilmiş olan yirmişer bölümün incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.6 Tanımlar

Evrensel Değer: Bütün insanlığı ilgilendiren toplumdaki bireylerin sahip olduğu maddi ve manevi öğeler, üstün nitelik ve bir şeye verilen kıymettir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018).

Çizgi Film: Tema ve karakterler üzerine kurulmuş birden çok resmin art arda gösterilerek hareket oluşturulduğu animasyon filmidir (TDK, 2018).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun olarak; evrensel değerler, erken çocukluk gelişimi ve çizgi filmler üzerine ilgili alan yazının incelemesine yer verilecektir.

2.1 Erken Çocuklukta Ahlak Gelişimi

Ahlak, insan davranışlarının iyi veya kötü olması, kişilerin bilinçli davranışlarının sebep ve sonuçları, akıl, irade ve vicdan gibi yeteneklerin gelişimini konu edinmektedir. Ahlak bir değerler bilimidir, kişilerin ahlaki davranışlarına yüklenen değerlerin içeriği önem taşımaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin davranışlarının sevgi, iyi niyet ve hoşgörü ile temellendirilmesi ahlakın en temel görevidir. Bu durum ahlaki eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Aydın, 2003, s.16).

Ahlak gelişimi, bireylerin insan ilişkileri içerisinde ne yapmaları ve yapmamaları gerektiği üzerine duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirmektedir. Vicdan kavramı ise, kişinin davranışları üzerine iç düzenleme yapmasıdır. Erken çocukluk, vicdan gelişimi açısından önemli bir başlangıç noktasıdır. Bu dönemde çocuklarının doğru ve yanlış davranışın farkında olduğu, yavaş yavaş empati becerisine sahip olmaya başladıkları ve uygun olmayan davranışlarının sonucunda rahatsızlık duydukları görülmektedir (Santrock, 2017, s.248). Gelişim kuramları ahlak gelişiminin çeşitli yönlerine dikkat çekerken iyi davranış

ve kötü davranış üzerine çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. Ahlaki davranış, kişilerin kendi iradelerine göre değiştirilip ortadan kaldırılabilen, ahlaki olup olmadığı konusunda değerlendirilebilen, belirli bir zihin olgunluğuna ulaşmış insan davranışlarını ifade etmektedir (Aydın, 2003, s.23).

Ahlaki yargı; hak-haksızlık, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi konularda kişinin, durumu eleştirel bakış açısıyla el alması ve hüküm vermesidir (Çiftçi, 2003). Bu yargılama işinin temelinde, empati duygusunun olması gerekmektedir. Ahlak, insanların davranış özelliklerini belirlemede önemli bir işleve sahiptir. Güçlü değerler, üstün ilkeler, insan olmanın getirdiği sorumluluklar bireylerde zaman içinde karaktere dönüşür. Toplumlar etik ahlak uygulamaları yoluyla ilişkilerini artırır ve geliştirir. Dürüstlük, eşitlik, doğruluk, adalet gibi değerler tüm bireyler için gereklidir. Bu nedenle ahlak, sadece yakın toplumsal ilişkilerimizde değil aynı zamanda tüm insanlık ile olan ilişkilerimizde doğru davranışı göstermektir.

Ahlaki yargı ile ilgilenen araştırmacılar, kişilerin ahlaki bir problem durumunda ne yapmaları ve neden yapmaları gerektiği sorularına cevap aramışlardır. Davranışların altında yatan sebepler önem taşımakta fakat çoğu zaman doğru davranışların gösterilmesinde yetersiz kalmaktadır (Berk, 2013, s. 571). Çocuğun bilişsel gelişim düzeyi, ahlaki ikilemleri çözebilme durumunu ve ahlaki yargılarını belirlemektedir.

Erken çocukluk döneminde yer alan çocuklar, istediklerine ulaşmak için çeşitli yollar denemektedir. Üç yaş civarında istediklerini ailesine ağlayarak yaptırabilen bir çocuk dört beş yaş civarında kendi elindekiyle istediği şey arasında takas yapma çözüm yolunu seçebilir. Çocuklar zaman içerisinde başkalarına saygı duymayı, kendi haklarının yenmemesi için başkalarının haklarını yememeyi, tutarlı davranışlar göstermeyi öğrenmektedir. Okul çağına geldiklerinde süper ego gelişmiştir ve çocuklar davranışlarında vicdan duygusunu da kullanmaya başlarlar. Çocuklar, otoritenin yokluğunda da içten gelen uyarılma ile doğru davranışları göstermektedir. Ulaşılabilecek bir sonraki düzeyde çocuklar başkalarına zarar vermemek ve doğru davranmaktan bir adım daha öteye giderek

başkalarına yardım etmekte, insanlara karşı özverili davranmakta ve hoşgörü duygusu geliştirmektedir (Yörükoğlu, 2006, s.222).

Araştırmacılar, insan ahlakının üç bileşeni olduğunu ortaya koymuşlardır. Biliş, ahlaki konular hakkında düşünmeyi ve karar vermeyi vurgulamaktadır. Piaget ve Kohlberg bu alanda çalışmalar yapmıştır. Duygular, ahlaksal problemlere bağlı olarak gelişen suçluluk vb. duyguları ifade etmektedir. Freud tarafından vurgulanmıştır. Davranış bileşeni ise, nasıl davrandığımızı, davranışların doğru ya da yanlış, ahlaklı ya da ahlaksız olması üzerinde durmuştur. Sosyal öğrenme kuramcıları ahlakın davranış boyutunu ele almışlardır (Zadanbeh & Zakerian, 2011).

Bu üç ana bileşenden bilişsel-gelişimsel kuramlar, ahlaki düşünce üzerine yoğunlaşırken psikanalitik kuramlar duygular üzerine, toplumsal kuramlar ise ahlaki davranışlar üzerine yoğunlaşmaktadır (Berk, 2013, s.568).

Davranışın ahlaki olup olmadığı üzerine yapılan araştırmalar genellikle bilişsel kuramcılar tarafından geliştirilmiştir. Uygun davranışların pekiştirilmesi uygun olmayan davranışların ise cezalandırılması üzerinde durulmaktadır. Çocukların ahlak gelişiminde anne babalardan çok akranlarından etkilendiği ve ahlaklı davranan modellerin çocukları yüksek oranda etkilediği görülmektedir. Ahlaklı davranan modeller olarak anne babalar ise çocukla ilişkilerinde önemli olduğunu düşündükleri değerler hakkında sohbet etmelidir, bu durum çocukların olumlu ahlaki gelişimine katkı sağlamaktadır (Santrock, 2017, s. 248).

Freud'a göre ahlak, süper egonun gelişimi ve kişinin dürtülerini kontrol etmesiyle ahlaki kuralları içselleştirmesi sürecidir. Çocuklar süper egonun gelişimiyle birlikte çok istedikleri şeyleri bile belirli oranlarda kontrol etmeyi öğrenirler. Tüm değer yargılarının, örf, adet ve geleneklerin ebeveynler yoluyla çocukların iç dünyasında yansımaları oluşmaya başlarken doğru ve yanlış kavramları çevrenin tutumuyla içselleştirilmektedir (Özakkaş, 2017, s.107). Ebeveynlerin değer yargılarını çocuğa iletmedeki davranışları, çocuğun yaşantısı boyunca sahip olacağı olumlu ve olumsuz ahlaki davranışlara olan bakış açısını etkileyecektir.

İnsan davranışlarının ahlakiliği biyolojik temellerle tam olarak açıklanamamaktadır fakat gelişimin ilk iki yılında beynin ilgili bölümlerinin işlevselliği yüksektir. Beynin bu alanları zarar gören kişilerde, empatik düşünme ve toplumsal akıl yürütme becerilerinin daha az geliştiği gözlenmektedir. Toplumsal öğrenme kuramına göre, ahlaki davranışın pekiştirme ve model alma yoluyla kazanıldığı görülmektedir (Berk, 2013, s. 570). Çocukların sağlıklı ahlaki gelişimi için ebeveynlerin ve eğitimcilerin ahlaki yönelimlere ilişkin tutarlılığı önem taşımaktadır.

Kişilik özelliklerinin birçoğu çocukluk döneminde gelişmektedir. Berkowitz (2002), kişilik gelişiminin temelinde öz kontrol, suçluluk ve bakış açısı farklılıklarını algılama özelliklerinin olduğunu söylemiştir. Öz kontrol, kişinin kendi davranışlarını kontrol etmesi, yönlendirebilmesi ve dürtülerini düzenlemesini içermektedir. Çocuklar agresif dürtülerini erteleyebilmekte ve hazzı geciktirebilmektedir. Suçluluk, çocukların davranışlarının sonuçlarında yapıcı ya da yıkıcı olarak verdikleri öz eleştireci cevaplardır. Yapılan araştırmalar, 1,5-2 yaş aralığında suçluluk duygusunda artış olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bakış açılarının farklılığını algılama ise okul öncesi ve ilkokul yıllarında gelişim göstermektedir. Fakat yapılan çalışmalar 2-3 yaş çocuklarının da bazı temel bakış açılarını algıladıklarını göstermektedir. Ahlaki gelişim, kişilerin farklı insanların çıkarlarını dengeleme yeteneğine bağlı olduğundan bakış açılarının farklılığını algılamak önem taşımaktadır.

Oyun dönemi çocukları bağımsızlığını artırarak toplumun bir bireyi haline gelmektedir. Hayal dünyası gelişmiştir bu sebeple gerçek ile gerçek olmayanı karıştırabilmektedir. Çocukların kimlik kazanma arayışı anne babayı taklit etmeleriyle başlayıp özdeşim kurmayla devam etmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını, karakter özelliklerini ve onların uygun gördükleri özellikleri benimsemeye, uygun görmediklerinden uzaklaşmaya çalışmaktadır. Bu dönemde, çocukların ahlaki anlayışı, cezalandırılmaktan korktuğu için değil ebeveynlerinin sevgisini kazanmak içindir (Yörükoğlu, 2006 s.62).

Ahlaki yargıların nesnel olduğunu düşünenler davranışların nedenlerine odaklanmazken ahlaki görecelilik; ahlaki standartların zamana, mekana ve duruma göre değiştiği görüşüdür. Çocukların yaş grubu, sosyokültürel çevreleri, ailelerinin eğitim düzeyleri ve yaşadıkları koşulların farklılığı ahlak gelişim düzeylerinde farklılıklara neden olmakta ve ahlaki yargılarını etkilemektedir. İyi olan davranışı yaptı diye çocuklar iyi diye değerlendirilemezken kötü olan davranışı yaptı diye de kötü değerlendirilmesi yapılmamalıdır (Wringe, 2006, s.160). Farklı kültürlerle bağlantılar kurmak, dünyanın etik görüşlerini yaşanan toplumun değerleriyle temas ettirmek, kendi geleneklerimizi diğer kültürlerin gelenekleriyle zenginleştirmek ve tüm insanlık için ortak değerler oluşturmak gerekmektedir.

Çocukların değer algılarının oluşabilmesi öncelikle kendilerine değer vermeleri ve özsaygı geliştirebilmeleriyle ilgilidir. Mutlu ve kusursuz bir yaşamın gerekliliğine odaklanılmış bir zaman diliminde, çocukların ve gençlerin özsaygıyı öğrenmesi önem taşımaktadır. Gerçek olmayan bir kendilik algısı kişinin değersiz olduğunu düşünmesi, tüm diğer değerlerin temelini derinden etkilemektedir. Dijital çağ çocukların kimlik gelişimini de önemli ölçüde etkilemektedir. Sanal ortamlarda yaratılan olumlu kimlik algısı ve gerçek dünyada çocuğun içinde bulunduğu kimlik arasındaki farkın artması, büyük kargaşaya sebep olmaktadır. Böyle bir ikilemde kendini kandıran çocuk başkalarını da kandırmaktan çekinmemekte ve değer edinme süreci baltalanmaktadır. Ott (2019), Hristiyan etik değerlerinin gelişimi için çocukların merkeze alınması gerektiğini ve yetişkinlere odaklanan sistemin çocuklara odaklanarak ortaya çıkaracağı değişikliklerin önemini ortaya koymuştur. Hızla değişen dijital bir dünyanın içine doğan çocuklar için devam eden bir ahlaki gelişim süreci planlanmalı ve oyun, doğaçlama ve hikayeler yoluyla geliştirilmelidir.

Çocukların ahlaki gelişimine destek olmanın amacı, diğer bireylerin hak ve sorumluluklarını tanıyan, uygun kararlar alabilen, sorumlu bireyler yetiştirmektir. Bireyler aldıkları kararlardan kendileri sorumludur. İlk çocuklukta dışsal otoritenin kararlarına uyan çocuklar, geliştikçe içsel muhakeme becerisini kazanırlar. Çocuk ahlaki düşünme ve eylemde bulunma yeteneklerini giderek geliştirir (Globokar, 2018).

Okul kültürünün ahlak gelişimine olan etkilerini ortaya koyan bir araştırmada, farklı okul tipleri kurum kültürü bakımından incelenmiş ve öğrencilerin ahlaki gelişim düzeyleri ortaya koyulmuştur. Araştırma sonuçları, en yüksek düzeyde gelişim gösteren çocukların kolej tipi bir okulda okuduklarını ve Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerine göre dördüncü evreye ulaşabildiklerini ortaya çıkarmıştır. Okul atmosferinin, öğrencilerin ahlaki gelişimi üzerinde az bir etkisi olduğu ortaya koyulmuştur (Akbar, Khanam, Aslam, Fatima & Muhammad, 2017).

Yapılan araştırmalar, 6-8 yaş aralığındaki çocukların çeşitli ahlaki ilkelerin farkında olduklarını ve karmaşık bir bilişsel yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Çocukların ahlaki akıl yürütme biçimlerinin durumlara ve olaylara göre farklılaştığı görülmektedir (BeiBert, Mulvey & Killen, 2018). Bu durum Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramının temel yapısını destekler niteliktedir.

Ahlak ile ilgilenen araştırmacılar, insan ahlakının değişimi üzerine üç temel görüş öne sürmektedir: Birinci görüş, insan ahlakının doğuştan geldiğini ve eğitim ya da diğer dış etkenlerin değişimde etkili olamayacağını ifade etmektedir. İkinci görüş, doğuştan gelen ahlakın değişmeyeceğini fakat sonradan kazanılan ahlaki özelliklerin değişebileceğini ifade etmektedir. Eğitim ve çevresel faktörler kişinin ahlakını değiştirebilmektedir. Üçüncü görüş ise insan davranışlarının, duygu ve düşüncelerinin çevresel faktörler ve yaşam şartlarına göre şekillendiğini öne sürmektedir (Aydın, 2003, s.20). Ahlakın değişmeyeceği görüşü ancak toplumdaki hiçbir şeyin değişmeyeceği görüşü ile mümkün olabilmektedir. Günümüz toplumunda hayvanların bile eğitilebildiğini gözlemlemekteyiz. Doğru yaklaşım ve uygun çevre koşulları sağlandığında çeşitli erdemleri benimsemiş, kuralları ve kuralların var olma sebebini bilen bireyler yetiştirmek mümkün olmaktadır.

Yaygın düşünce yapısı, ahlaki akıl yürütmede bazı dezavantajlı çocukların gecikebileceğini ya da tamamen başarısız olabileceğini söylemektedir. Bunun tersi olan araştırma bulguları da mevcuttur. Örneğin, işitme yetersizliği olan çocuklarla yapılan bir araştırmada işitme yetersizliği olan çocuklar ile işiten çocuklar arasında ahlaki akıl yürütme becerilerinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu durum ahlaki akıl yürütme becerisinin işitme

duyusuna bağılı olmaksızın gelişebildiğini ortaya koymaktadır (Hao & Wu, 2019). Diğer duyu kayıpları ile ilgili yapılan çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Ahlak eğitimi ile ilgilenen araştırmacılar aile ve çevre desteği ile bu çocukların yaşitlarını takip ettiklerini söylemektedir. Bilişsel gelişimde bir aksama olmadığı sürece ahlaki gelişim normal seyir sürecinde devam edebilmektedir.

Ahlak gelişiminde ve eğitiminde, temelde okulun rolü çocukları ve gençleri olabildiğince değerlerin ve ahlaki eylemlerin örnekleri ile karşılaştırmaktır. Okul kuralları ve yönetmelikleri, okuldaki kişilerin birbirleriyle olan ilişkileri, okulun yönetilme biçimi hepsi sürecin önemli bir parçasıdır. Bu süreçteki en önemli etkenden biri de öğretmendir. Öğretmenler çocuklar için doğru ve yanlış davranışların gelişimine doğrudan katılmaktadır (Kaur, 2015).

2.2.1 Ahlak Gelişiminde Yaklaşımlar

Bireylerde ahlaki gelişim, Piaget ve Kohlberg'in ahlak gelişim dönemleri çerçevesinde ele alınmakla birlikte birçok kuram temsilcisi ahlaki gelişimden bahsetmektedir. Ahlak gelişimi bilişsel, fiziksel ve sosyal duygusal gelişimle birlikte gelişimin ayrılmaz bir parçası ve devamlılığıdır. Geçmişten bugüne dek ahlak gelişimi; sosyoloji, felsefe, psikoloji ve din bilimleri gibi birçok alanın araştırma konusu olmuştur. Farklı ekoller ahlak gelişimini kendi bakış açılarıyla ele almışlardır.

Kohlberg, ahlak gelişim kuramını oluştururken, çocuklara ikilem içeren çatışma durumları vermiş ve ikilemi hangi ahlaki yargıya dayandırdıklarını açıklayarak çözmelerini istemiştir. Kişinin akıl yürütme biçimi, ahlaki olgunluğunu belirlemektedir. Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı, üç temel düzey ve altı evre olarak gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey ve gelenek sonrası düzey şeklindedir. Birinci evre, 'ceza ve itaat yönelimi' otoriteden korkulan ve davranışların sonuçlarının önemli olduğu dönemdir. İkinci evre, 'araçsal amaç yönelimi' kişinin çıkarlarına uygun olan davranışın doğru davranış olduğunu düşünürler. Üçüncü evre, 'iyi kız iyi oğlan yönelimi' toplumsal uyumun sağlanması için kurallara

uyuma davranışlarının gözlemlenmesidir. Dördüncü evre, ‘toplumsal düzeni koruma yönelimi’ kuralların herkes için aynı tarafsızlıkla uygulanması ve toplumsal düzenin güvencesi için uygulanmasını öne sürmektedir. Beşinci evre, ‘toplumsal sözleşme yönelimi’ kuralların ve kanunların çoğunluğun çıkarlarıyla uyumlu olduğunda anlamlı olduğunu savunmaktadır. Altıncı evre, ‘evrensel ahlak ilkesi yönelimi’ bütün insanlık için geçerli ilkelerden söz etmekte ve herkesin görüşlerine eşit derecede saygı duymayı amaçlamaktadır (Berk, 2013, s.582).

Kohlberg, bireylerin hangi ahlaki düzeyde olduğunu ortaya koymak için nasıl düşündüklerine odaklanmıştır. Her insan farklı zamanlarda farklı basamaklarda yer alabilmektedir. Bu durum, farklı basamaklarda yer alan kişilerin, ahlaki yargılama gerektiren bir durum karşısında farklı bakış açılarına sahip olmaları ile açıklanmaktadır. Buna karşın on yaşındaki bir çocukla kırk yaşındaki bir kişi aynı basamakta olabilmektedir (Çiftçi, 2003).

Piaget, ahlak gelişim kuramını, bilişsel gelişim kuramı üzerine oluşturmuş ve 5-10 yaşları arasında bağımlı ahlaki dönem, on yaş ve üzeri özerk ahlaki dönem olarak ikiye ayırmıştır. Bağımlı ahlaki dönemde bulunan çocuklar kuralların otoriteler tarafından koyulduğunu düşünür, değiştirilemez ve itaat gerektiren yapılar olarak kabul ederler. Özerk ahlak dönemi çocuğun bilişsel olarak da geliştiği bir dönem olduğundan kurallar artık katı ve değiştirilemez olmaktan çıkmakta, öncelikle karşılıklılık anlayışına sahip olmaktadır. Bu anlayışta karşılıklı iş birliği söz konusudur. Ergenlik dönemine doğru ise ideal karşılıklılık söz konusudur. Burada kişi kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa karşısındakine öyle davranır düşüncesi hakimdir (Berk, 2013, s.580).

Bağımlı ahlaki dönemde yer alan çocuklar, var olan bir kurala uyum sağlamadıklarında, davranışın ardından ceza alacaklarını düşünmektedir (Santrock, 2017, s.247). Kuralların değişimine direnç gösterirler. Özerk dönemde yer alan çocuklar kuralların değişebileceğini kabul etmişlerdir. Piaget, çocuğun ahlaka dair ne öğrenebileceğinin bilişsel gelişim düzeyine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır (Miller, 2017, s. 266).

Sosyal öğrenme kuramcıları, ahlaki davranışı, çevresel faktörlerle bağdaştırarak sonradan öğrenilip değiştirilebileceğini savunmaktadır. Ödül, ceza, pekiştirme ve model alma yoluyla ahlaki davranışların öğrenilebildiği, olumlu ve olumsuz olarak değiştirilebildiği görüşü, davranışları şekillendirmektedir. Olumlu ahlaki davranışlar model alınırken olumsuz ahlaki davranışlar da modellerden etkilenmektedir (Aydın, 2003, s.43). Davranışın değiştirilmesi için normal ya da normal dışı davranışların altında yatan öğrenme ilkeleri incelenmelidir. İstendik davranışların pekiştirilmesi ve istenmedik davranışların söndürülmesi için çocuğun davranışları takip edilmelidir (Miller, 2017, s. 230). Küçük çocuklar davranışlarını başlangıçta büyüklerini taklit ederek yaparlar fakat davranışın neden doğru ya da yanlış olduğu açıklandığında ya da neden iyi davranışları göstermesi gerektiği ile ilgili konuşulduğunda, davranışlarını buna göre şekillendirebilmektedirler. Çocuklara kuralların nedenleri, iyi ve kötü sonuçları açıklanmalı ve kurallar zaman zaman hatırlatılmalıdır.

2.3 Değer Kavramı ve Eğitimi

2.3.1 Değer Kavramı

Değer kavramı, kişinin ruhsal, ahlaksal, toplumsal ya da güzellik yönünden ortaya konulan yararlı özelliklerini ifade etmektedir (TDK, 2019). Değerler toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin ayrı ayrı önemli olarak nitelendirdiği, doğru davranışla ilgili olan edimler olarak toplumbiliminde yer bulmuştur. Burada önemli olarak nitelendirilme durumu, değerlerin göreceli olması durumunu da açıklamaktadır. Değerler herkes için aynı öneme sahip olmasa da tüm dünyada az ya da çok önem verilen temel değerlerden bahsedilmektedir. Günümüz çağının problemlerinden bir tanesi de değerlerin öğreniliyor fakat yaşanmıyor oluşudur. Sonuç ise değer yargılarını sorgulamaksızın kabul edip yok olduklarını fark etmeyen bir toplumdur.

Değerler sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi ilgili tüm disiplinlerde önemli rol oynayan bireyleri ve toplumları karakterize etmek, davranışların arkasındaki temel motivasyonları

ortaya koymak için kullanılmışlardır. Schwartz (2006) değerler teorisinde değerlerin bazı özelliklerinden bahsetmektedir;

- Değerler, bireylerin aktif ilke ve inançlarıdır.
- Değerler, ulaşılacak istenen ideallerle ilgilidir.
- Değerler, kişilerin yaşamında her duruma ve davranışa hitap etmektedir.
- Değerler, kişilere rehberlik etmektedir.
- Değerler, hiyerarşik öneme göre sıralanıp birden çok anlam ifade etmektedir.

Değerlerin, iç içe geçmiş bir yapıya sahip olduğu, çevreden kazanıldığı, birbirlerinden bağımsız düşünülmediği ve kuşaktan kuşağa rol modellerle aktarılabilceği, yapılan bazı çalışmalarda görülmektedir (Varol, 2011).

Sosyolojik açıdan bakıldığında, toplumun kabul ettiği değerlerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Bireyler, toplumun refahını koruduğundan değerleri ciddiye alır, değerler için özveride bulunurlar, bireylerin çoğunluğu bu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Toplumda bireyleri sosyolojik açıdan var eden olgu, onların değerleridir. Toplum bazı değerleri onaylayıp bazı değerleri onaylamamaktadır. Bu durum iyi-kötü, doğru-yanlış davranışları doğurur, buna bağlı olarak toplumdaki değerler sistemi kişilerin neleri yapıp neleri yapmamaları gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Sosyal bilimcilere göre değerlerin bazı işlevleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; kişilerin dikkatini önemli olarak görülenler üzerine yoğunlaştırmak, sosyal rollerin seçilmesinde ve iyi bir birey olma yolunda yol gösterici olmak, kişileri doğru davranışları yapmaya yönlendirmektedir. Ayrıca değerler sosyal problemlerin varlığını azaltmakta ve toplumun düzenini sağlamaktadır (Fichter, 2012). Değerler davranışlara kaynaklık ederek bireylerin davranışlarını hem kendi içinde hem de toplum içinde yargılama olanağı sunmaktadır.

Değerler, bireylerin biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak, sosyal etkileşime izin vermek ve toplumun işleyişini sağlamak gibi insanlığın ortak amaçlarına hizmet ettiğinden evrensel sayılmaktadır. Schwartz (2006), değerlerin hitap ettiği motivasyonel alanları ve hangi evrensel ihtiyaçlardan ortaya çıktıklarını ortaya koyan on temel değer açıklamıştır. Bunlar;

özerklik, uyarılma, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyumluluk, gelenek, yardımseverlik ve evrenselciliktir.

Toplumda kendisiyle ve çevresiyle barışık, uyumlu, sağlıklı ve mutlu bireyler olmasının en önemli yolu değerler ve bu değerlerin bireylerin hayatlarına nasıl yansıtıldığıdır. Toplumdaki bireyler ne kadar sağlıklı ise toplumlar o kadar yüksek değerlere erişmektedir. Bu noktada değer öğretimi, değerlerin kazandırılması süreci önem kazanırken toplumdaki tüm paydaşlar sorumluluk almak durumundadır. Değerlerin doğrudan öğretilmesi, örtük programlar yoluyla geliştirilmesi ya da karakter eğitimi kavramları bu süreci ifade ederken süreçte, birçok yöntem ve teknik kullanılabilmektedir (Dilmaç, 1999).

Değer kavramının önem kazanmasının ardından hangi değerlerin nasıl ve ne zaman kazandırılmaya başlanacağı ön plana çıkmaktadır. Birçok araştırma ortak değerlerden bahsetmekte ve bazı değerlerin önemine dikkat çekmektedir. Burada değer kavramı ortaya konulurken tüm toplumların ortak geleceği için evrensel değerler olarak tüm toplumlarda değinilen değerlere yer verilmiştir. Ne zaman kazandırılmaya başlanmalı sorusu ise çocukların kişilik gelişimiyle alakalıdır. Kişilik gelişiminin büyük çoğunluğunun okul öncesi dönemde gerçekleştiği düşünüldüğünde değer kavramının bu dönemde geliştirilmesi gerektiği açık şekilde görülmektedir. Değer eğitimi aile ve sosyal çevre ile bağlantılı olarak ilerlemelidir (Keskinoglu, 2011, s. 29- 32).

Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin düşüncelerini ortaya koymaya yönelik yapılan bir araştırmada, öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu değer kavramı için toplumun özümsemiği maddi ve manevi unsurlar, tutum ve davranışlar, toplumun kuralları, kutsal sayılan şeyler cevabını vermişlerdir. (Kolaç & Karadağ 2012).

2.3.2 Değer Eğitimi

Tüm dünyanın refahının iyi yetişmiş, güçlü karakter sahibi insanların varlığına bağlı olduğu, yıllardır yapılan araştırmaların ortaya koyduğu önemli sonuçlardandır. Bu sebeple doğumdan itibaren bireyin uygun tutum ve davranışları geliştirmesi önce ailede daha sonra

öğrenim hayatında sahip olacağı değerler ve becerilerle mümkün olmaktadır. Birçok ülkede insani değerlerin çocuklara kazandırılmasına temel eğitim kanunlarında yer verilmektedir. Eğitim politikaları ve programları buna göre şekillenmektedir.

Değer eğitimi, doğumdan itibaren çocukların etik davranışlarını karakterize etmeye yönelik ortaya konulan girişimlerdir. Günümüz eğitim sistemleri, çocukları iyi karakterli bireyler yapmak üzerine çeşitli eğitim politikaları geliştirmektedir. Okullarda geliştirilmek istenen karakter eğitimi çalışmaları, gençler arasında olumsuz davranışların artması ile birlikte yayılım göstermiştir (Agboola & Tsai, 2012). Değer eğitimi, öğrenme ve öğretmenin birçok yönünü tanımlayan ahlak gelişimi, karakter gelişimi, sosyal duygusal öğrenme, yurttaşlık eğitimi, etik, ahlak felsefesi, gibi çeşitli terimlerle iç içedir. Terimlerin çeşitliliği ve değer eğitiminin kapsamı da değer eğitimiyle ilgili tanımlamaları ve görüşleri farklılaştırmıştır. Literatürde yer alan söylemler ne kadar farklılaşsa da tek bir çatı altında toplanmaktadır. Değerler eğitimi kavramı, Amerika Birleşik Devletleri'nde karakter eğitimi terimiyle karşımıza çıkarken İngiltere'de değer eğitimi kavramı tercih edilmektedir. Amerika'da yaygınlaşan karakter eğitimi kavramı yirmi yıl öncesinin ahlaki eğitim kavramından daha geleneksel ve davranışsal yaklaşımlarından ayrılmaktadır. Değer eğitimi kavramı ise tutum ve davranışlarla ilişkilendirilmektedir (Berkowitz, 2002). Karakter eğitimi, çocukların iyi insanlar olmalarını desteklerken belirli değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Amerika'da yaygınlaşan bazı programlar incelendiğinde birçoğunun itaat etme davranışına odaklandığı, asıl öğrenilmesi gereken öz disiplin anlayışının zıttı bir çerçeve çizildiği görülmektedir. Bu politikalar üzerine kurulu okulların bir başka yönü de karakter gelişimi için kullandıkları dışsal motivasyon araçları, ödül ve ceza sistemleridir. Kişilerin belirli değerleri kazanmasının yolu bir ödül ile sağlandığında bu değerlerin içselleştirilmesi mümkün olmamaktadır. Yapılan araştırmalar dışsal motivasyonla sağlanan karakter gelişiminin içsel motivasyonu azaltan nedenlerden olduğunu göstermiştir. Değer eğitiminde doğru ve zamana uygun yöntemler seçilmediğinde sonuçlar hayal kırıklığına uğratabilmektedir (Kohn, 1997).

Günümüz çocukları, zorlu bir sosyal çevre ile karşı karşıyadır. Büyüyen ekonomik eşitsizlik, artan şiddet olayları, ihmal ve istismar olayları toplumda bozulmalara, duyarsızlaşmalara sebep olmaktadır. Çocuklar, içine doğdukları bu toplumun değişen değerlerine adapte olurken çeşitli zorluklarla karşılaşmakta hatta uyum sağlayamamaktadır. Aile ve okullar, çocukların değerleri yaşadığı ve aktardığı ortamlar üretmede öncelikli sorumluluk sahibi olması gereken kurumlardır. Çocuklar, dünya için yapabilecekleri olumlu değişimi fark ettiklerinde sorumluluk sahibi bireyler olarak gelişim göstermektedir.

İyi karakterin özünde güvenilirlik, saygı, sorumluluk, adalet dürüstlük, özenli olma gibi değerler bulunmaktadır. Yurt dışında yapılan bazı çalışmalar karakter geliştirmeyi hem öğretmenler hem de öğrenciler için erişilebilir becerilere dönüştürmeye yardımcı olan kavramsal bir çerçeve oluşturmuştur. Belirli karakter özelliklerine odaklanmak yerine, karakter gelişimi için ön koşul içsel beceriler olan, empati ve öz disiplinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Empati, çocuğun bir başkasının bakış açısını ve duygularını anlamasını, adalet ve hoşgörü duygusunu hissetmesini ve kendi doğrularını yanıltan daha iyi ayırt etmesini sağlarken öz disiplin, karar verme, harekete geçme ve kendi kendini tatmin edebilme yeteneği sağlamaktadır. Bu beceriler ahlaki davranışlar için temel oluştururlar. Okullarda bu beceriler geliştirilmeden oluşturulan değer eğitimi programları hedefe ulaşmada yetersiz olacaktır. Empati ve öz disiplini beslemek, ortak hak ve sorumluluklara dayanan bir etik oluşturmak için ön koşul olmalıdır (Berreth & Berman, 1997).

Değerlerin gelişimi için planlı eğitim öğretim yoluna giden eğitimciler aslında geçmiş zamanlarda yapılan karakter eğitimlerinden farklı şeyler yapmamaktadır. Değer eğitimi ve çocukların karakterleri, okul ve okul dışındaki birçok güçten etkilenmektedir. İnsan ahlakının oluşumundaki tüm problemleri çözmek için mükemmel bir sistem hiçbir zaman olmamıştır. Fakat okullarda karakter gelişimi, iyi eğitimciler, sınıflandırma, disiplin, müfredat dışı etkinlikler, okul-veli iletişimi, hizmet içi çalışma ve değerlendirmeler gibi okulun genel politikalarına entegre edilmiş değerler ile mümkün olabilmektedir (Wynne,

1995). Bir başka deyişle eğitim politikası, okul sistemindeki ahlak eğitimi gerçekleştirilmeye öncülük etmelidir. Ebeveynler, öğretmenler ve yöneticiler birer paydaş olarak, öğrencileri bu yaşamdaki iyi değerlere sahip olmaya ve geliştirmeye teşvik etmeli ve birer model olmalıdır (Agboola & Tsai, 2012). Okul yöneticileri, karakter eğitime gerçekten değer vermeli, ne anlama geldiğini derinlemesine anlamalı ve karakter eğitimi öğretim liderleri olma yetkinliğine sahip olmalıdır (Berkowitz, 2011). Değerler eğitimi, sadece okulların bir sloganı olmamalı, değerlerin ve erdemlerin gelişimi günlük yaşama dahil edilmelidir. Okullarda yapılan değer ve karakter eğitimi çalışmaları, toplumun ihtiyaçlarına göre şekillense de evrensel değerleri içselleştirmiş dünya çocukları yetiştirmek, gençleri ahlaklı vatandaşlar olarak yetişkin yaşamlarına hazırlamak değer eğitiminin amacı olmalıdır.

Değer ve karakter eğitimi politikaları olan okullar incelendiğinde, bu programların etkililiği konusunda eleştiriler göze çarpmaktadır. Değerlendirme çalışmaları testlerdeki puanlarda önemli farklılıklar göstermezken pek çok okulda uygunsuz davranışların azalması, okula devam etme, disiplin başvurularında azalma, zorbalık ve şiddet olaylarında azalma görülmektedir (Otten, 2000). Temel evrensel değerlere ulaşmak için öğrenciler okul yaşamının her alanında iyi örnekler görmeli ve öğrencilerin girişimleri ciddiyetle ele alınmalıdır. Çocuklarımıza evrensel değerler öğretilmesi toplumun iyiliği için zorunludur.

Çocuğun kişilik gelişimi üzerindeki birincil etki, insanların çocuğa nasıl davrandığı ile ilgilidir. Evde ya da okulda etkili kişilik gelişimini desteklemek için çocuğun etrafındakilerin çocuğa nasıl davrandıklarına odaklanılması gerekir. İkinci noktada ise çocuğun etrafındaki bireylerin çocuğun varlığında diğer insanlara nasıl davrandığı önem kazanmaktadır. (Berkowitz, 2002). Çocukların yaşamlarındaki yetişkinlerin saygılı ve sorumlu davranmaması durumunda, saygılı ve sorumlu olmalarını beklemek anlamsızdır. Fedakarlık ve empati gibi olumlu davranışların modellenmesi çocuklarda böyle davranışlara yol açarken şiddet ve yalancılık gibi davranışların modellenmesi de benzer şekilde bu davranışların artmasına neden olmaktadır.

Berkowitz ve Bier (2007), karakter eğitimi çalışmalarını analiz ettikleri araştırmalarında, karakter eğitimi çalışmalarını tam ve doğru olarak uygulayan çalışmaların etkili sonuçlar ortaya koyduklarını saptamıştır. Aynı zamanda incelenen çalışmalardan iş birlikçi öğrenmenin karakter gelişiminde ve katılımcıların akademik başarılarında olumlu etkileri de ortaya konulmuştur. Karakter eğitime yönelik bu çalışmalar, çocuk ve ergen gelişimindeki kritik süreçte, okulların merkezi bir rol oynaması gerektiğini göstermektedir. Dünyamızın geleceği, gençliğin karakterine ve yetişkin birer vatandaş olduklarında kendilerini nasıl göstereceklerine bağlıdır. Akıllı, kapsamlı, etkili karakter eğitimi, dünyamızın ihtiyaç duyduğu pozitif geleceğe önemli katkı sağlayacaktır. Eğitimdeki hedef kişiyi tüm gelişim alanlarında eğitmekse, bilişsel gelişim kadar değerlerin gelişimi de aynı derecede öneme sahip olmalıdır.

Değer eğitiminde geleneksel, bilişsel ve yapılandırmacı üç ana yaklaşım ön plana çıkmakta fakat genel anlamda uygulanan değer eğitimi çalışmaları incelendiğinde yapılandırmacı yaklaşıma yer verilmektedir. Değer eğitimi için yapılandırmacı bir öğrenme vizyonunun izlenmesi, insan doğasının olumlu bakış açısını, bilişsel ve duyuşsal kaygıların dengesini kurarak okul hayatına tüm yönleriyle entegre bir program sunar. Araştırmalara dayalı ilkelere ve anlamlı bir kavramsal çerçeveye dayanan iyi tasarlanmış bir karakter eğitim programı tam ve doğru şekilde uygulandığında büyük bir öğrenci kitlesini bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve akademik olarak etkilemektedir (Berkowitz, 2011). Gelişim ve eğitim çocukların kötü karakter özelliklerine odaklanmak yerine çocukta var olan iyi özellikleri geliştirmeye yönelik olmalıdır.

Öğrencilerin yardımseverlik, paylaşma ve öğrenciler arası yardım değerleri üzerine performans görevlerinin etkilerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmada, bu yöndeki görevlerin öğrencilerin olumlu tutum ve davranışları geliştirmelerinde etkili olduğunu göstermiştir (Tahiroğlu, 2013). Değerlerin iyi ya da kötü sonuçlarının deneyimlenerek öğrenilmesi, öğrencilerin değerler eğitimi ile ilgili faaliyetlerin önemine inanmış olmaları, faaliyetlere bilinçli katılma düzeyleri, tutum ve davranışların şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Ayrıca değerler eğitimi uygulamalarının ve geliştirilmesi planlanan

değerlerin, öğretim yapılan grubun değer algıları ile uyumlu olması durumunda ilerlemenin daha hızlı olduğu, uyumlu olmadığı durumlarda ise güvensizlik duygusu olduğu görülmektedir (Sims, 2003).

Günümüze kadar gelen değer öğretimi yaklaşımları ise şöyledir;

- Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı
- Değerleri belirginleştirme yaklaşımı
- Değer analiz yaklaşımı
- Bütüncül yaklaşım: Kohlberg'in adil topluluk okulları
- Değer eğitiminde gizil güç: örtük program
- Karakter eğitimi (Keskinoğlu, 2011, s.33)

Türkiye'de uygulanan değerler eğitimi programlarının öğrenciler üzerine etkilerinin incelendiği bir meta analiz çalışmasının sonuçlarına bakıldığında, uygulamaların başarılı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Fakat genel olarak yapılan çalışmaların derslerdeki değer öğretiminin içeriklerini incelemek üzerine yoğunlaştığı görülmekte ve deneysel çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır (Tulunay Ateş, 2017). Günümüzde değerler eğitimi, okullarda bir dersin içeriği ile bütünleştirilerek verilmektedir. Değerler eğitimindeki en büyük eksikliklerden biri planlı eğitim öğretim çalışmalarından ziyade değer eğitiminin öğretmenlerin ve idarecilerin vizyonuna bırakılmış olmasıdır. Yapılan akademik çalışmaların bu doğrultuda olduğu görülmektedir.

Değer eğitimi eğitsel değerlere yönelik hedefler de barındırmalıdır. Bu hedeflerden bazıları: öğrencilerin kültürel farklılıklarını anlamalarına yardımcı olmak, öğrencilere duyarsız, rahatsız edici ya da utandırıcı bir üslup kullanmamaları gerektiğini öğretmek, çoklu bakış açıları geliştirmelerine olanak tanımak, öğrencilerin diğer bireylere karşı saygılı ve hoşgörülü olmalarına destek olmak, sosyal sorumlulukların ulusal sınırların ötesinde olduğunu görmelerine yardımcı olmaktır (Zajda, 2014).

2.3.3 Evrensel Değerler

Evrensel değerlerin belirlenmesinde birçok değer sistemi incelenmiş ve evrensel kavramı üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler 2001-2010 yıllarını Dünya Çocukları Şiddetten Uzak Durma ve Barış On yılı ilan etmiş ve bu çerçevede de yaşayan değerler eğitimi programını desteklemiştir. Daha birçok uluslararası kuruluş ve hükümet tarafından desteklenen bu programda sevgi, saygı, dürüstlük, iş birliği, mutluluk, alçak gönüllülük, barış, sorumluluk, sadelik, hoşgörü, birlik değerlerine yer verilmektedir. Programda yer verilen değerlere dünyanın birçok yerinden katılan eğitimciler çocukların ihtiyaçlarını ve değerlerle olan ilişkilerini tartışarak ulaşımlardır (Living Values Education, 2019). Aslında yer verilen ya da verilmeyen birçok değer birbirinin içinde, birbirini desteklemektedir. Her toplumda ve dünyada olumlu değerlerin var olması insanlığın var olması açısından önem taşımaktadır.

Sevgi, kişileri birbirlerine yaklaştıran aralarında ruhsal bağlar oluşturup kişinin bireyselliğini kaybetmeden diğer canlılarla arasında duygusal bağlar kurmasıdır. Sevgi, insanları birbirlerine yaklaştıtır, kişi önce kendi sevinçlerinden, üzüntülerinden, bilgisinden verirken karşısındaki kişiyi de verici hale getirebilmektedir. Sevginin beraberinde getirdiği cömertlik de zaman içerisinde kişiden etrafındaki her şeye doğru bir yayılım göstermektedir. Sevgi değerinin olmadığı durumlarda, yerini nefret, bir kimseye karşı duyulan öfke ve düşmanlık duyguları alabilmektedir. Sevgisizlik durumu, kişiyi psikolojik ve sosyal anlamda etkilemektedir. Sevgi değeri, diğer tüm değerler için başlangıç sayılabilmektedir. Sevgi değeri öncelikle aile ortamında kendini göstermekte sonrasında çevre ve okul buna destek olmaktadır. Sevgi göstergesi olabilecek davranışlardan bazıları şunlardır: sevgi ve beğeni sözlerini açık şekilde ifade etmek, kişilerle ve olaylarla ilgilenmek, zaman ayırmak, selamlaşmak, gülümsemek, kendi duygu ve düşüncelerini paylaşmak, karşıdakini olduğu gibi kabul etmek ve aşırı olumsuz yıkıcı eleştirilerden kaçınmak. Sevgi ile bağlantılı tavır ve davranışların çocuklar tarafından öğrenilmesi onların bu değeri hayatlarında kolayca uygulayabilmesi açısından önem taşımaktadır (Hökelekli, 2013 s. 15-37).

Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimlerini ortaya koymak için yapılan bir çalışmada, öğrencilerden değer sözcüğünden anladıklarını resmetmeleri istenmiş ve en çok sevgi değeri resmedilmiştir. Yazı ile de kendilerini ifade eden öğrencilerin resim ve yazıları arasında da benzerlik bulunmuştur (Tay, Durmaz & Şanal, 2013).

Dürüstlük, kişilerin tutum ve davranışlarında, düşüncelerinde, iş ve özel hayatlarında gerçeğe uygun davranışlar göstermeleridir. Dürüstlük, önce kişilerin düşüncelerinde başlamakta ardından tavır ve davranışlarına yansımaktadır. Dürüst kişilerin söyledikleri ile yaptıkları arasında tutarlılık söz konusudur (Hökelekli, 2013, s.164). Dürüstlük değerinin zıttı ikiyüzlülük ve yalancılıktır. Yapılan araştırmalar, yalancılık ve güvensizlik arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Dürüst davranışların edinilmesi için doğumdan itibaren ebeveynlerin güven duygusunu geliştirmesi, doğru davranışları göstermeleri ve yalana yönlendiren tutum ve davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir. Buna yönelik olarak velilerin önem verdikleri değerleri belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada dürüstlük, en çok önem verilen değer olarak gösterilmiştir (Acun, Yücel, Önder & Tarman, 2013).

Saygı, insanlara, doğaya ve diğer canlılara değer vermeyi onları anlamayı ve toplumda herkesin eşit haklara sahip olduğunu kabul etmeyi gerektiren bir değerdir. Empati yapabilme temeline dayalı olarak yaşanılan ortamı iyiye taşımaktadır. Saygının zıddı olan saygısızlık ise karşımızdaki kişilerin değerini bilmemeyi ve kişinin kendisine yetebileceğini düşünmesini ifade etmektedir (Hökelekli, 2013, s.40). Öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin düşüncelerinin ele alındığı nitel bir araştırmada, öğretmen adaylarının sıklıkla ifade ettikleri değer insan onuruna ve haklarına saygı değeri olduğu ortaya koyulmuştur (Kolaç & Karadağ, 2012). Saygı, bulunulan ortamı iyileştirirken saygısızlık, huzursuzluk yaratan durumlar ortaya çıkarabilmektedir. Bir kişinin varlığının görmezden gelinmesi günümüz toplumunda karşılaşılan en temel saygısızlık örneğidir.

İş birliği, karşılıklı bilgi alışverişi, birlikte vakit geçirmek ve hedefe yönelik ortak bir ilerleme için kişilerin sahip olması gereken anlayıştır. İş birliği davranışının oluşması için bireyler arasında doğrudan ilişkilerin yaşanması ve iyi davranışa sahip bireylerin yan yana

gelmesi gerekmektedir. Araştırmalar, sosyal olarak daha yakın kişiler arasında iş birliğinin sürdürülmesinin daha kolay olduğu öngörüsünü desteklemektedir. Bireyler kendilerinden farklı gördükleri kişilerle daha az iş birliği yapmakta ve sosyal faaliyetlere katılmaktadır (Tabellini, 2008).

Bireylerin iş birlikçi davranışlarını artıran ve zorlaştıran durumlar mevcuttur. Bireylerin iş birliği yapma isteği, karşılıklı güven, saygı ve açıklık, iş birliği davranışlarını artırırken dil, kültürel farklılıklar ve zaman yetersizliği iş birliği davranışlarını zorlaştıran faktörlerdendir (Sandberg & Vuorinen, 2008).

İş birlikçi davranışların ortaya çıkarmış olduğu başarılar, toplumda normal karşılanmakta ancak iş birliği ilişkisi bozulduğunda önemi fark edilmektedir (Fichter, 2012). Ancak okul öncesi dönem çocukların iş birliği tecrübeleri kısıtlı olduğundan girişimleri de yetersiz olabilmektedir. İş birliğini teşvik edici deneyimler yaşamaları toplumda normalleşen bu değerin onlarda da erken yaşlarda normalleşmesine destek olmaktadır. İş birliği karşılıklı bir ilişkidir ve bireyler için çaba harcamayı gerektirmektedir.

Mutluluk kavramı, olumlu duygular besleme ve memnun olma hali ile depresyon, anksiyete veya diğer olumsuz duyguların bulunmayışı olarak tanımlanabilir. Yapılan araştırmalar, insanların onları daha mutlu ya da mutsuz edeceğini düşündüğü şeyleri deneyimlediklerinde, beklentilerini karşılamadığını göstermektedir. Örneğin; Amerikalı ğrenciler Kaliforniya'da yaşadıklarında daha mutlu olacağını düşünmüş fakat araştırma sonucunda bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Bireyleri ya da toplumları mutlu eden şeyler farklılık göstermektedir. Bireyleri ve toplumları mutlu eden olgular, toplumun refah seviyesini artırmaktadır (Argyle, 2013). Dünya Mutluluğu Raporunda yer verilen verilere göre, kişilerin mutluluk arayışı kalkınma arayışı ile yakından bağlantılıdır. Psikologlar ve sosyologlar mutluluğun, aslında öznel bir deneyim olmasına rağmen, nesnel olarak ölçülebilir, değerlendirilebilir, gözlemlenebilir beyin fonksiyonlarıyla ilişkilendirilebileceğini, bireyin ve toplumun özellikleriyle ilgili olabileceğini belirtmiştir.

Bir insanın mutluluğunda gelir, iş, topluluk, değerler ve din gibi dışsal faktörler ile akıl sağlığı, fiziksel sağlık, cinsiyet, aile geçmişi, eğitim durumu ve yaş gibi kişisel faktörler

belirleyicidir (Helliwell, Layard & Sachs, 2012). İnsanlara mutlu olup olmadıklarını ya da yaşamlarıyla tatmin olup olmadıklarını sormak toplum hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Alçak gönüllülük, kişilerin kendi başarılarını ve özelliklerini değerlendirmede, ölçülü ve tutarlı olması, evrenin büyüklüğü ile kendisi arasındaki ilişkiyi fark etmesidir. Alçak gönüllü kişiler, kendilerini kendi değerlerinin altında gösterme ve karşılarındaki kişileri yüceltme eğiliminde olup bunu alçak gönüllü olmak amacı güderek yapmamaktadır. Bencillik içeren davranışlardan uzak durmaktadırlar. Evrensel insan sevgisini yaşar, kendilerini tüm insanlarla eşit sayar ve kendi varlığının yetersizliğini kavrayarak düşünce biçimlerini buna göre şekillendirirler. Alçak gönüllülüğün karşıtı, kibirli ve gururlu davranışlar sergilemektir. Alçak gönüllü kişiler, kendi eksikliklerini fark edip kabul ederken gururlu ve kibirli kişiler ben merkezci tavır ve davranışlarda ısrar etmektedir (Hökelekli, 2013, s.282).

Barış değerinin temel felsefesi, karakter gelişiminin önemine vurgu yapmaktır. Bireyler arasında uyum ve iş birliğine dayalı ilişkilere önem vermek, başkalarına saygı duymak ve şiddet içermeyen kişilik gelişimi bireylerdeki barış değerini temsil etmektedir. Barış bireyin karakterinin yönüdür, genel refah durumunun gelişmişliği ve kişilerin mutluluğunun derecesi toplumdaki barışı ortaya koymaktadır (Page, 2004). Kamaraj ve Kerem (2006), erken çocukluk döneminde farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde barış değerine olan bakış açılarını ortaya koydukları araştırmalarında, bireylerin barış kavramına ilişkin algılarını, toplumsal uyum içerisinde olmak, kaynakların eşit şekilde kullanılması, sorunları kanunlar çerçevesinde çözmek, savaş olmaması ve güçlerin eşit şekilde dağılması olarak ifade etmişlerdir. Günümüzde küresel kaynakların kötüye kullanılması, istismar edilmesi ve dünyada devam eden adaletsizliğin giderilmesi, barış kültürünün yaratılması ihtiyacını vurgulamaktadır.

UNESCO, 2001-2010 yılları arasında, Dünya Çocukları İçin Uluslararası Barış ve Şiddetsizlik Kültürü On Yılı ilan etmiş ve barış kültürünün tanıtımı için faaliyetler önermiştir. Barış kültürünün eğitim yoluyla geliştirilmesi, tüm insan haklarına saygıyı

teşvik etmek, kadın-erkek eşitliği ve demokratik katılımı desteklemek, uluslararası barış ve güvenliği teşvik etmek gibi faaliyetler raporda alınan kararlardan bazılarıdır (Assembly, 2000). Barış kavramı son dönemlerde savaştan ziyade şiddetin karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Barış değerinin felsefesinde, şiddetsizlik, sevgi, şefkat ve tüm yaşam için saygı bulunmaktadır. Barış eğitimi de dolaylı olarak topluma, savaşın nedenlerini göstermeli, çözüm alternatifleri hakkında bilgi vermeli ve toplumda egemen olan şiddet biçimleriyle yüzleşmelidir. Barışın değer olarak var olması, nihai şiddete son vermek, barışa yönelik toplumsal değişimleri sağlamak, barış içinde birlikte yaşamayı gerektiren süreçleri inşa etmek ve bununla ilgili değer, tutum ve davranışları geliştirmeyi hedeflemektedir (Moradi Sheykhjan, 2014).

Sorumluluk, kişinin üstlendiği görev ve yetkileri uygun şekilde yerine getirmesi ve sonuçlarını üstlenmesidir. Sorumlu kişiler, görevlerini en iyi şekilde yerine getirmek konusunda özenli davranışlar sergilemektedir. Kişiler kendi yetki alanına giren durumların sonuçlarını üstlenerek buradan doğacak olumsuzluklar çerçevesinde vicdani rahatsızlık duymaktadır. Sorumluluk değerinden, irade özgürlüğünün var olduğu durumlarda söz edilebilir. Kişiler seçim yapma ve seçimlerinin sonuçlarını üstlenme bilincini geliştirdiklerinde, sorumluluk değeri anlamlı hale gelmektedir (Hökelekli, 2013, s.58). Bu kapsamda, insan hakları kişilere bazı ödev ve sorumluluklar yüklemekte ve sorumluluk bilincinin olmadığı yerlerde insan haklarından bahsetmek mümkün olmamaktadır. Sorumluluk duygusu ile özgüven gelişimi arasında güçlü bir bağ kurulmaktadır. Üstlendikleri sorumluluğu yerine getiren çocukların, güven duygusu artış göstererek yeni sorumluluklar üstlenmek konusunda istekleri artmaktadır.

Sadelik, maddi olanaklara karşı sınırlayıcı bir tutum geliştirmek, tüketimi azaltmak, bilinçli tüketim düşüncesini geliştirmek, zenginliklerin kullanımında sorumluluk bilinci geliştirmek, tüketim kararlarımızla ilgili daha fazla müzakere etmek ve genel olarak daha odaklı bir yaşam sürmeyi ifade etmektedir. Sadelik; sağduyu, öz kontrol, sorumluluk, mutluluk gibi değerlerle örtüşmektedir. Aşırı tüketim ile tüketim yetersizliği arasında sadeliği bir yaşam biçimi olarak ele almak, daha önemli ihtiyaç ve hedeflerimizi

keşfedebileceğimiz bir kapı açmaktır. Fazla tüketim, kritik derecede öneme sahip kişisel ve toplumsal problemlerin temelinde yer alırken sadelik kişilerde geliştirilmesi gereken önemli bir erdem haline gelmektedir (Gambrel & Cafaro, 2010).

Sahip olduklarıyla yetinen çocuklar yetiştirmek için çocukları ‘yeterli’ kavramına alıştırmak, daha iyisini daha güzelini ya da daha büyüğünü istememek, kimseye muhtaç olmamak için cesaretlendirmek ve sorumluluk değerini güçlendirmek gerekmektedir (Guarrieri, 2018).

Hoşgörü, başkalarının tavır ve davranışlarına ve kendi görüşüne ters düşen kişilere karşı sabırlı davranmayı, affetmeyi, farklılıklara saygılı olmayı ve kabullenmeyi içeren bir anlayıştır. Hoşgörülü olmak öncelikli olarak evreni ve kendini kabul etmeyi gerekli kılmaktadır. Hoşgörülü ortamlarda, tüm insanlar hak ve özgürlüklerini rahatça yaşama imkanı bulurken nezaket ve alçak gönüllülük de hoşgörü ile var olmaktadır (Hökelekli, 2013, s.316). Hoşgörü anlayışının temelinde koşulsuz kabul, anlayışlı olma ve empati kurabilme becerileri bulunmaktadır.

Birlik değeri; bir arada olmak, bütün olmak, beraberlik ve dayanışma içinde olmak anlamlarıyla kullanılmaktadır. Kişilerin duygu, düşünce ve ortak hedeflerde buluşması birbirlerine destek olmasıdır (TDK, 2019). Ersoy (2010), karikatür kullanarak öğrencilerin dayanışma değerini algılama durumlarını incelemiştir. İlköğretim öğrencileri dayanışmayı, sorun çözmede dayanışma içinde olmanın önemi, dayanışma davranışının olumlu sonuçlar doğurmasının önemi, ortak hedefler için dayanışma yapılabileceği ve olumsuz durumlarda ceza vermek amacıyla dayanışma içinde olunabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Bu araştırmada yer verilen dayanışma değeri, birlik, beraberlik anlamında kullanılmıştır. Birlik; beraberlik ve dayanışmayı içine alan kapsayıcı bir kavramdır. Birlik değeri kişileri, tüm dünyadaki insanların oluşturduğu insanlık kavramının bir parçası yapmakta ve beraber olmak toplumu güçlü kılmaktadır.

Özgürlük, herhangi bir koşula bağlı kalmadan düşünme ve davranma durumudur. Felsefe terimi olarak incelendiğinde ise hiçbir dış etkiye bağlı olmadan kişinin isteklerine ve düşüncelerine göre seçimler yapmasıdır (TDK, 2019). Bireylerin düşünce ve davranışları

başkaları tarafından engellenmiyorsa ve bir şeyler zorlamayla yaptırılmıyorsa bu bireylerin kişilikleri özgür olarak gelişmektedir. Ebeveynler ve eğitimciler, erken çocukluk döneminde çocuklara zorla yaptırarak ya da onları kısıtladıkları çeşitli eylemler ile çocukların özgür gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Özgürlük, içerisinde demokrasi, eşitlik, adalet, hak gibi kavramları barındırmaktadır. Çocuklar karar verme becerileri geliştirilerek ve kendi özgürlük haklarını kullanmalarına fırsat verilerek özgürlük değerine sahip bireyler olabilmektedir. Kitle iletişim araçları, bazı durumlarda kişileri gerçek bilgidan uzaklaştırarak özgür düşüncesini etkileyebilmektedir. Aynı zamanda kişilerin ve toplumun gelişmesine sağladığı katkıyla özgürleşmesine katkı sağlayabilmektedir. Medyanın nasıl kullanıldığı özgürlük değerinin gelişimi açısından önem kazanmaktadır (Dedeoğlu, 2014). Öğretmen adayları ve öğretmenler ile değer algıları üzerine yapılan bir çalışmada, özgürlük değeri için en çok kuş, nefes, gökyüzü, hava, deniz vb. gibi metaforlar ifade edilmiştir (Çelikkaya & Seyhan, 2017). Son yıllarda önemini daha fazla hissettiğimiz bir değer olan özgürlük, çocuklarda somut bir öğrenme ile geliştirilmelidir.

2.4 Televizyon, Çizgi Film ve Çocuk

2.4.1 Televizyon ve Çocuk

Doğumdan itibaren çocukların tüm alanlardaki gelişimleri için etkin bir uyarıcı çevre sağlanması, gelişimin performansının en üst düzeye ulaşmasına imkan sağlamaktadır. Kitle iletişim araçları ve dolayısıyla televizyon da uyarıcı çevre özelliği taşımakta fakat olumlu ve olumsuz etkileri birlikte barındırmaktadır. Yapılan araştırmalar, televizyonun bireylerin yaşantısında önemli bir yere sahip olduğunu ve olumlu olumsuz etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (2018) verileri, 6-15 yaş aralığındaki çocukların yüzde doksan ikisinin (%92,5) neredeyse her gün televizyon izlediğini göstermektedir. Çocukların en çok izlediği yayın türü, çizgi filmler ardından da film ve dizilerdir. Çocukların %48'i 0-2 saat aralığında, %39'u 3-4 saat aralığında televizyon izlerken diğerleri 5 saat ve daha fazla televizyon izlemektedir. Çocukların televizyon

karşısında geçirdikleri süre dikkate alınarak bu sürenin kontrollü olması, yetişkin denetimli olması, gelişimi desteklemesi, uzman incelemesinden geçirilmiş yayınların olması, verimli zamana dönüştürülmesi açısından önem taşımaktadır.

Çocukların severek yaptıkları faaliyetlerin arasında televizyon seyretmek önemli bir yere sahiptir. Televizyonun evin bir parçası olması, okuma yazma bilgisi gerektirmemesi, dünyayı öğrenme imkanı sunması, ilginç ve heyecanlı karakterlerle özdeşleşme imkanı sunması bu kadar çok izlenmesinin sebeplerinden bazılarıdır. Günümüz çağında çocukların televizyonu birer oyun arkadaşı olarak kabul ettikleri, yayınların çoğalması ile de içerik konusunda aktif seçici oldukları görülmektedir (Timisi, 2011, s. 47).

Çocuklar yetişkinlerden farklı gelişim özellikleri gösterdiklerinden televizyonda izledikleri ya da dinledikleri yayınlardan daha fazla etkilenecek yayınlanan programlarda yer alan karakterlerin gerçekliği konusunda şüpheye düşebilmektedirler. Bu durum televizyonun çocuklar üzerindeki etkisinin yetişkinlere göre çok daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca televizyon göze ve kulağa aynı anda hitap ettiğinden içeriklerin akılda kalıcılığını artırmaktadır (Ersoy, Avcı & Turla, 2008, s.104). Yapılan birçok araştırma, bu durumu destekler niteliktedir. Çocukların izledikleri kahramanları örnek aldığı, izledikleri durumları taklit ettikleri açıkça görülmektedir. Çocukları olumlu durumlarla karşılaştırmak, onların iyi özelliklere sahip kahramanlarla empati kurmalarını sağlamak gerekmektedir.

Yapılan birçok araştırmanın ortak sonucu televizyonun çocuklar üzerindeki etkisinin çok yüksek olduğudur. Çocuklar, aileleriyle geçirdikleri zamandan daha fazlasını televizyon seyrederek geçirmektedir. Televizyonda gördükleri birçok karakterin olumlu ya da olumsuz özelliklerini taklit ederek olumlu ve olumsuz karakter özellikleri geliştirmektedir (Santrock, 2017, s.269). ABD’de yapılan bir araştırma, çocukların televizyon izleme süresinin davranışlarını etkilediğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları, 6-7 yaş grubu çocukların televizyonda izlediklerinden etkilenme durumunun, daha büyük çocukların televizyondan etkilenme durumuna göre daha büyük risk taşıdığını göstermektedir (Huang & Lee, 2009). Televizyonun olumsuz etkilerinin önüne

geçilebilmek için özellikle okul öncesi dönemde, ebeveynlerin bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bilinçli izleyici olmak çocuklukta başlayan bir süreç olmalıdır. Nitekim Türkiye’de günlük ortalama üç buçuk saat televizyon izlenmekte ve en çok televizyon izleyen kesimin 15-24 aralığındaki gençler olduğu görülmektedir (Radyo Televizyon Üst Kurulu [RTÜK], 2018). Birçok alışkanlık gibi bilinçli televizyon izleme alışkanlığı da çocuklukta kazandırılmalıdır.

Televizyon çok etkili bir medya aracıdır. Çoğu zaman fark edilmeyen ve izleyicinin bilinçli kontrolünden önce gelen, duyguları etkileyen mesajlar taşımaktadır. Televizyon çocukların bakış açılarını, tutum ve davranışlarını belirli koşullarda daha çok etkilemektedir. Sık sık tekrarlanan bakış açıları ve değer yargıları, çocukların o anki ihtiyaçlarına hitap eden yayınlar, pasif izleyici olmak, televizyonda yer alan değerlerin yakın çevre tarafından da benimseniyor olması gibi durumlar çocukları etkileyen başlıca sebeplerdir (Timisi, 2011, s.78).

2.4.2 Çizgi Film ve Çocuk

Çizgi film alanında uzman bir sanatçının art arda çizilmiş resimlere hareket kazandırarak oluşturduğu yapıdır (TDK, 2019). Fakat çizgi filmlerin yapım süreci düşünüldüğünde bu tanım yetersiz kalmaktadır. Karakterlerin oluşturulması, senaryo yazılması ve çizimlerin ifade gücü sürecin önemli parçalarıdır. Çizgi filmlerin de tarihsel gelişim süreci, sinemanın gelişimiyle birlikte başlamaktadır. Çizgi filmlerin günümüzdeki halini alması sanatçılarıyla ilişkilendirilmekte ve günümüzdeki konumunu sanatçılarıyla bulmaktadır. Çizgi filmlerin etkileyciliği buradan kaynaklanmaktadır. Çizgi filmlerin tarihsel sürecine bakıldığında bulundukları dönemin özelliklerini ve yaratıldıkları coğrafyanın izlerini görmek mümkündür. Propaganda amacı taşıyan ya da bir grubun görüşlerini etkilemek üzerine hazırlanan birçok çizgi film örneği bulunmaktadır (Can, 2002, s.7).

Çocukların izledikleri çizgi filmlerde, kişiliklerini etkileyen kurallar, normlar ve davranış standartları bulunmaktadır. Çocuğun bilinci, duyguları ve yaşamı tüm bunlardan etkilenmektedir. (Gorodyska, 2015).

Yapılan araştırmalar, çocukların televizyonda izlemeyi en çok tercih ettikleri program türünün çizgi filmler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda, çocukların televizyondan etkilenme durumları genel anlamda çizgi filmlerden etkilenme durumları ile paralel bir sonuç içermektedir. Gelişimin en hızlı olduğu dönemlerden biri olan çocukluk çağında, çocukların nelerden etkilendikleri, gelişimlerinin nasıl devam ettiği birçok araştırmaya konu olmuştur. Çocuklar televizyon karşısında olumlu ve olumsuz birçok etkiyle karşı karşıya kalmaktadır. Erken çocukluk grubunda Çinli çocukların katılımcı olduğu bir çalışmada, günde iki saatten fazla televizyon izleyen çocuklar ile obezite arasında pozitif ilişki bulunmuş, günde iki saatten fazla televizyon izleyen 4 -5 yaş çocukların 1-3 yaş çocuklara göre obez olma riskinin yüksek olduğu ortaya koyulmuştur (Hu, Ding, Yang, Ma, Gao, & Wen, 2019). Bu bulgular farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

Bebeklikten başlayarak çocuklar için hazırlanan birçok yayının kontrolsüzce sunulması ve bebeklerin ekrana maruz bırakılması bilişsel becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ruh sağlığı bozuk ve eğitim düzeyi düşük olan anneler çocuklarıyla olan doğrudan iletişimi azalttıklarından çocukların televizyona fazla maruz kaldıkları görülmekte ve bu durum çocukların bilişsel gelişimini etkilemektedir (Aishworiya vd., 2019). Çocuklar için hazırlanan televizyon programlarını cinsiyet kalıp yargıları bakımından inceleyen bir araştırmada, çocukların cinsiyet yargılarının, televizyonda izledikleri programlardan etkilendiği görülmektedir (Walsh & Leaper, 2019). Televizyon programlarının çocukların cinsiyete ilişkin yargılarını ve davranışlarını etkilediği gerçeği olumlu örneklerin gösterilmesiyle olumlu davranışlara dönüşürken olumsuz yargıların da kazanılmasına neden olabilmektedir.

Çizgi filmlerde yer alan şiddet içerikli mesajların çocuklar tarafından ne kadar benimsendiği kesin olarak kanıtlanmamıştır. Araştırmalar, çocuklarda şiddet içerikli

davranışların birçok sebebi olabileceğini televizyonun tek başına sorumlu tutulamayacağını göstermektedir. Çocuğun çevresinin şiddeti destekleyen bir yapıya sahip olması ya da olmaması bu tür davranışları etkilemektedir. Çizgi filmlerin gerçek olmadığını algılayabilen çocuklar, şiddetin desteklenmediği bir çevrede yaşıyorlarsa şiddet içerikli davranışlar gösterebilirler bile bu etkiler uzun sürmemektedir. Ayrıca çocuklar yetişkinlere yönelik programların gerçekliğine daha çok inandıklarından bu tür yayınlardan daha fazla etkilenmektedir (Timisi, 2011, s. 75).

Televizyon eğlendirici ve öğretici bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüntü ve sesin birleşerek ekrandan çocuklara ulaşması, dünyanın kapılarını çocuklara açmaktadır. Özellikle çocuklara uygun olarak hazırlanan çizgi filmlerde işlenen kurgular çocukları yaşama hazırlayıcı roller barındırmakta çocukların kimlik kazanımına destek olmaktadır (Öztürk, 2002, s.98). Çizgi filmlerin temel işlevi eğlendirerek öğretmektir. Kahramana yüklenen bir misyonla çizgi film çocuklar üzerinde etki bırakmaktadır. Çizgi filmlerde olaylar genellikle simgesel bir anlam ile sunulmakta ve çocuğun algılama biçimine, gerçek yaşam tecrübelerine göre zihninde yer bularak davranışlarına yansımaktadır (Can, 2002, s.90).

Çocukların en sevdikleri çizgi film karakterlerini ve neden sevdiklerini belirlemek üzerine yapılan bir araştırmada en çok sevilen karakterler Keloğlan ve Gumball olarak bulunmuştur. Çocukların en çok doğaüstü yeteneklere sahip, komik ve güldürücü, herkese iyi davranan dürüst ve çalışkan vb. özelliklere sahip karakterleri tercih ettikleri görülmüştür. Ayrıca çizgi film karakterinin zeki olmasının da çocuklar için önem arz ettiği görülmektedir (Şahin & İlhan, 2017).

Okul öncesi çocukların rol model olarak benimsedikleri kişiler arasında çizgi film karakterleri de yer almaktadır. Çocuklar bu karakterleri model almanın gerekçesi olarak sevimli ve komik olma, iyilik yapma, yardım etme ve vatani koruma davranışlarını öne sürmüşlerdir. Çizgi film kahramanlarının karakter özelliklerinin çocukları etkilediği ve değer kazanımına katkı sağladığı görülmektedir. Çocuğun gerçek hayatta model aldığı

kişiler ile çizgi filmlerde model alınan karakterlerin benzer sebeplerle örnek alındığı ortaya koyulmaktadır (Oruç, Tecim & Özyürek, 2011).

Televizyonun ve doğrusal olarak çizgi filmlerin bilinçli olarak izlenmesi ve bunun bireylerin günlük yaşam alışkanlıkları haline getirilmesi toplumun aydınlatılması ile mümkün olabilmektedir. Ebeveynler çocuklarla birlikte uygun televizyon programını seçerek birlikte izlemelidir, çocuğa yasak koyup ebeveynlerin televizyon seyretmesi uygulanabilen bir kural olmayacaktır. İzlenenlerin ardından çocukla neler öğrendiğine ve gözlemlerine dair sohbet edilmeli, doğru mesajları aldığından emin olunmalıdır. Televizyon izleme için ayrılan süre tamamlandığında çocuk ısrarcı olsa da başlangıçta ortak konulan kurallar uygulanmalıdır (Ersoy, Avcı & Turla, 2008, s.126). Teknolojik araçlar gelişime destek olabilir fakat aynı zamanda gelişimi engelleyebilir. Eğitimin amacı iyi bir insan olmak, kişinin kendisini ve çevresini anlaması, yaratıcı ve sorumlu olmasını desteklemektir.

Okul öncesi çocukları hayal ile gerçek kavramları arasında bir geçiş dönemindedir. Çocuk animasyon filmlerinin çocuklardaki etkilerini ölçmek amacıyla çocuk resimleri incelenmiş ve çocukların animasyon filmlerdeki doğaüstü olaylardan etkilendikleri ve bunları resimlerine aktardıkları gözlenmiştir (Dümenci vd., 2019).

Çizgi filmler, çocukların diğer insanlarla olan iletişim sürecinde her gün kullandıkları rutin davranışlara örnek teşkil etmektedir. Çocuklar için hazırlanan bir çizgi filmin içeriğinde, sosyal normlara, toplumsal kurallara, cinsiyet rollerine, değerlere ve davranış modellerine yer verilmektedir. Genellikle okul öncesi çocuklar, izledikleri çizgi filmleri zihinlerinde yeniden üreterek, bazı gerçek durumlarda benzer davranışları göstermektedir. Çocuklar sahip oldukları duygusal problemlerin üstesinden çizgi filmdeki karakterin rolünü, zihinsel olarak oynayarak gelebilmektedir. Çizgi filmi izleyen çocuğun çevresinde gördüğü değer yapısı ve duyguları önem taşımaktadır. Çizgi filmler, çocuklarla yapılan çalışmalarda, öğreticilik özelliği yüksek olan etkili bir eğitim aracı olabilmektedir (Gorodyska, 2015).

2.4.3 Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımına Etkisi

Çocuklar içine doğmuş oldukları kültürün öğelerini zaman içinde sosyal öğrenme yoluyla edinirler. Kültüre ilişkin bilgi, görgü, değer, gelenek ve yaptırımlar nesilden nesile aktarılır. Çocuklar tarafından izlenen çizgi filmlerin bu kültür aktarımına etkisi yapılan araştırmalar ile ortaya koyulmuştur. Çizgi filmler yoluyla unutulmuş değerlerin ve geleneklerin çocuklara kolayca öğretilmesi çizgi filmlerin önemli bir işlevidir. Son yıllarda gelişme kaydeden Türk çizgi filmleri, kültürel öğeleri giderek daha fazla barındırarak kültür aktarımına katkı sağlamaktadır. Türk çizgi filmlerinin eleştirilen bir yanı olan özgünlük, kültüre özgü öğelere yer verilmesiyle çizgi filmlerin daha özgün bir yapıya kavuşmasına ön ayak olmaktadır (Alicenap, 2015).

Çizgi filmlerin seviliyor olması içinde barındırdıkları öğelerin izleyenler tarafından benimsenmesini kolaylaştırmaktadır. Çocuklar sevdikleri çizgi filmlerde, sevdikleri karakterlerle özdeşleşerek davranışta bulunurlar. Çizgi filmle alakalı oyunlar üretip, taklit ederler hatta herkes tarafından sevilen çizgi filmler çocuklarla ilgili materyallerin de kahramanı olabilmektedir. Çocuklar sevdikleri karaktere ait çanta, giyim ya da aksesuar ürünlerine sahip olmak istemektedir. Örneğin yerli yapım bir çizgi film olan Pepee'nin barındırdığı kültürel öğelerin çocuklar tarafından benimsendiği, Pepee'nin davranışlarının taklit edildiği görülmektedir. Pepee çizgi filmi, yaratıcıları tarafından toplumsal değerlerin öğreticisi olarak ortaya konulmaktadır. Çizgi filmi izleyen birçok araştırmacı, barındırdığı kültürel öğeleri ve çocuklarda görülen etkilerini olumlu ve başarılı bulmaktadır (Türkmen, 2012). Popüler kültür ve somut olmayan kültürel miras bakımından incelenen yerli yapım çizgi film İstanbul Muhafızları'nda, Türk kültürüne ait olan birçok çocuk oyununa, tarihi mekanlara ve özelliklerine yer verildiği görülmektedir (Güngör & Çolak, 2019).

Çizgi filmler yoluyla resmi olarak değer eğitimi verilmesi ve kültür aktarımı yapılması planlanmamış olsa da çocuklar örtük olarak çizgi filmin akışında yer verilen değerlere maruz kalırlar. Çocuklar değerlerin ne ifade ettiği konusunda net bir görüşe sahip değildir,

bu sebeple değerler çocukların olağan yaşam düzenleri içerisinde tutum ve davranışlarına yansımaktadır.

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde evrensel değerler ve çizgi filmler zerine Türkiye’de ve dünyada yapılan çalışmalara yer verilecektir.

2.5.1 Türkiye’de Yapılan alışmalar

Alabay, Can, Kandemir ve Güney (2018) Meraklı Minik ocuk dergisinin değerler üzerinden incelenmesi adlı çalışmalarında, dergide yer alan evrensel değerleri ve değerlerin yıllara göre dağılımını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmaya amaçlı örnekleme yolu ile 2012-2016 yılları arasında yayınlanan altmış adet dergi dahil edilmiş, doküman incelemesi yapılmıştır. Dergilerde en sık işlenen değer sevgi, sorumluluk ve iş birliği olurken en az sıklıkta işlenen değer ise birlik, sadelik ve özgürlük olmuştur. Araştırma kapsamına alınan dergilerin hiçbirinde barış değerine rastlanmadığı ortaya koyulmuştur.

Aydın (2018), Türkiye’de televizyon kanallarında yayınlanan çizgi filmlerin çocukluğa olan etkisini ortaya koyduğu araştırmasında yerli ve yabancı yapım olan çizgi filmlerin içeriğini analiz etmiştir. Araştırmaya Pepee, Maysa ve Bulut, Canım Kardeşim, Prenses Sofia, Fineas ve Frb, Aslan Koruyucular izgi filmleri dahil edilmiştir. Araştırma sonuçları, yerli yapım çizgi filmlerin Türk kültürünü yansıtıcı özelliklere sahip olduğunu fakat konu, kullanılan efektler ve yapım bakımından yabancı yapım çizgi filmlerden daha az dikkat çektiğini ortaya koymuştur. Yabancı yapım çizgi filmlerinde, evrensel bir değer ortaya koymayıp kendi kültürlerini ortaya koyduğunu göstermiştir.

Bayır ve Günşen (2017), okul öncesi dönem çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmleri bilimsel açıdan inceledikleri araştırmalarında, okul öncesi çocukların en çok

tercih ettikleri çizgi filmleri belirleyerek söz konusu çizgi filmlerde yer alan bilimsel içerikleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Edirne ili merkez anaokullarından seçilen 205 çocuk ile görüşülerek en çok izlenen çizgi filmler ortaya çıkarılmış ve betimsel durum analizi yoluyla incelenmiştir. İncelemeye alınan çizgi filmler, Keloğlan, Pepee, Afacan 7 Kafadar ve Jibber ve Jabber olmuştur. Bilimsel olguları içeren cümleler kategorileştirilerek içerik analizi yapılmıştır. Araştırmacılar çizgi filmlerde geçen bilimsel kavramlar üzerinden bilimsel etkinlik önerilerinde bulunmuştur. İncelemelerde çizgi filmlerdeki bilimsel öğelerin azlığı dikkat çekmiştir. Çizgi filmlerin öğretici özelliklerinden yararlanılarak bilimsel öğelerin öğretilmesi için daha fazla yer verilmesi gerektiğiyle ilgili öneriler ortaya koyulmuştur.

Bülbün Aktı (2014), okul öncesine yönelik TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi dizileri incelediği araştırmasında, söz konusu çizgi dizilerin çocukların temel haklarına ne düzeyde yer verildiğini tespit etmiştir. Araştırmaya okul öncesi grubu için hazırlanan Biz İkimiz, Canım Kardeşim, Jibber ve Jabber, Kahverengi Ayıcık, Laura'nın Yıldızı, Pepee, Trotro isimli 7 çizgi film dahil edilmiştir. Yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları temel kategoriler olarak belirlenerek içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları, analiz edilen çizgi dizilerde en çok yaşama, en az korunma hakkına yer verildiğini ortaya koymaktadır. Hak bilincinin yerleştirilmesi ve öğrenmenin kolaylaştırılması açısından çizgi dizilerin önemine vurgu yapılmıştır.

Çalışkan ve Sağlam (2012), Tolerans eğilim ölçeğinin geliştirilmesi üzerine yapmış oldukları araştırmalarında tolerans ölçeğini geliştirmeyi ve bazı değişkenler açısından tolerans eğilimlerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Sakarya ilinde bulunan beş farklı ilkokuldan seçilen 899 öğrenciye Hoşgörü Eğilim Ölçeği uygulanmıştır. Geçerlilik güvenirlik çalışmalarının ardından ölçeğe son şekli verilmiştir. Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu çocukların tolerans eğilimlerini ölçmede kullanılabileceği ortaya koyulmuştur. Ölçek üzerinden yapılan ölçümler sonucunda, ilkokul öğrencilerinin yüksek tolerans eğilimine sahip oldukları, bazı öğrencilerin diğerlerine göre daha hoşgörülü oldukları,

öğrenciler daha yüksek seviyelere ilerledikçe, tolerans eğiliminin yükseldiği görülmüştür. Yaş ilerledikçe ise çocukların hoşgörü eğilimleri azalmıştır. Bu durumun ergenlik döneminin başlamasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet değişkenine bakıldığında ise kız öğrencilerin hoşgörü eğilimleri erkek öğrencilere göre daha fazla bulunmuştur. Anne eğitim seviyesi arttıkça hoşgörü eğiliminin arttığı fakat baba eğitim durumunun hoşgörü eğilimini etkilemediği bulunmuştur.

Dirican ve Dağlıoğlu (2013), erken çocukluk grubu için hazırlanıp yayımlanan resimli hikaye kitaplarının değerler bakımından analiz edilmesi ile ilgili yapmış oldukları araştırmalarında yerli yapım olan resimli kitapların temel değerleri içerip içermediğini ve ne düzeyde içerdiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Ölçüt örnekleme ile alınan 135 kitap değerler bakımından temalara ayrılmıştır. İçerik analizi sonucunda incelenen kitapların metin ve resim bölümlerinde ulaşılan değerler yardımseverlik, adalet, paylaşmak, sevgi, arkadaşlık, mutluluk, nezaket, temizlik, saygı, tutumluluk, estetik, empati, hoşgörü, çalışkanlık, özgüven, dürüstlük, sorumluluk, cesaret, liderlik ve barış olmuştur. Değer oranlarına bakıldığında metin bölümünde en çok sevgi değerine en az da barış değerine yer verildiği görülmüştür. Adalet değerine ise ortalama %1 düzeyinde yer verildiği gözlenmektedir. Resim bölümünde ise en çok paylaşma değerine yer verilmiş, adalet değerine ise ortalama %0.50 düzeyinde yer verilmiştir. Bu değerlerin kitaplarda yer almasının önemli olduğu ortaya koyulmuştur.

Duman (2014), Türk okul öncesi eğitim programının değer eğitimi açısından değerlendirmek üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın amacı eğitim programında yer alan değerlerin belirlenmesi ve yeterliliğin kontrol edilmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Okul öncesi eğitim programının sosyal duygusal alan hedefleri UNESCO değerleri, UNESCO'nun desteklediği yaşayan değerler eğitimi programı ve Türk milli eğitim sisteminin değerleri temel alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları 17 sosyal duygusal alan hedefinin 13 tanesinin 10 farklı değerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Duyguların ifade edilmesi, empati, çocuk hakları, çeşitliliğe saygı, sorumluluk, kurallara uyma, çevreye saygı ve özen, farkındalık,

özgüven ve barış değerleri ile ilişki kurulmuş fakat değerler yetersiz bulunmuştur. Sevgi, mutluluk, iş birliği, hoşgörü, paylaşım ve dürüstlük gibi bu dönemde öğrenilmesi elzem olan bazı değerlere hiç yer verilmediği ortaya koyulmuştur.

Hamarat, Işıtan, Özcan ve Karaşahin (2015), okul öncesi dönem çocukların izledikleri çizgi filmler üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, Caillou ve Sünger Bob çizgi filmlerini incelemişlerdir. Çizgi filmlerin okul öncesi dönem çocukları açısından uygunluğunu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, derinlemesine inceleme yapılarak söz konusu çizgi filmler işlenen mesajlar, karakterler, kültürel ve ideolojik öğeler, dil ve üslup, çocukların gelişimine uygunluk bakımından ele alınmıştır. Değerler düzeyinde incelenen çizgi filmlerde, en çok bireysel değerlere daha sonra toplumsal ve en az da ailevi değerlere yer verildiği ortaya koyulmuştur. İnceleme sonuçları, söz konusu çizgi filmlerin genellikle olumlu mesajlar içerdiğini ve değerlerin gelişimini desteklediğini göstermiştir.

İlhan ve Çetinkaya (2013), ilkokul öğrencilerinin tematik çocuk kanallarındaki çizgi filmleri izleme durumları ile ilgili yapmış oldukları araştırmada, incelenen kanallardaki çizgi filmlerin izlenme durumlarını ve çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma, Ankara ilinde merkez ilkokullarından rastgele örnekleme yoluyla 1. sınıftan 4. sınıfa kadar seçilen 40 öğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilere neden ve niçin gibi sorulara cevap arayan anket formu uygulanmış ve betimsel analiz yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar arasında en çok izlenen tematik çocuk kanalının TRT Çocuk, en çok izlenen çizgi filmin Keloğlan Masalları ve izlenmenin en çok olduğu saatlerin sabah 8 ve öğlen 12 arasında olduğu görülmüştür. Araştırma, tematik çocuk kanallarının tüm gün yer verdiği çizgi filmlerin televizyon bağımlılığını artırdığını ve kontrolsüz izlenme durumlarını ortaya çıkardığını ortaya koymaktadır. En çok izlenen çizgi filmler arasında yerli yapımların olması bu araştırmanın olumlu sonuçlarındandır.

Karakuş (2016), Maysa ve Bulut çizgi filmini kültürel öğeler bakımından incelemiş, çizgi filmlerin kültürel mirasın aktarılmasına olan etkilerini, ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen Maysa ve Bulut çizgi filmiyle ortaya koymuştur. Araştırmanın veri kaynağını, TRT Çocuk

kanalında yayınlanan Maysa ve Bulut adlı yörüklerin hayatını anlatan çizgi filmin yirmi bölümü oluşturmuştur. İçerik analizi yöntemiyle, çizgi filmin 2013 yılında UNESCO'nun kabul ettiği 11 kültürel miras öğelerini içerip içermediği tespit edilmiştir. İnceleme sonucunda, Maysa ve Bulut çizgi filminin kültürel mirası aktarmada önemli bir yere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Türk kültürü, örf ve adetleri, gelenek ve görenekleri gibi somut olmayan kültürel mirasımız, Maysa ve Bulut çizgi filmi aracılığıyla somutlaştırılarak çocukların ilgileri çekilmiştir.

Kalaycı (2015), Cinsiyet eşitliği perspektifinden çizgi film serilerinin incelenmesi: Pepee örneği adlı araştırmasında, Pepee çizgi dizisini cinsiyet eşitliği açısından incelemeyi amaçlamıştır. TRT kanalında, 2012-2013 yılları arasında yayınlanan çizgi dizinin 45 bölümü örnekleme alınmış ve içerik analiziyle incelenmiştir. Analiz sonuçları hem erkek hem de kadın karakterlerin, rolleri, eylemleri, giyim türleri ve renkleri açısından birçok cinsiyet kalıpları aracılığıyla sınırladıkları gözlenmiştir. Çizgi filmin, cinsiyetçi mesajları karakterler aracılığıyla ilettiği ve cinsiyet eşitsizliğini teşvik edici bir örnek oluşturduğu ortaya konulmuştur.

Mindivanlı ve Aktaş (2011), sosyal bilgiler 6. sınıf müfredatında yer alan evrensel değer üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, 6. sınıf sosyal bilgiler müfredatında yer alan verileri içerik analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Müfredatta doğrudan bilimsellik, sorumluluk, hak ve özgürlüklere saygı, eşitlik, doğaya duyarlılık, yardımseverlik, çalışkanlık, milli ve evrensel değerlere yer verilmiştir. Dolaylı olarak yer verilen değerler de çoğunluktadır. Değerlerin dağılımında ise sadece konunun sonunda yer verildiği değerlerin kazandırılmasına yönelik etkili çalışmaların olmadığı gözlenmiştir.

Oruç (2010), erken çocukluk eğitiminde ahlaki değerler eğitimiyle ilgili yapmış olduğu araştırmasında, okul öncesi dönemde bulunan çocuklar için ahlaki değerler eğitimi programlarını incelemeyi ve günümüz bireylerinin değerler sistemiyle ilgili olumsuz değişim sorununu eğitsel açıdan ele almayı amaçlamıştır. Araştırmacı, ahlaki yozlaşmanın görüldüğü günümüz toplumunda değerler eğitiminin gerekli ve niteliğinin önemli

olduğunu ortaya koymuştur. Bireylerin toplumsal yargıları, onların çevreye uyum sağlamasına ve sonuç olarak evrensel değerlere ulaşmada yardımcı olmaktadır. Araştırmacı, araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarının net bir ahlak anlayışına sahip olmadıklarını fakat ahlaki değer yargılarının bu dönemde oluştuğunu ortaya koymuştur.

Oruç, Tecim ve Özyürek (2011), okul öncesi dönem çocuklarının çizgi filmlerde model aldıkları karakterleri ve gerekçelerini ortaya koymak amacıyla yürütmüş oldukları çalışmada 66 ilkokul öğrencisi araştırmaya dahil edilmiştir. Öğrencilerin kendilerine kimleri model aldıkları, en çok izledikleri çizgi filmler ve model almalarının nedenleri görüşme yoluyla kendilerine sorulmuş ve bilgi toplanmıştır. Öğrencilerin en çok model aldığı çizgi film karakterinin cinsiyet bazında analizinde erkek çocukların Ben10 kız çocukların ise Caillou'yu model aldıkları belirlenmiştir. Genellikle çocuklar çizgi filmlerin baş karakterlerini model almışlardır. Model almalarının nedenleri ise sırasıyla en çok sevimli ve komik bulma, iyilik yapma, yardım etme ve dış görünüşünü güzel bulmadır. Çalışma sonucunda çizgi film karakterlerinin özelliklerinin çocukların zihinsel ve ahlaki gelişimlerini etkiledikleri ortaya koyulmaktadır.

Sapsağlam (2017), Okul öncesi dönemde bulunan çocukların sorumluluk değer algılarını, yaptıkları resimler yoluyla analiz etmeyi amaçladığı araştırmasında, 3, 4, 5 yaş grubu 60 çocuk ile çalışmıştır. Çocukların sorumluluk değerine yönelik algıları, çizdikleri resimler ve sözel olarak kendilerine yöneltilen sorulara verilen cevapların nitel araştırma yöntemlerine göre analiz edilmesi sonucu ortaya koyulmuştur. Çocuklardan sorumluluk değerinin ne ifade ettiğini çizmesi ve anlatması istenmiştir. Toplanan veriler içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. 60 çocuktan 33'ü sorumluluk temalı resim yapmıştır. Sorumluluk temalı resim sayısının, çocukların yaşlarına göre arttığı ve öncelikle ev içi sorumlulukların resmedildiği ortaya koyulmuştur. Sorumluluk değerinde ailenin ve ev içi düzenin önemi ortaya koyulmuştur.

Şahin ve İlhan (2017), İlkokul öğrencilerinin izledikleri çizgi film karakterleri ile bu karakterlerden etkilenme durumlarını ortaya koymak amacıyla çalışma yapmıştır. Araştırmaya Kayseri ilinde üç farklı sosyoekonomik düzeydeki ilkokullardan seçilen öğrenciler dahil edilmiştir. Cinsiyet, yaş grubu, sosyo ekonomik düzey gibi birçok değişkene yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın genel sonuçları arasında şunlar bulunmaktadır. Çocukların en çok tercih ettiği çizgi film kanalı TRT Çocuk ve en çok izledikleri çizgi film Rafadan Tayfadır. Kendilerini özdeşleştirdikleri karakterler Keloğlan ve Gumball'dır. Çocuklara en çok sevdikleri karakterleri neden sevdikleri sorulduğunda olağanüstü yetenekleri, komik ve şakacı olmaları ve dürüst çalışkan ve akıllı olmaları cevapları ortaya koyulmuştur. Araştırma sonuçlarında çocukların karakterleri seçerken cinsiyete dayalı seçimler yapmış oldukları da gözlenmektedir. Örneğin Prenses Sofia hiçbir erkek çocuk tarafından en çok sevilen karakter olmamaktadır. Ben10 de hiçbir kız çocuk tarafından tercih edilmemiştir.

Tarkoçin, Berktaş ve Uyanık Balat (2013), okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde değerlerin incelenmesi üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, evrensel değerleri sınıf içinde gözlem yaparak incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya Tekirdağ ve Bingöl illerinden gönüllü olarak katılan 4 okul öncesi öğretmeni dahil edilmiştir. Öncelikle öğretmenlerle değerlerin sınıfta kullanımı üzerine görüşme yapılmış ardından beş hafta boyunca toplam kırk saat gözlem yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler etkinlikler sırasında en çok nezaket, yardımlaşma ve sorumluluk değerlerine değinmişlerdir. Eğitim çalışmalarının yürütülmesinde, evrensel değerlerin varlığının önemli olduğu ortaya koyulmuştur.

Turan (2013), matematik dersinde çizgi film karakterinin kullanımı üzerine öğretmen görüşleri ile yapmış olduğu araştırmasında, Kuzey Kıbrıs'ta ilkokullarda görev yapan 12 öğretmene anket uygulamıştır. Tüm araştırmacılar tarafından yüz yüze yapılan uzman görüşmeleri ve görüşmeler sırasında toplanan veriler kayıt altına alınmıştır. Araştırma sonuçları, toplanan nitel veriler üzerinde içerik analizi yapılarak elde edilmiştir. Sonuçlar,

matematik eğitim yazılımlarında kullanan çizgi film karakterlerinin çocukların soyut kavramları anlamlandırmalarını kolaylaştırdıklarını, eğitim programının kullanılması sırasında çocuklar için çok sevilen karakterlerin seçilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yağlı (2013), çocuğun eğitiminde ve sosyal gelişiminde çizgi filmlerin rolü üzerine yapmış olduğu araştırmada, Caillou ve Pepee örneğini incelemiştir. Araştırmada, Caillou ve Pepee çizgi filmlerinin detayları ve çocukların gelişimine olan etkilerine yer verilmiştir. İyi hazırlanmış çizgi filmlerin çocukların gelişimini olumlu yönde etkilediği, eğitsel değeri olmayan, gelişimsel bakış açısını barındırmayan çizgi filmlerin ise çocukları olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Çizgi filmlerin kültür aktarımında, milli ve evrensel değerlerin öğrenilmesinde önemli bir role sahip olduğu ortaya koyulmuştur.

Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan Bayır (2013), Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere yansımaları adlı çalışmalarında küreselleşmenin değerleri nasıl etkilediklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmaya 80 sınıf öğretmeni dahil edilerek araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu uygulanmış, küreselleşme ve değerlere yansımaları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Veriler betimsel analiz yoluyla işlenmiş ve özgürlük, adalet gibi evrensel değerlerin kişilerin hayatlarına girmesinin küreselleşmenin olumlu etkileri arasında olduğu ortaya koyulmuştur. Öğretmen görüşleri arasında, küreselleşme düzeyinde evrensel değerler konusunda bilinçli olunmalı basın yayın organları dikkatli kullanılmalı, medya okuryazarlığına ve değer eğitimine önem verilmesinin söz konusu olduğu gözlenmiştir.

2.5.2 Dünyada Yapılan Çalışmalar

Aierbe-Barandiaran ve Oregui-Gonzalez (2016), yapmış oldukları araştırmalarında çocukların kullandıkları medya araçlarını ve ne kadar zaman geçirdiklerini, en sevdikleri çizgi filmlerde yer alan değerleri ve duyguları tespit etmeyi amaçlamışlardır. Katılımcılar İspanya'da yer alan ilkokullardan 8-12 yaş arası çocuklardan seçilmiştir. İçerik analizi için Doraemon ve Code Lyoko adlı çizgi filmlerin 86 bölümü incelemeye alınmıştır.

Çocukların kullandıkları medya araçları ve süreleri ile ilgili bilgi, ebeveynlerden anket yoluyla toplanmıştır. Çizgi filmler ise Rokeach'ın değer sisteminde yer alan değerler bazında incelenmiştir. Sonuçlar çocukların en çok ilgilendiği medya aracının televizyon olduğunu göstermektedir. Çocuklar günlük ortalama 1-2 saat ve 3-4 saat televizyon izlemektedir. Televizyon izleme süresi hafta sonları birer saat artmaktadır. Çocuklar tarafından en çok izlenen yayın türü çizgi filmlerdir. Duygular ve değerler ile ilgili sonuçlar ise Code Lyoko çizgi filminde Doraemon'dan daha fazla değer ve duygu içeriğine yer verildiğini göstermektedir. Yaşam değerleri, üretim değerleri, etik değerler, sosyal değerler, etik olmayan değerler ve varlık değerleri ana kategori olarak kullanılmış alt kategorilerde de farklılıklar görülmüştür. İncelenen çizgi filmlerde en çok işlenen değer, etik değerler kategorisinde dürüstlük değeridir. Ardından sosyal değerlerden yardımseverlik, destekleyici olmak, sorumluluk değerleri gelmektedir. Code Lyoko çizgi filminde tüm değerlere yer verilirken Doraemon'da araştırmak, çabalamak, saygı ve güvenlik alt kategorilerine hiç rastlanmamıştır.

Cekaite ve Andr  n (2019),   ocukların yaşıtlarıyla ve yetişkinlerle olan gülme davranışları ve duygu paylaşımları üzerine bir araştırmayı yapmışlardır. Çocukların yaşıtlarıyla ve yetişkinlerle olan gülme özelliklerinin çocukların günlük yaşıamındaki ve sosyal ilişkilerindeki özelliklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Küçük   ocukların durumlara uygun duyguları ayırt etmeyi ve ifade etmeyi öğrenmeleri için etkili olabilecek süreçler, sosyal koşıullar ve normlar ortaya konulmuştur. Araştırmayı İsveç'te orta sosyo ekonomik düzeyde iki anaokulunda 1-5 yaşı arasındaki çocukların katılımıyla ger  ekleşt  rilmişt  r. Ortalama bir buçuk yıllık bir süreçte çocuklar etkinlikler sırasında video kaydına alınmış ve bu kayıtlar analiz edilerek sonuçlara ulaşılmıştır. Çocukların g  l  şlerinin %87'sinin birbirlerine karşı olduğu yetişkinlerin ise çocukların g  l  şlerine çoğunlukla gülümseme ile karşıılık verdikleri gözlenmiştir. Çocukların g  l  şlerinin çoğunlukla grup içi dayanışma, uyum ve akranlarıyla paylaşılan eğlence duygusunu ifade ettiği gözlenmiştir. Ayrıca yetişkinlerin bulunmadığı durumlarda çocukların daha fazla gülme davranışı gösterdikleri gözlenmiştir. Çocuklar karşıılıklı gülme eylemini başılattıklarında ve paylaştıklarında

topluca bir uyum davranışı göstermiş ve duygusu güçlü bir sosyalleşme ortamı oluşturmuşlardır.

Cuervo, Burgos ve Ángel-Botero (2013), çocukların favori çizgi film karakterlerini tanılama süreçleri ile ilgili yapmış oldukları vaka çalışmasında çizgi filmlerin yapısı ve karakterleri ile çocukların iç dünyaları, duygusal durumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Bu araştırma için sevilen çizgi film programlarının içerikleri analiz edilmiş, çocukların duygusal dünyaları incelenmiş ve çizgi filmdeki öğelerin çocukların duygusal dünyalarını nasıl etkilediği ortaya koyulmuştur. Araştırma için nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve Kolombiyalı dört çocuk vaka analizi için seçilmiştir. Dört çocuğun en sevdikleri yayınların toplam 80 bölümü incelemeye alınmıştır. Çocukların duygusal geçmişlerini ortaya koymak için ebeveynlerle ve çocuklarla görüşmeler yapılmış ve oyun ortamları oluşturularak gözlem yapılmıştır. Çizgi filmlerde birçok boyut incelenmiş ve karakterlerin koruma ihtiyaçları, tehdit duyumları, aşağılık duyguları ve tanıma ihtiyaçları gibi duygusal ve yaşamsal çatışmaları temsil ettiği ortaya koyulmuştur. Çocuklardan çizgi filmlerden yararlanarak kendi hikayelerini oluşturmaları istendiğinde koruma ve dönüşüm süreçlerini kullanmışlardır. Koruma sürecinde çocuklar, hikayelerinde televizyon programının anlatı öğelerinin çoğunu, yani karakterlerin özelliklerini, rollerini ve ilişkilerini, anlatı yapısını kullanmıştır. Dönüşüm sürecinde ise çocuklar en sevdikleri televizyon programlarının öğelerini almış ancak değiştirerek kullanmışlardır. Çizgi filmler tarafından sağlanan materyaller çocukların faaliyetlerini zenginleştirmiş, ifadelerini kolaylaştırmıştır. En sevdiği çizgi film Dinozor Kral olan çocuk ise oyunlarında hiçbir dönüşüm oluşturmamış programda ortaya çıkan materyalleri aynen kullanmıştır. Bu durum çocuğun iç dünyasının çizgi filmin sunduğu duygusal yapı ile uyumlu olduğunu değiştirmeye gerek duymadığını göstermiştir. Tom ve Jerry yapımını izleyen çocuk ise yapımı tamamen değiştirerek hikayelerinin çoğunu olumsuz sonuçlarla tamamlamıştır.

Davidovitch ve Soen (2015), İsrail’de lise öğrencilerine vatandaşlık ve demokratik değerlerin öğretilmesi için uygulanan eğitim çalışmalarının evrensel değerleri pratikte ne kadar özümlediklerini ortaya koymak amacıyla yapmış oldukları çalışmalarında

öğrencilerin değerler hakkındaki görüşlerini ölçen bir anket uygulamışlardır. Anket, kamu liselerinde bin üç yüzün üzerinde öğrenciye uygulanmıştır. Sonuçlar, İsrail liselerinde zorunlu olarak okutulan yurttaşlık çalışmaları derslerinin etkili sonuçlar doğurduğunu, evrensel değerleri en yüksek noktaya yerleştirdiğini, ardından kendini gerçekleştirme, Siyonizm ve Yahudilik değerlerinin takip ettiğini göstermiştir. Yurttaşlık çalışmalarının gelişimindeki önemli noktanın, yeni eğitim anlayışının evrensel temel değerlerin öğretilmesine yönelik kapsayıcılığından kaynaklandığı ortaya konulmuştur.

Dumova (2007), yerel televizyon programlarındaki prososyal davranışların incelenmesi üzerine yapmış olduğu çalışmada News Six programını incelemiştir. Amerika'nın Ohio bölgesinde ortaya çıkıp televizyona aktarılan program çocukların okul hikayeleri ve haberlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı programda yer alan prososyal davranışların dağılımı ve zaman içerisindeki değişimini ortaya koymaktır. 1972-2002 yılları arasında yayınlanan bölümleri 114'ü örneklem olarak alınarak nitel araştırma yöntemleri ile incelenmiştir. News Six programı topluluk değerlerini tanıtan ve genç izleyiciler için olumlu rol modelleri karakterleri de tasvir etmektedir. Analiz sonuçlarına göre incelen programlardaki temaların dağılımı; yardım, paylaşım, bakım ve iş birliği (%23), işin sosyal değeri (%20), kişilik gelişimi ve karakter oluşturma (%17), çevrenin korunması, kültürel ve tarihi miras (%11), eğitim ve öğrenmenin değeri (%9), sosyal bağlılık ve katılım (%8), iyi vatandaşlık (%6), kültürel, etnik ve dini çeşitlilik (%6) şeklindedir. Kişilik ve karakter ile ilgili birincil mesajlardan ortaya çıkarılan kategoriler ise öz kontrol, öz disiplin ve kendine güven (%36), tutumluluk (%8), Ahlaki sağlamlık (%11), akademik başarı (%3), fiziksel düzen ve iyi beslenme (%4), nezaket (0%), başkalarına yardım etme (%27), sanat ve edebiyatın takdiri (%11) olarak bulunmuştur.

Einarsdottir, Purola, Johansson, Broström ve Emilson (2015), yapmış oldukları araştırmalarında, İskandinav ülkelerinin erken çocukluk eğitim kurumlarında yer verilen eğitim politikalarını ve müfredatlarını demokrasi, bakım ve gelişim ve yeterlilik değerleri bakımından incelemeyi amaçlamışlardır. Bu araştırma bu üç değer alanına müfredatta ve eğitim politikalarında nasıl yer verildiğini ortaya koymak üzere yapılan geniş çaplı bir

araştırmanın parçasıdır. Müfredat ve eğitim politikalarının değerlere olan bakış açılarını ölçmek üzere nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Araştırmacılar kendi ülkelerinin eğitim müfredatını incelemiş ve kategorize etmiştir. Elde edilen tüm veriler birleştirilerek nicel yöntemler ile sonuçlara ulaşılmıştır. Demokratik değerler çocukların kendi yaşamlarına ilişkin karar verme, seçim yapma becerileri, özerklik gibi özgürlüğe yönelik değerleri kapsamaktadır. Demokratik olarak kabul edilen okullardaki uygulamalar, eşitlik, çeşitlilik, sorumlulukları paylaşma, dayanışma, farklı görüşleri kabul ve saygı gibi değerlere dayandırılmıştır. Yeterlilik, incelenen İskandinav müfredatında en çok sosyal yeterlilik olarak ele alınmıştır. Başkalarıyla etkileşim kurmak ve iş birliği yapmak, topluluğa katılmak ve sosyal süreçleri anlamak bu kapsamda değerlendirilmiştir. Etik, din ve felsefe kavramları Norveç ve Finlandiya müfredatında yer alırken diğer ülkelerin müfredatında hiç yer almamıştır.

Essawi, Abu-Hussain ve Fadila (2013), yansıtıcı eğitim çalışmalarında gelişen toplumun eğitim sisteminde yer alan öğretmen eğitimcilerinin evrensel değerlere ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik yapmış oldukları araştırmalarında, Arap öğretmenlerin beyan ettikleri tutumlar ile evrensel değerlere dayalı tutumları arasındaki farkı doldurmak için müdahale programı uygulamışlardır. Araştırma İsrail'deki El-Qasemy Akademik Eğitim Koleji'nde gerçekleştirilmiştir. Müdahale programı, eğitim atölyelerinden oluşmuş ve öğretmen eğitimcilerinin evrensel değerlere yönelik tutumlarını değiştirmeyi amaçlamıştır. Programı oluşturan eğitim atölyeleri, mevcut öğretmen eğitimi modeline alternatif olarak hizmet etmektedir. Deneysel faaliyetler ve laboratuvar çalışmaları sonrasında öğretmen eğitimcilerinin evrensel değerlere yönelik tutumlarını incelemek için tutum anketi uygulanmıştır. Program uygulaması sonucunda, öğretmen eğitimcilerinin evrensel değerlere yönelik kararsız tutumlarını göstermiş ve kişisel değerlerini açıkça formüle etmelerine yardımcı olmuştur. Bulgular arasında, öğretmen eğitimcilerinin bilişsel düzeyde yeni öğretim yöntemlerinin önemini tanımlarına rağmen, yeni çağın gereklerini karşılamayan muhafazakar pedagojik bir yaklaşımı tercih ettikleri de yer almaktadır. Öğretmen eğitimcilerine öncelikle yeni yöntemler kullandıklarında bu faaliyetlerin

dayandığı değerleri ve ilkeleri benimsetmenin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Gelişmekte olan toplumların muhafazakâr değerlerinin, öğretmenlerin ve öğretmen eğitimcilerinin mesleki gelişiminde engel oluşturduğu görülmektedir.

Gvozdic, Moutier, Dupoux ve Buon (2016), Fransa’da yapılan bir araştırmada 5-8 yaş aralığındaki 72 çocuk ve ebeveynleri birlikte araştırmaya alınmıştır. Çalışmanın amacı çocukların bilişsel süreçlerini inceleyerek bir durum karşısında kahramanın niyetini ahlaki yargılarına dahil etme sürecini incelemektir. Bu amaca ulaşmak için çocuklar gruplara ayrılarak kendilerine videolar izletilmiştir. Videolar bir kahramanın davranışlarının sebeplerini, kasıtlı ya da tesadüfi zarar verme niyetini ortaya koyan roller barındırmaktadır. Araştırmacı videoyu her çocuğa tek tek izletmiş ve ardından videodaki durumlarla alakalı sorular sorarak çocukların cevaplamasını istemiştir. Ön test yapıldıktan sonra çocuklara bir olayın nedenlerini anlama, kahramanın niyetini analiz etme üzerine eğitim verilerek son test yapılmıştır. Son testte de aynı videolar çocuklara tekrar izletilerek değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçlar SPSS programında analiz edilmiştir. Ön test sonuçlarına göre çocuklar videoda izlenen kahramanın ahlaki yargılarındaki niyetinin farkına varmış fakat yetişkinler gibi genel bir ahlaki yargı oluşturamamıştır. Eğitimler sonrasında yapılan son testte ise çocukların kasıtlı olarak zarar verenleri kazara zarar verenlerden ya da sadece tesadüfi olarak zarar verenlerden ayırdıkları görülmüştür. Çocuklar videodaki kahramanların davranışlarının nedenlerine duyarlılık göstermiştir.

Hau ve Wu (2019), işitme yetersizliğine sahip çocukların ahlak gelişimlerinin, normal işiten çocuklara göre durumunu incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya 6-11 ve 12-16 yaş grupları ayrı ayrı değerlendirme yapılarak dahil edilmiştir. Araştırmanın diğer bir amacı da işitme yetersizliği olan çocukların paylaşma ve yalan söyleme davranışlarının farklılaşma durumunu ortaya koymaktır. İşitme yetersizliği olan çocuklar kronolojik olarak eşleştikleri bir grup normal gelişim gösteren çocukla karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, işitme yetersizliği olan çocukların ahlaki akıl yürütmede işiten çocukların gerisinde kalmadıklarını ancak duyguları ahlaki bağlamlarda ele almada ve prososyal davranışlar göstermede geride kaldıklarını göstermiştir. Ayrıca, işitme engelli ve işiten çocuklar

arasında yalan söyleme davranışında önemli bir fark bulunmamış fakat paylaşma davranışında işiten çocuklara göre daha az paylaşımda bulundukları ortaya koyulmuştur.

Johansson, Cobb-Moore, Lunn-Brownlee, Walker, Boulton-Lewis, ve Ailwood, (2014), Avustralya erken çocukluk eğitiminde yer alan çocukların değerlere ve kurallara bakış açılarını ele almak üzere çalışma yapmışlardır. Queensland bölgesinde yer alan yedi okuldan 4-6 yaş ve 8-10 yaş aralığında 100 çocuk değerler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaları için araştırmaya alınmıştır. Araştırmacılar çocuklarla birebir görüşerek; okulda doğru olanı yapmak ne demektir, kurallara kimler karar verir, kurallara uyulmadığında neler olur, gibi sorular yöneltilmiş ve cevaplar kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler nitel yöntemlerle analiz edilerek sonuçlara ulaşılmıştır. İncelenen verilere göre çocuklar açısından doğru olanı yapmak, ahlaki değerlerle ve okuldaki düzeni korumakla ilişkilendirilmiştir. Kurallar başkalarının haklarını korumak için konulmaktadır. Kurallar, izin verilmeyen şeyler ve yükümlülüklerle ifade edilmiştir.

Korotaeva ve Chugaeva (2019), Okul öncesi çocukların sosyo - ahlaki gelişimleri üzerine Rusya'da yapmış oldukları araştırmalarında, kuram ve uygulamaların boyutlarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Okul öncesi çocuklara içinde bir eylem seçimi yer alan dört hikaye anlatılmış ve bu hikayelerde yer alan sorumluluk alma - almama ve paylaşma - paylaşmama gibi değerleri nedenlerini açıklayarak seçim yapmaları istenmiştir. Sonuçlar çocukların ahlaki bakış açısıyla durumları değerlendirmekte zorlandıklarını ortaya çıkarmıştır. Çocukların büyük çoğunluğu hikayeleri anlamış ve değerlendirmekte sorun yaşamamıştır. Yarısından fazlası eylemleri ahlaki normlar ile açıklamış ve ahlaki eylemleri doğru bir şekilde değerlendirmişlerdir.

Lima ve Santos (2018), Değerler eğitimiyle ilgili Brezilya'da yapılan bir çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerini incelenmiştir. Öğretmenlerin pedagojik uygulamalarına ve çocukların ahlaki gelişimlerine göre değerleri nasıl algıladıklarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin fikirlerinin değer eğitiminin sadece okula bağlı olmaması gerektiği ve ailenin çok önemli bir rolünün olduğunu ortaya çıkarmıştır. Buna karşılık

öğretmenlerin eğitimde değerlerin önemini belirtmelerine rağmen uygulamalarında fazla yer vermedikleri görülmüştür. Görüşme yapılan öğretmenlerin bulundukları okullarda değer eğitimi ve ahlak eğitiminin söz konusu olmadığı fakat günlük yaşanan olaylarda örtük olarak yer verildiği ortaya koyulmuştur.

Mari (2015), Meksikalı çocuklar ve Amerikan çizgi filmleri üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, 8-11 yaş aralığındaki Meksikalı çocukların Amerikan çizgi filmlerini nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ve odak grup çalışması gibi yöntemlerle veri toplanmıştır. Vaka çalışması için Meksikalı televizyon izleyicileri arasında popüler olan Cartoon Network tarafından üretilen Dexter's Laboratory çizgi filmi seçilmiştir. Çizgi filmin ele alınmasında Amerikan ailelerinin yaşam tarzını sergilemesi de etkili olmuştur. Görüşmeye alınan çocuklar önce çizgi filmin bir bölümünü izlemiş ve ardından çocuklardan bölümün hikayesini anlatması istenmiştir. Araştırmacı çocuğa çizgi filmle ilgili görüşlerini, karakterlerin yaşadıkları yerleri, çizgi filmin nerede üretildiği gibi bir dizi soru sorarak görüşmeyi tamamlamıştır. Görüşmeler kayıt altına alınmış ve toplanan tüm veriler analiz edilmiştir. Sonuçlar tüm katılımcıların bölümün hikayesini doğru şekilde anladığını, fikirleri sorulduğunda sevdikleri ve sevmedikleri yerleri kolayca ifade ettiklerini göstermiştir. Çizgi filmde yer alanlar ile kendi yaşamlarını karşılaştırmaları istendiğinde genellikle somut göstergelere göre cevaplar verdikleri görülmüştür. Evlerin şekilleri, ailedeki kişilerin meslekleri üzerine örnekler vermişlerdir. Çocukların çoğunluğu Dexter ailesinin Amerika'da yaşadığını çok azı ise Meksika'da yaşadıklarını belirtmiştir. Özellikle 8-9 yaş grubu çocuklar bu cevabı vermiştir. Televizyon mesajlarının çocukların dünya hakkındaki tasvirlerini genişlettiği yargısına varılmıştır.

Rashid (2015), Hindistan televizyonlarında yer alan çizgi film kanallarının çocuklar üzerine etkilerini araştırmayı amaçlamıştır. Derleme makale olarak hazırlanan bu çalışmada televizyonun olumlu ve olumsuz birçok etkisine yer verilmiştir. Araştırmalar çocukların çizgi film karakterlerinden ve çizgi filmlerde yer alan farklı nesnelerden oldukça etkilendiğini göstermektedir. Televizyonun çocukların hayatlarında doğumdan

itibaren önemli bir yer tuttuğu ifade edilmiştir. Ebeveynler de televizyonu sıklıkla çocukları oyalamak için kullanmaktadır. Televizyonda şiddet ve saldırganlığı izleyen çocukların şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Eğitici çizgi filmlerin ise çocuklarda hayal gücü ve yaratıcılığı desteklediği ortaya koyulmuştur. Çizgi film karakterleri ve televizyonda yayınlanan reklamların çocukların satın alma davranışlarını, istek ve arzularını etkilediği ifade edilmiştir.

Thompson (2011), Çocuklardaki ahlaki değerlerin geliştirilmesi üzerine yapmış olduğu araştırmasında, öğretmenlerin ahlaki değerleri çocuklara nasıl aktardıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, öğretmenlerin, ahlaki eğitimi nasıl algıladığı, çocuklara ne tür değerler aktardıkları ve aktarmak için hangi yöntemleri kullandıkları ile ilgili sorular cevaplanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya Gana'nın Bawku bölgesinde bir anaokulundan 4 öğretmen alınmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve 3 gün belirli saatlerde sınıfta video kaydı alınarak inceleme yapılmıştır. Sonuçlar, öğretmenlerin ahlaki birer öğretici olduklarını ve ev ortamında öğretilen değerleri okulda desteklediklerini göstermiştir. Ahlaki öğretim yöntemleri olarak bireysel eğitim, grup eğitimi, fırsat eğitimi ve hikaye anlatma yöntemlerini kullandıkları görülmüştür. Öğretmenler yapılan gözlemlere göre sık sık ahlaki değerleri çocuklara aktarma girişiminde bulunmuşlardır. Öğretmenler, çocukların ilköğretim dönemine geçmeden önce temel değerlere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Sınıf içi gözlemler sonucunda dürüstlük ve doğru-yanlış kavramları ön plana çıkmıştır. Yapılan çalışmada 5 yaşın altındaki çocukların ahlaki değerleri öğrenmek için bilişsel gelişim açısından yeterince olgun olduğu ve ahlaki değerlerin okul öncesi dönemde öğretilmeye başlanmasının önemli olduğu ifade edilmiştir.

Utyupova, Baiseitova ve Mukhamadiyeva (2016), Kazakistan ve Almanya'da yer alan öğretmen adaylarının değer oluşturma eğitimlerini incelemişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki ilköğretim öğrencilerine değer eğitimi için bir yöntem ortaya koymak ve ilköğretim öğretmenlerinin değer eğitim sistemini etkili bir şekilde uygulaması için bir eğitim stratejisi geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma için seçilen veri tabanlarından

değer eğitimi, yurttaşlık eğitimi, ahlaki eğitim, ilköğretim, gelişmekte olan ülkelerde eğitim sistemi ve öğretmen eğitimi anahtar kelimelerini kullanarak bulunan çalışmalarla karşılaştırmalı bir analiz yapmışlardır. Alman öğretmenlerinin çabaları, kaliteli kitle eğitiminin etkili yollarını aramaya odaklanmıştır. Bunda, en etkili yolun, okul çocuklarının farklı ilgi ve yeteneklerine ve toplumun çeşitli ihtiyaçlarına hizmet etmeyi amaçlayan eğitim ve organizasyon faaliyetlerinin genişlemesini içeren eğitimin çeşitlendirilmesi olduğuna inanmaktadırlar. Kazakistan Cumhuriyeti'nin eğitim ve bilim alanındaki devlet politikası, küresel bir eğitim ortamında rekabetçiliğin artırılması çerçevesinde tasarlanmıştır. Öğretmenler okul eğitimindeki yeniliklerin ana itici gücüdür. Sonuç olarak değer eğitimi için idarenin otoriter politikası, eğitim politikalarının etkili bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Öğretmenlerin mesleki prestiji, öğretmen adaylarının kaliteli eğitim ve öğretimini gerekli kılmaktadır. Uluslararası eğitim sistemleri incelenerek Kazakistan'ın eğitim sistemini iyileştirmek olumlu yönlerini ön plana çıkarmak önerilmiştir.

Ülvere ve Veisson (2015), Estonya'da bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında değerler ve değer eğitimi üzerine bir araştırma yapmışlardır. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki yönetici, eğitimci ve velilerin öğretilmesinin önemli olduğunu düşündükleri değerleri ortaya koymayı ve değerler eğitimini hangi faaliyetlerle uygulamaya koyduklarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Estonya'nın on beş farklı bölgesinden bine yakın katılımcı ile bir anket çalışması yürütülmüştür. Estonya okul öncesi eğitim kurumları, değer eğitimi okul öncesi müfredatın merkezinde yapmayı ve değerleri tüm öğrenme ve eğitim faaliyetlerine dahil etmeyi amaçlamaktadır. İstatistiksel analizler sonucunda, okul öncesi eğitim kurumlarının yöneticileri, öğretmenleri ve velileri çocuklara öğretilmesi gereken en önemli değerlerin sırasıyla dürüstlük, sağlık (iyi olma hali), yardımseverlik, iş birliği, hoşgörü, güven ve özgürlük olduğunu belirtmişlerdir. Gururlu olma, etik davranış ve sadakat değerleri katılımcılar tarafından daha az önemli bulunmuştur. Katılımcılar çocuklara öğretilmesi gereken değer listesine önemseme, yaratıcılık ve sorumluluk değerlerini eklemişlerdir. Katılımcıların değerleri hangi öğrenme faaliyetleri ile

aktardıkları sorusuna verdikleri yanıtları ise sırasıyla; gelenekler, çocuk edebiyatı, doğadaki aktiviteler, dil ve konuşma etkinlikleri, oyunlar ve aile içi durumlarıdır. Değerleri en az ise medya eğitimi, drama dersleri ve spor faaliyetleri ile aktardıklarını belirtmişlerdir.

Walsh ve Leaper (2019), Amerika’da okul öncesi çocuklara yönelik olarak hazırlanan çocuk yayınlarının cinsiyet kalıp yargıları bakımından durumunu incelemek ve çocukların etkilene durumu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olarak hazırlanan otuz dört TV yayını nitel araştırma yöntemiyle incelenerek içerik analizi yapılmıştır. Seçilen programların üç bölümü izlenip kadın ve erkek temsillerin sayısı ve durumları incelenerek karşılaştırılmıştır. Kadın ve erkek karakterler, cinsiyete dayalı davranışlar, görünüşleri ve davranış biçimleri dikkate alınarak kodlanmıştır. Kodlanan davranışlar bölümler boyunca gözlenerek kayıt altına alınmıştır. Medyanın okul öncesi çocukların cinsiyet rolleri hakkındaki inançlarını ve dünyadaki anlayışlarının gelişimini etkilediği düşünülmektedir. İncelenen yayınlarda genel olarak okul öncesi çocuklar için birçok cinsiyet rolünün örneklendiği ortaya konulmuştur.

Witenberg (2007), yapmış olduğu araştırmasında, çocukların ve ergenlerin insan çeşitliliği ile ilgili hoşgörülü ve hoşgörüsüz yargılarını ve nedenlerini incelemeyi amaçlamıştır. Melbourne’nin kuzey ve güney bölgelerinde özel ve devlet okullarından 112 çocuk ve ergen katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcılar 6-7, 12-13, ve 15-16 yaş aralıklarındadır. Katılımcılara hoşgörülü ve hoşgörüsüz tavırlar içeren hikayeler anlatılmış ve ardından katılımcıların düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir. Araştırmada kullanılan hikayeler 6-7 yaş grubu için onların deneyimlerine göre düzenlenmiş fakat sorular aynı şekilde kullanılmıştır. Sonuçlar kayıt altına alınarak nitel araştırma yöntemleri ile analiz edilmiştir. Katılımcıların sorulara verdiği cevaplar sonucunda, adalet, empati, akılcılık, özgürlük ve önyargı/diğer kategorileri oluşturulmuştur. Yapılan araştırmada, katılımcıların çoğu hikayelerdeki hoşgörülü davranışları tercih etmişlerdir. Hoşgörülü davranışlar için kullanılan en yaygın gerekçe

adalet ve eşitlik ilkelerine dayandırılmıştır. Katılımcılar, önyargılı inançlara sahip olmanın akılcı olmadığını belirtmiş ve hikayelerdeki varsayımları sorgulamışlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın veri kaynağı, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması ana başlıklarına yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, yerli ve yabancı çizgi filmlerin evrensel değerleri ve alt kategorilerini içermeye durumunu ortaya koymak ve bu bakımdan karşılaştırma yapmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda, nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak karma yönteme uygun olarak hazırlanmıştır. Karma yöntem, verilerin hem nitel hem de nicel yöntemlerle toplandığı ve analiz edildiği, sonuçların bütünleştirilerek sunulduğu yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 322). Belirlenen çizgi filmlerin her bir bölümü incelenerek veri elde edileceğinden doküman incelemesi yoluna gidilmiştir.

3.2 Araştırmanın Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağı, okul öncesi eğitim alan 5-6 yaş grubu 100 çocuğa kişisel bilgi formları aracılığıyla izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmler sorularak belirlenmiştir. İstanbul Esenler bölgesinde yer alan anasınıflarında 5-6 yaş çocukları ile birebir görüşme yapılmış ve kendilerine izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmler sorulmuştur.

Hazırlanan kişisel bilgi formuna çocukların görüşleri kaydedilmiştir. Buna göre çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri yerli yapım çizgi filmler: Keloğlan Masalları (31), Niloya (20), Rafadan Tayfa (12) ve diğer (37) olarak belirlenmiştir. Çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri yabancı yapım çizgi filmler: Vikingler (32), Maşa ve Koca Ayı (17), Harika Kanatlar (13) ve diğer (38) olarak belirlenmiştir. Çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri yerli ve yabancı yapım çizgi filmler olan Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmleri araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin yayınlanan tüm bölümlerine ulaşılmış ve bölümlerin isimleri yazılıp bir keseye konularak aralarından yirmişi bölüm tesadüfî yöntemle belirlenmiştir. Bir bölümün ortalama süresi 10-15 dakika olan çizgi filmlerin yirmişi bölümü incelemeye alınarak toplam 40 bölüm incelenmiştir. İncelenen çizgi filmlerle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir:

Keloğlan Masalları, TRT Çocuk kanalında yayınlanan yerli yapım çizgi filmidir. Keloğlan ve arkadaşlarının başından geçen olayları anlatmaktadır. Keloğlan yardımsever, iş birlikçi ve zeki bir karakter olarak yansıtılmaktadır. Karşılaştıkları sorunlara arkadaşları ile birlikte çözümler üretmekte ve bilge dedesinden fikirler almaktadır.

Vikingler, son zamanlarda TRT Çocuk kanalında yayınlanan, Avusturya-Japonya ortak yapımı bir çizgi filmidir. Viking köyü Flake'in şefi Halvar'ın zeki oğlu Viki'nin ve diğer mürettebatın maceralarını konu edinmiştir. İsveçli yazar Runer Jonsson'nın Viking adlı romanından uyarlanmıştır. Viki, olaylara zekice çözümler bulan iyi kalpli bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümleri Tablo 1'de belirtilmiştir:

Tablo 1.
Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin İncelenen Bölümleri

Keloğlan Masalları	Vikingler
1. Geçit Saati	1. Canavar Macerası
2. Kapadokya	2. Kaybolan Eşyanın Sırrı
3. Mağara 1	3. Kurda Dikkat Edin
4. Mağara 2	4. Özgür Yilvi
5. Gökkuşağı	5. Çöl
6. Keloğlanın Rüyası	6. Dansçı Ayı
7. Örümcek Arkadaş	7. Kanal
8. Üzgün Ağaç	8. Unutulmuş Hazine
9. Çizmeli Tilkinin Oyunu	9. Neredeyse Bir Hazine Adası,
10. Bilgecan Dede Kayboldu	10. Mantar Peşinde
11. Devler Ülkesi	11. Su Çiçeği
12. Devlerle Karşılaşma	12. Tatil Adası
13. Küçük Uzaylı	13. Turta
14. Müze	14. Tepe Taklak
15. Minik Kuş 1	15. Korsan Gilby
16. Minik Kuş 2	16. Yaramaz Prens Loki
17. Yıldırım	17. Endülüs Macerası
18. Vezirin Kamerası	18. Tünel
19. Yemek Yarışması	19. Olimpiyatlar
20. Alışveriş Merkezi	20. Bambu Sürprizi

Keloğlan Masalları çizgi filminin Mağara ve Minik Kuş adlı bölümleri inceleme sırasında karışıklığa sebep olmamak için Mağara 1 ve Mağara 2, Minik Kuş 1 ve Minik Kuş 2 şeklinde adlandırılmıştır.

3.3 Verilerin Toplanması

Araştırmada, nitel araştırmaların veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi raporlaştırma aşamaları

kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.194). Verilerin incelenmesi için UNESCO tarafından evrensel değerler olarak kabul edilen sevgi, saygı, dürüstlük, iş birliği, mutluluk, alçak gönüllülük/tevazu, barış, sorumluluk, sadelik, hoşgörü/tolerans, birlik/dayanışma, özgürlük değerleri belirlenmiştir. Her bir değer çizgi filmdeki sözel ve görsel içeriklere göre, alan yazın incelenerek araştırmacı tarafından alt boyutlara ayrılmıştır. Alt boyutların belirlenmesinde seçilen değere ulaşmak için gerekli olan somut davranışlar nelerdir sorusuna cevap aranmıştır. İncelemeye alınan Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmleri evrensel değerlerin olumlu kullanımları açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dokümanını Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin 20'şer bölümü oluşturmaktadır. Araştırma için belirlenen yerli yapım Keloğlan Masalları ve yabancı yapım Vikingler çizgi filmlerine sosyal paylaşım sitesi Youtube üzerinden ulaşılmıştır. Çizgi filmlerin her bir bölümü önce izlenmiş sonrasında transkripsiyonu (sesli olan materyalin yazılı hale dönüştürülmesi) yapılmıştır. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenmesi süreci, aşağıdaki adımlar izlenerek yapılmıştır:

- UNESCO'nun evrensel değerler olarak kabul ettiği 12 temel değer inceleme birimi olarak seçilmiştir.
- Alan yazın incelenerek bu 12 evrensel değeri oluşturan alt boyutlar belirlenmiştir.
- Araştırmanın veri kaynağı olarak belirlenen Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin beşer bölümü izlenerek alt boyutlar, çizgi filmlere göre düzenlenmiştir.
- 12 evrensel değer ve bu evrensel değerlere göre ortaya çıkan alt boyutlar, 5 farklı uzmana danışılarak yeniden düzenlenmiştir.
- Alan uzmanları ile yapılan değerlendirmeler sonucunda, 12 evrensel değer ve 50 alt boyuttan oluşan bir kontrol listesi oluşturulmuştur.
- Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin seçilen tüm bölümleri, bu kontrol listesine göre incelenmiştir.
- İncelenen çizgi filmlerde sözel ve görsel içerikler birlikte değerlendirilmiş ve cümleler bir değer içeriyorsa kategoriye dahil edilmiştir.

- Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin üçer bölümü alanda çalışan 2 uzmana gönderilerek evrensel değerler kontrol listesine göre incelemesi istenmiştir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda kodlayıcılar arasındaki benzerlik hesaplanarak %86 bulunmuştur.
- Güvenirliği artırmak için iki ay sonra Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelemeye alınan tüm bölümleri, araştırmacı tarafından yeniden incelenmiştir. İkinci inceleme sonucunda hiçbir değişiklik yapılmamıştır.
- Evrensel değerler kontrol listesine göre incelenen çizgi filmler, değerlere ne düzeyde yer verildiğinin hesaplanması için sayısallaştırılmıştır.
- Sayısallaştırılan veriler ki kare analizi yapılarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 2.

Evrensel Değerler Kontrol Listesi

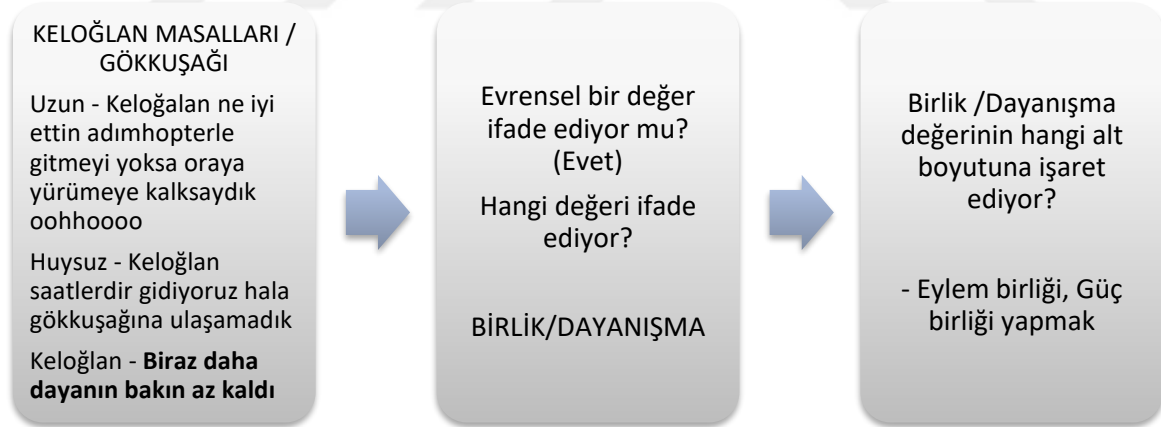
Evrensel Değerler	Alt Boyutlar
1. SEVGİ “Kişileri birbirlerine yaklaştırarak aralarında ruhsal bağlar oluşturup kişinin bireyselliğini kaybetmeden diğer canlılarla arasında duygusal bağlar kurmasıdır.”	1. Sevgi hitapları
	2. Sevgisini ifade etmek
	3. Takdir, beğeni, övgü sözlerini dile getirmek
	4. Sevgisini belli edecek davranışlarda bulunmak
	5. İlgi göstermek, değer vermek
	6. Duygu ve düşüncelerini paylaşmak
	7. Zaman ayırmak, birlikte olmak
	8. Kişiyi olduğu gibi kabul etmek
2. SAYGI “İnsanlara, doğaya ve diğer canlılara değer vermeyi onları anlamayı ve eşit haklara sahip olduklarını kabul etmektir.”	1. Saygılı davranışlar göstermek
	2. Karşısındakine değer vermek
	3. Nerede ne yapılacağını bilmek
	4. Hak talep ederken ve ararken saygılı davranmak
3. DÜRÜSTLÜK “Kişilerin tutum ve davranışlarında, düşüncelerinde, iş ve özel hayatlarında gerçeğe uygun davranışlar göstermeleridir.”	1. Herhangi olumsuz bir durumda doğruyu söylemek
	2. Sözünü yerine getirmek
	3. Açık sözlülük
	4. Sevgi ve güven ortamı oluşturmak
4. İŞ BİRLİĞİ “Hedefleri ve istekleri bir olan kişilerin oluşturduğu çalışma ortaklığıdır.”	1. Başkalarına iş birliği teklif etmek/ kabul etmek
	2. Grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak
	3. Grup etkinliklerine katılmak
	4. Bir işi iş birliği ile tamamlamak
	1. Gülmek, duygularını ifade etmek

5. MUTLULUK “Olumlu duygular besleme ve memnun olma hali ile depresyon, anksiyete veya diğer olumsuz duyguların bulunmayışıdır.”	2. Sevdiği şeyleri yapmak 3. Mutluluğunu ifade etmek, neşelenmek 4. Mutluluk içeren ifadeler 5. Hediye vermek, sürpriz yapmak
6. ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK/ TEVAZU “Kendi eksikliklerini fark edip kabul etmek, gururlu ve benmerkezci tavır ve davranışlardan uzak durmaktır.”	1. Hatalarını itiraf edebilmek 2. Hatalarının karşılığında af, özür dilemek
7. BARIŞ “Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörüye dayalı bir ortam oluşturmaktır.”	1. Kişiler arası barışı devam ettirmek 2. Savaş karşıtı tavır ve davranışlar sergilemek 3. Şiddet, ırkçılık vb. karşıtı tutumlar sergilemek
8. SORUMLULUK “Kişinin üstlendiği görev ve yetkileri uygun şekilde yerine getirmesi ve sonuçlarını üstlenmesidir.”	1. Bir işi üstlenmek 2. İşini en iyi şekilde yapmak 3. Çevresindeki canlıları korumak, bakımına yardım etmek 4. Ortaya çıkabilecek durumlara karşı önlem almak 5. Sosyal sorumluluklar konusunda model olmak 6. Kendi seçimlerinin sonucunu üstlenmek 7. Ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmek, vicdani rahatsızlık duymak
9. SADELİK “Maddi olanaklara karşı sınırlayıcı bir tutum geliştirmek, tüketim bilinci geliştirmek ve sahip olduklarıyla yetinmektir.”	1. Elindeki malzemeleri değerlendirmek
10. HOŞGÖRÜ/TOLERANS “Başkalarının tavır ve davranışlarına ve kendi görüşüne ters düşen kişilere karşı sabırlı davranmayı, affetmeyi, farklılıklara saygılı olmayı ve kabullenmeyi içeren bir anlayıştır.”	1. Kendilerine ve başkalarına karşı hoşgörü olmak 2. Başkalarının duygularını anlamak 3. Yapılanlara iyilikle karşılık vermek 4. Kendisinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul etmek 5. Ayrımcılık yapmamak, eşitliği kabul etmek
11. BİRLİK/DAYANIŞMA “Kişilerin duygu, düşünce ve ortak hedeflerde buluşması birbirlerine destek olmasıdır.”	1. Eylem birliği, güç birliği yapmak 2. Bütünlük için çalışmak 3. Bir arada olmak, bir olmak
12. ÖZGÜRLÜK “Herhangi bir koşula bağlı kalmadan düşünme ve davranma durumudur.”	1. Kendi hak ve özgürlüklerini savunmak 2. Kendi kararlarını vermek ve seçimini yapmak 3. Düşünme ve düşündüklerini serbestçe ifade etmek

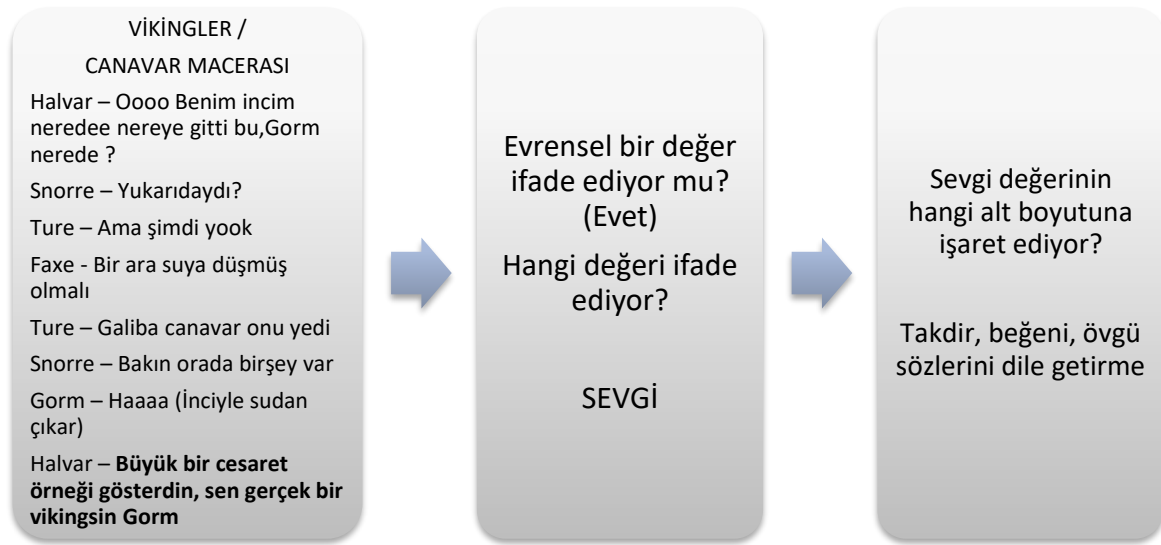
3.3 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma karma yöntem modeline göre hazırlandığından nitel verilerin analizinde içerik analizi, elde edilen verilerin sayısallaştırılmasında ve karşılaştırılmasında ise Ki-kare uygunluk analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmaya konu olan Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde analiz birimi olarak cümleler kullanılmıştır. Değer ifade eden sözel içerikler, görsel içeriklerle bütünleştirilerek cümle bazında incelenip alt boyutlara ayrılmıştır. Metinlerdeki cümleler değer ifade ediyorsa incelemeye alınmış, diğer ifadeler incelemeye alınmamıştır. Değerlerin kendi içinde ifade ettiklerinin derinlemesine incelenmesi için birbiriyle ilişkili olduğu görülen bölümler aynı kategoriler altında toplanmıştır. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yapılan kodlamalar Şekil 1 ve Şekil 2’de örneklendirilmiştir. Değer ifade ettiği belirlenen ancak herhangi bir alt boyutta yer verilemeyen ifadeler için yeni alt boyutlar oluşturulmuştur.

Şekil 1. Keloğlan Masalları çizgi filmi kodlama örneği

Şekil 2. Vikingler çizgi filmi kodlama örneği

Güvenirliği sağlamak için Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin üçer bölümü alanda çalışan 2 uzman tarafından tekrar kodlanmıştır. Çalışmanın güvenilirliği için kodlayıcılar arasındaki benzerlik önem taşımaktadır. Miles ve Huberman tarafından geliştirilen güvenilirlik formülü görüş birliği sağlanan ve sağlanmayan ifadelerin güvenilirliğe etkisini ortaya koymaktadır. Bu modele göre görüş birliği oranının en az %80 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994, Akt; Baltacı, 2017). Bu araştırmada kodlayıcılar arasındaki benzerlik %86 bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin sayısallaştırılması için Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmleri, 12 evrensel değer ve 50 alt boyutta, belirlenen içerikte kaydedilmiştir. 12 boyutta, boyut alt maddelerinden elde edilen toplam sayılar Ki-kare uygunluk analizi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonucu oluşan farklılık detaylı olarak yorumlanmıştır. Ki-kare dağılımı Pearson tarafından 1900’lü yıllarda ilk kez kullanılmıştır (Aytaç, 1999, s.317). Ki-kare dağılımının kullanım alanı geniş ve sıklıkla araştırmalarda kullanılmaktadır. Birçok çalışmada farklı kategorilere giren deneklerin, nesnelerin veya cevapların sayısı ile ilgilenilir. Ki-kare uygunluk testinde, belirli bir hipoteze uygunluk araştırılır. Testte gözlenen frekansların, belli bir hipoteze göre elde edilen, beklenen frekanslara uygun olup olmadığı araştırılmaktadır (Bircan, Karagöz & Kasapoğlu, 2003).

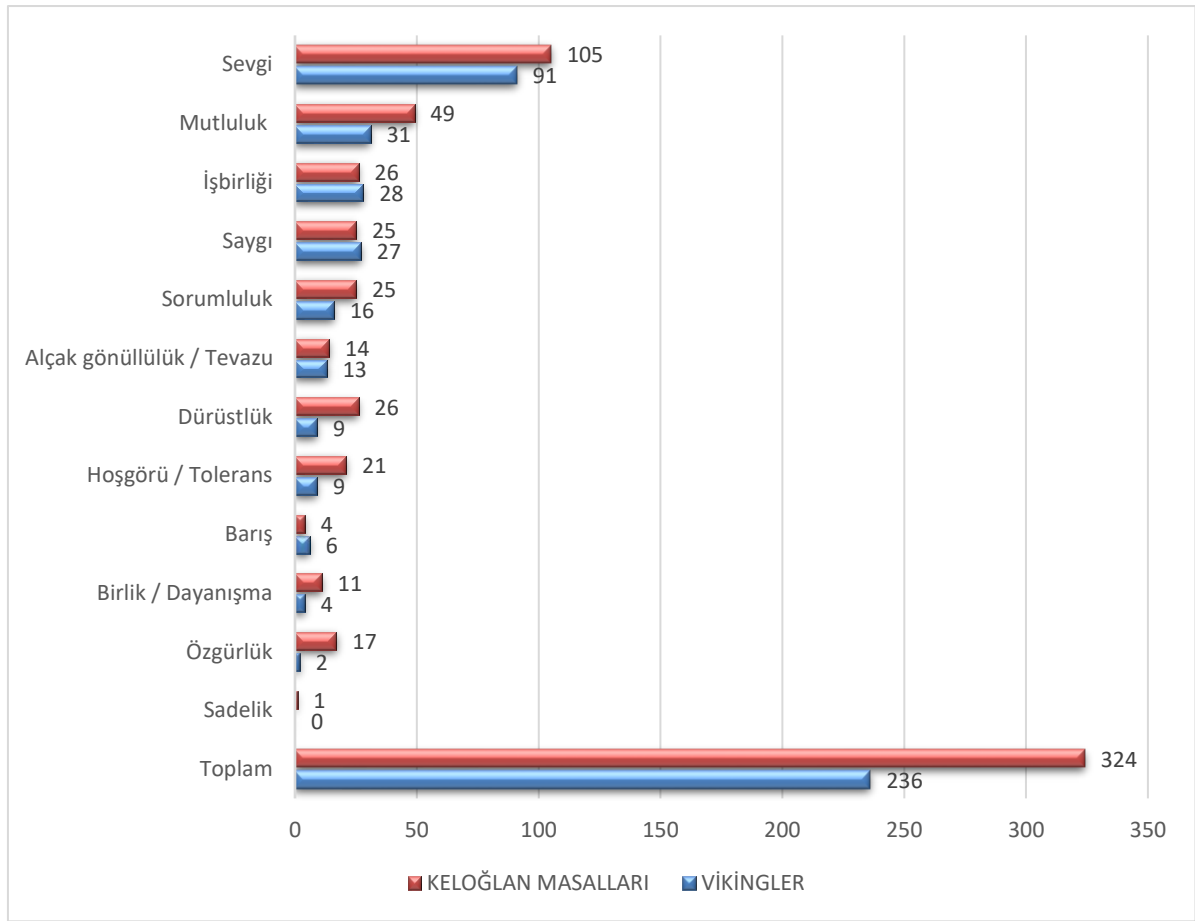
BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda, yerli ve yabancı çizgi filmler evrensel değerlere ve alt boyutlarına yer verme düzeyleri bakımından çözümlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Evrensel değerlere ilişkin genel karşılaştırmanın ardından değerler, kendi içinde tek tek incelenerek ele alınmıştır.

4.1 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Yer Alan Evrensel Değerlere İlişkin Bulgular

İncelenen çizgi filmlerde yer alan evrensel değerlerin durumu Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 3. Evrensel değerlerin Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

İncelenen çizgi filmlerde yer alan evrensel değerlerin karşılaştırılması Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.

Evrensel Değerlerin Tümü İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	236	280,0	44,0		
Keloğlan	324	280,0	-44,0	13,829	,000**
Toplam	560				

**p<0,01

Evrensel değerlerin tamamının toplamı için yapılan karşılaştırmada, olasılık değeri ($p<0,05$) bulunduğu anlaşılmaktadır. Keloğlan Masalları için tespit edilen değerlerin sıklığının (324), Vikingler için tespit edilen değerlerin sıklığından (236) yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin

incelenen bölümlerinde evrensel değerlerin sıklığı bakımından belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre Keloğlan Masalları çizgi filminde evrensel değerler daha fazla tekrar edilmektedir.

Karakuş (2015), Niloya çizgi filmini, sosyal bilgiler dersi öğretim programının içerdiği değerler bakımından incelemiştir. Çizgi filmin incelenen bölümlerinde en çok duyarlılık, hoşgörü, sevgi ve iyilik; en az barış, bağımsızlık, misafirperverlik ve bilimsellik değerlerine yer verildiğini ortaya koymuştur. İncelenen değerler farklılık gösterse de araştırma sonuçları Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmleri ile benzerlik göstermektedir. Dürüstlük ve özgürlük değerlerine ise örtük olarak yer verildiği belirtilmiştir. Niloya, incelenen hiçbir bölümde yalan söylemediği için dürüst ve hiçbir bölümde özgürlüğü kısıtlanmadığı için özgür kabul edilmiştir. Özgürlüğü ve dürüstlüğü ifade eden başka davranış biçimlerine değinilmemiştir.

Şentürk ve Keskin (2019), Rafadan Tayfa çizgi filmini, milli eğitimin kök değerleri temel alınarak milli ve evrensel değerler bakımından incelemiş, evrensel değerlere milli değerlerden daha fazla yer verildiğini ifade etmişlerdir. Çizgi filmin incelenen bölümlerinde en çok yer verilen evrensel değer yardımseverlik ve sevgidir. Saygı, dürüstlük ve özdenetim ise en az yer verilen değerlerdendir. Sevgi değerinin sık yer alması, Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde elde edilen sonuçlar bakımından benzerlik göstermektedir.

Özyürek, Kaya, Yeşil ve Karadaş (2018), Keloğlan Masalları çizgi filmini değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, çizgi filmin sözel ifadelerinde değerlerin olumlu ifadelerinden daha çok olumsuz ifadelerine yer verildiğini ifade etmişlerdir. Davranışsal ifadelerde ise değerlerin olumlu kullanımı daha fazla bulunmuştur. Keloğlan Masalları çizgi filminde olumlu olarak en çok yer verilen değerler sırasıyla saygı, güven, cesaret ve sevgi; en az yer verilen olumlu değerler sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik/iş birliği ve arkadaşlık değerleridir. Değerlerin olumsuz olarak kullanıldığı ifadelere bakıldığında ise en çok dürüstlük, saygı ve adalet; en az sevgi, yardımseverlik ve sorumluluk değerleri görülmektedir. Yapılan olumlu değerlendirmeler, bu araştırmada Keloğlan Masalları çizgi

filminde ele alınan sevgi ve saygı değerleri ile benzerlik gösterirken sorumluluk ve iş birliği değerleri bakımından farklılık göstermektedir. Farklılığın incelenen bölümlerin konularının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen birçok bölümünde sevgi ve saygı değerine yer verilirken sorumluluk ve iş birliği değerlerine bazı bölümlerde yer verilmektedir.

Bayır ve Günşen (2017), okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmleri bilimsel açıdan analiz ettikleri araştırmalarında, Keloğlan Masalları, Pepee, Afacan ve 7 Kafadar, Jibber ve Jabber çizgi filmlerini incelemiştir. Bilime yönelik olgu ve kavramların geçtiği cümleler incelenmiştir. Bilimsel içeriklere en fazla yer verilen çizgi film Keloğlan Masalları olurken en az yer verilen çizgi film Jibber ve Jabber'dir. Çizgi filmlerde yer alan sahnelerin bilimsel içeriklere yer verilmesine olanak sağladığı görülse de bilimsel içeriklere yetersiz düzeyde yer verildiği ortaya koyulmuştur. Analiz sonuçları en çok Keloğlan ve Pepee çizgi filmlerinde bilimsel içeriklere yer verildiğini göstermektedir. Yerli yapım çizgi filmler açısından olumlu bir değerlendirme söz konusudur.

Beldağ ve Yarar Kaptan (2017), Arabalar 1 animasyon filmini UNESCO değer listesi ve sosyal bilgiler programında yer verilen değerler bakımından incelemiştir. Arabalar 1 animasyon filminde, UNESCO değer listesinde yer alan tüm değerlere yer verildiğini ifade etmişlerdir. Olumlu ve olumsuz değer örnekleri birlikte incelenmiş ve olumsuz olarak yer verilen değerlerin filmin içinde olumluya dönüştürüldüğü belirtilmiştir. En sık yer verilen değerler sırasıyla alçak gönüllülük, saygı, iş birliği, dürüstlük ve sevgi iken en az sıklıkta yer verilen değerler mutluluk, birlik, hoşgörü, sorumluluk, sadelik, barış ve özgürlüktür. En az sıklıkta yer verilen değerler, mutluluk değeri dışında, bu araştırma sonuçları ile uyumludur. Alçak gönüllülük değerinin farklılık göstermesi ise Arabalar 1 animasyon filminde olumlu ve olumsuz kullanımların birlikte değerlendirilmesinden ötürüdür. Bu araştırmada, Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde olumsuz kullanımlar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Kadan ve Aral (2017), en çok izlenen çizgi filmlerdeki evrensel değerleri analiz ettikleri araştırmalarında, sırasıyla Keloğlan Masalları, Pepee, Ege ile Gaga, Scooby Doo, Niloya,

İstanbul Muhafızları, Köstebekgiller, Canım Kardeşim çizgi filmlerini incelemişlerdir. Yerli yapım çizgi filmler arasında en çok izlenen çizgi filmin Keloğlan Masalları olması bu araştırma ile benzerlik göstermektedir. Yer verilen evrensel değerler ise sırasıyla yardımlaşma/dayanışma, dostluk, saygı, hoşgörü, özgürlük, sevgi, dürüstlük, adalet ve kardeşliktir. Yapılan araştırmada yer alma sıklıkları ile ilgili bilgi verilmesi de yer verilen evrensel değerlerden saygı, hoşgörü, sevgi ve dürüstlük değerleri bakımından benzerlik göstermektedir.

Aierbe-Barandiaran ve Oregui-Gonzalez (2016), İspanya’da yapılan çok boyutlu bir araştırmada, Code Lyoko ve Doraemon adlı çizgi filmleri Rokeach’ın değer sistemini göre incelemiş ve incelenen bölümlerde değerlere yer verildiğini, Code Lyoko çizgi filminin değer içeriklerinin Doraemon çizgi filmine göre çok daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. İncelenen bölümlerde, en çok etik değerler kategorisinden dürüstlük değerine yer verildiği, bunu sosyal değerler kategorisinden yardımseverlik, destekleyici olmak, sorumluluk değerlerinin takip ettiği görülmektedir. Code Lyoko başlangıçta Fransız bir yapım markası ardından Amerikan yapımı olan bir çizgi film, Doraemon ise Japon yapımıdır. İncelenen iki çizgi filmde dünya genelinde popüler olan ve büyük çocuklar tarafından da takip edilen çizgi filmlerdir. Vikingler çizgi filmi de dünya genelinde yayınlanan bir çizgi filmidir. Dürüstlük değeri bakımından farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

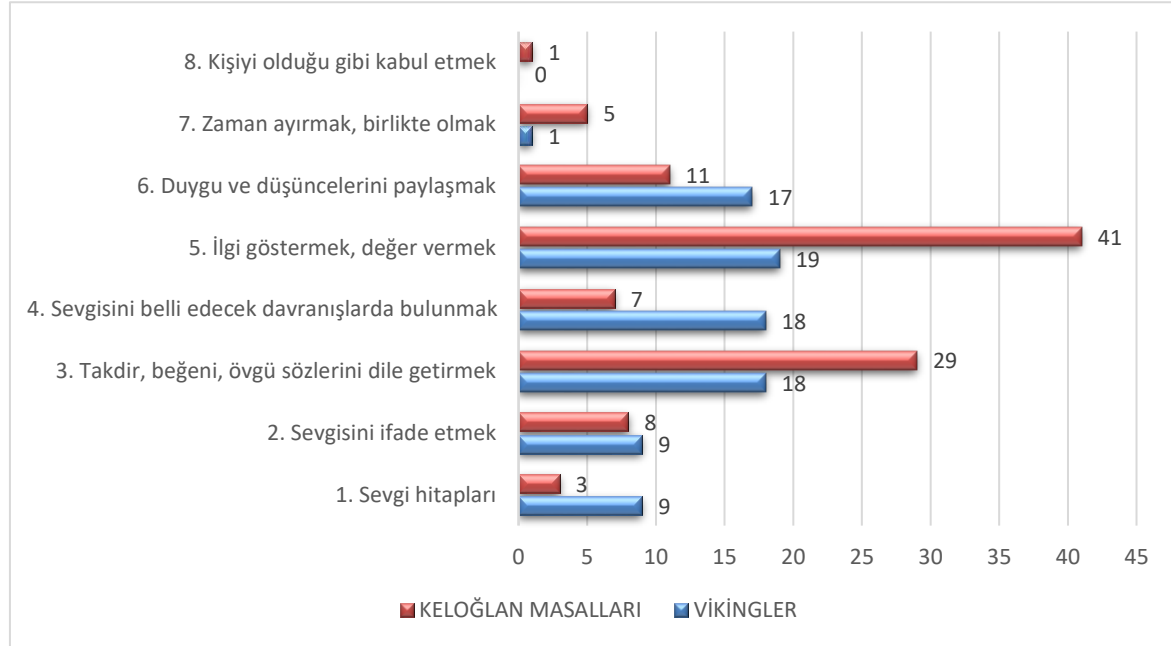
Hamarat, Işıtan, Özcan ve Karaşahin (2015), Caillou ve Sünger Bob çizgi filmleri üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, Caillou çizgi filminde sırasıyla en çok bireysel, toplumsal, ailevi değerlere; Sünger Bob çizgi filminde sırasıyla en çok toplumsal ve bireysel değerlere yer verildiği belirtilmiştir. Kanada ve Amerikan yapımı olan iki çizgi filmde de değerlere yer verildiği görülmektedir.

Güven ve Akıncı (2014), TRT Çocuk kanalında yayınlanan okul öncesi döneme yönelik çizgi filmleri, değerler bakımından incelemiştir. İncelemeye alınan çizgi filmler Canım Kardeşim, Jibber ve Jabber, Pepee, Laura’nın Yıldızı çizgi filmleridir. Canım Kardeşim ve Pepee yerli yapım Jibber ve Jabber Kanada ve Laura’nın Yıldızı Alman yapım çizgi filmlerdir. Canım Kardeşim çizgi filminde sırasıyla en çok nezaket, mutluluk, sorumluluk,

iş birliği ve yardımlaşma değerlerine, Pepee çizgi filminde sırasıyla en çok nezaket, sevgi, mutluluk, empati, özgüven değerlerine yer verilmiştir. Yerli yapım olan bu çizgi filmlerde en çok yer verilen değerler, Keloğlan Masalları çizgi filmi ile sevgi ve mutluluk değerlerini içermesi bakımından benzerlik göstermektedir. Jibber ve Jabber çizgi filminde sırasıyla en çok özgüven, nezaket, mutluluk, empati-sorumluluk-temizlik, yardımlaşma-cesaret değerlerine; Laura'nın Yıldızı çizgi filminde sırasıyla en çok nezaket, doğruluk, mutluluk, özgüven, empati değerlerine yer verilmiştir. Yabancı yapım olan bu çizgi filmlerde, Vikingler çizgi filminde de en sık yer verilen değerlerden olan mutluluk değeri ile benzerlik göstermektedir. İncelenen çizgi filmlerin tamamında en çok yer verilen değerler nezaket, mutluluk ve özgüvendir. İncelemeye alınan çizgi filmler, bölümleri ve değer listeleri farklı olsa da sonuçlar çizgi filmlerde farklı sıklıklarda değerlere olumlu ve olumsuz şekillerde yer verildiğini göstermektedir.

4.2 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sevgi Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan, sevgi değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 4. Sevgi değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Sevgi değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 4’te görülmektedir. Buna göre:

1. Sevgi hitapları, 2. Sevgisini ifade etmek, 4. Sevgisini belli edecek davranışlarda bulunmak, 6. Duygu ve düşüncelerini paylaşmak alt boyutlarına Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilirken 3. Takdir, beğeni, övgü sözlerini dile getirmek, 5. İlgi göstermek, değer vermek, 7. Zaman ayırmak, birlikte olmak ve 8. Kişiyi olduğu gibi kabul etmek alt boyutlarına ise Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilmiştir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde sevgi değerine en çok “ilgi göstermek, değer vermek”; en az “kişiyi olduğu gibi kabul etmek” şeklinde verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Üzgün Ağaç adlı bölümünde “ilgi göstermek, değer vermek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kayısı – Beni kimse yeşertemez artık ühüühüüüü!!!

Keloğlan – Senin neye ihtiyacın olduğunu buldum kayısı.

Kayısı – Neye ihtiyacım varmış?

Keloğlan – Tabi ki suya.

Balkız - Ahh doğru söylüyorsun keloğlan hiçbir canlı su olmadan yaşayamaz.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde, Keloğlan ve arkadaşlarının bölümün konusuna bağlı olarak birbirlerine ya da çevrelerindeki bir canlıya karşı düşünceli davranışlar gösterdikleri görülmektedir. Bu düşünceli davranışlar, karşısındakine değer vermek ilgi göstermek olarak adlandırılmıştır. İlgi göstermek, değer vermek alt boyutu, Keloğlan Masalları çizgi filminde, diğer alt boyutlardan daha fazla kullanılmıştır.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Çizmeli Tilkinin Oyunu adlı bölümünde “kişiyi olduğu gibi kabul etmek” alt boyutu aşağıdaki şekillerde örneklendirilmektedir:

Bilgecan Dede – Onu dinleme sen çocuğum, o senin bana yazdığın mektubu aldı.

Çizmeli Tilki – Senin arkadaşın olmak için aldım mektubu.

Bilgecan Dede – O yalnızca kendi çıkarlarını düşünür.

Kerim – O benim arkadaşım.

“Kişiyi olduğu gibi kabul etmek” alt boyutu Keloğlan Masalları çizgi filminde sadece bir kere kullanılmıştır. Çizmeli Kedi, kendini düşünen bencil bir karakter olmasına rağmen Kerim karakteri onu koşulsuz kabul etmiştir.

Vikingler çizgi filmi Canavar Macerası adlı bölümünde “ilgi göstermek, değer vermek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Halvar – Aaaaa ne kadar da güzelmiş, şunun renklerine bakın!

Viki – Aa gerçekten öyle ne kadar da büyük!

Urobe – Bu dev istiridye parçası koleksiyonumun en kıymetli parçası olacak.

Viki – Hazine kadar değerli olduğu kesin, baba.

Vikingler çizgi filminde kendi içindeki karakterlerin birbirlerine değer verdikleri ve iyi bir davranışta bulunan karakterler için övgü sözcüklerini sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Vikingler çizgi filminde sevgi değeri alt boyutlarında Keloğlan Masalları çizgi filmine göre daha dengeli bir dağılım söz konusudur.

Vikingler çizgi filmi “kişiyi olduğu gibi kabul etmek” alt boyutuna incelenen bölümlerde hiç yer verilmemiştir. Vikingler çizgi filmi Su Çiçeği adlı bölümünde “zaman ayırmak, birlikte olmak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Yilvi – Vikiii Vikiii, aaaaaaaa çok hasta görünüyorsun ha ha, şimdi daha iyi misin, oyun oynamaya gelecek misin?

Viki – Gidebilir miyim?

Ylva – Sanırım artık oyun oynamaya gidebilirsin, kimseye bulaştırmazsın.

Vikingler çizgi filminde, Viki karakterinin arkadaşı Ylva ile oyun oynayarak zaman geçirme isteği görülmektedir. Sevgi, kişinin bireyselliğini kaybetmeden diğer canlılarla arasında kurduğu duygusal bağı temsil etmektedir. İncelenen bölümlerde de karakterler arasındaki duygusal bağlar farklı şekillerde ortaya koyulmuştur.

Tablo 4.

Evrensel Değerlerden “Sevgi” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	91	98,0	-7,0		
Keloğlan	105	98,0	7,0	1	,317
Toplam	196				

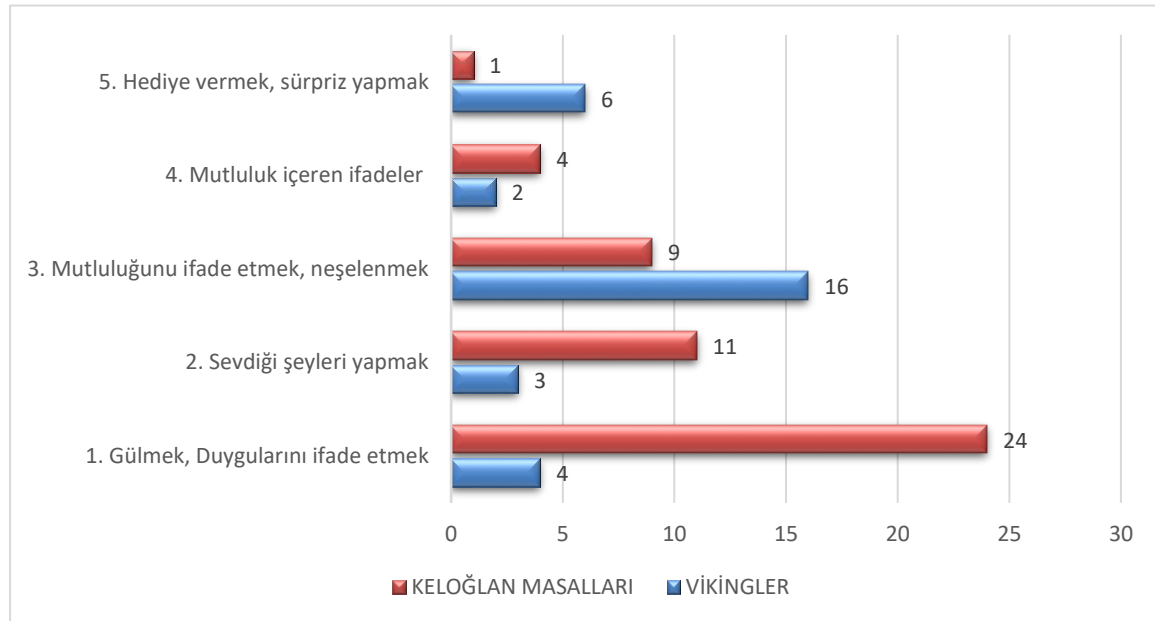
Evrensel değerlerden “sevgi” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Keloğlan Masalları için tespit edilen sevgi değeri sıklığının (105), Vikingler için tespit edilen sevgi değeri sıklığından (91) istatistiksel olarak farklı olmadığı anlaşılmıştır.

Şentürk ve Keskin (2019), Rafadan Tayfa çizgi filmini incelemiş oldukları araştırmalarında, Rafadan Tayfa çizgi filminde, yardımseverlikten sonra en çok yer verilen değer in sevgi olduğunu belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde sevgi değerinin bulunma sıklığı bakımından benzerlik göstermektedir. Tarkoçin, Berktaş ve Uyanık Balat (2013), sınıf içindeki etkinliklerde okul öncesi öğretmenlerin sevgi değeri kullanımlarının çok az sıklıkta olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların etrafında bulunan kişi ve kurumların sevgi ifadelerini kullanması çocukların duygularını nasıl ifade edeceklerini öğrenmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmada incelenen yerli ve yabancı çizgi filmlerin sevgi değeri bakımından yeterli olduğu görülmektedir.

4.3 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Mutluluk Değeri Alt Boyutlarına İlişkin

Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan mutluluk değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 5. Mutluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Mutluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 5’te görülmektedir. Buna göre:

1.Gülme, duygularını ifade etmek, 2.Sevdiği şeyleri yapmak, 4. Mutluluk içeren ifadeler alt boyutlarına, Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 3. Mutluluğunu ifade etmek, 5. Hediye vermek, sürpriz yapmak alt boyutlarına, Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde, mutluluk değerine en çok “gülmek, duygularını ifade etmek”; en az “mutluluk içeren ifadeler” şeklinde yer verilmektedir. Keloğlan Masalları çizgi filmi Küçük Uzaylı adlı bölümünde “gülmek, duygularını ifade etmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Sivri – Ne oluyor nereye gidiyoruz?

Keloğlan – Bilmiyorum Sivri. Aaaaa Hafifledik sanki Aaa (Yerçekimsiz ortamdadırlar).

Sivri – Ne kadar güzel görünüyor (Dünyaya bakar).

Keloğlan – Ne yani biz şimdi oradan mı geliyoruz?

Keloğlan Masalları çizgi filmi Gökkuşağı adlı bölümünde “mutluluk içeren ifadeler” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Sinek – Çok güzel bir macera yaşadık da...

Balkız – Bana da anlatmayacak mısınız çok merak ettim?

Huysuz – Tabi anlatacağız, köyde güzel bir yağmur yağmıştı immm...

Uzun – Ardından çok güzel bir gökkuşağı çıktı.

Keloğlan Masalları çizgi filminde yaşasın, çok güzel, çok mutlu oldum vb. ifadeler mutluluk değeri adı altında değerlendirilmiştir. Keloğlan ve arkadaşlarının mutlu karakterler olduğu görülse de çizgi filmde yer alan vezir ve huysuz gibi karakterler mutluluğun tersi ifadelerde bulunmaktadır.

Vikingler çizgi filmi Tatil Adası adlı bölümünde “gülmek, duygularını ifade etmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Rehber – Bir buhar banyosu sırtınıza çok iyi gelecektir bayım. Oooooooooo...

Halvar – Ha ha ha bu gerçekten çok eğlenceli olacak, dünyanın kraliyim beeeeee!

Ulme – La la la la hiç derdimiz yokkk!

Vikingler çizgi filmi Canavar Macerası adlı bölümünde “mutluluk içeren ifadeler” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Halvar – Büyük bir cesaret örneği gösterdin, sen gerçek bir Vikingsin Gorm !

Heheheyytt yaşasın!

Ylva – Halvar inanamıyorum, ben ne şanslı bir kadını.

Mutluluk her zaman ‘ben mutluyum’ diye ifade edilen bir duygu değildir. Bu durumda mutluluğu ifade etmenin farklı yolları da mevcuttur. Mutluluğu ifade etmek alt boyutu Vikingler çizgi filminde en sık görülen mutluluk değeridir. Yaşanan bir olay sonucunda sevinmeleri ve denizden dönerken hediyeler getirmeleri gibi davranışlar, mutluluk değerini en sık yer verilen değerler arasına taşımıştır.

Tablo 5.

Evrensel Değerlerden “Mutluluk” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	31	40,0	-9,0		
Keloğlan	49	40,0	9,0	4,050	,044*
Toplam	80				

P<0,05

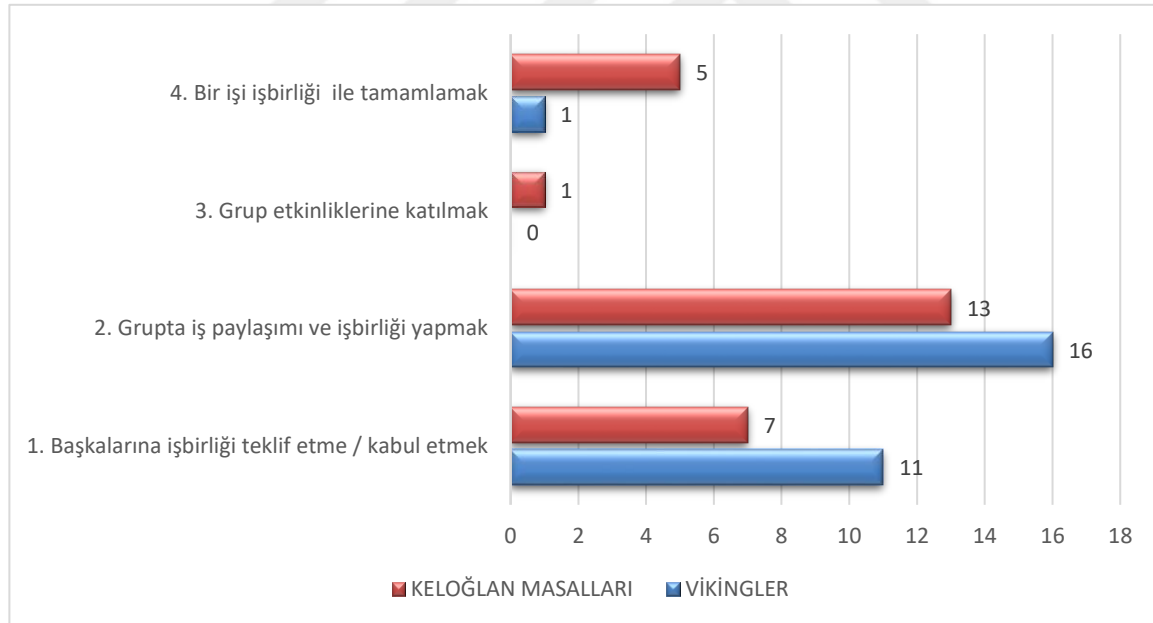
Evrensel değerlerden “Mutluluk” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri (p<0,05) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları çizgi filmi için tespit edilen mutluluk değeri sıklığının (49), Vikingler çizgi filmi için tespit edilen mutluluk değeri sıklığından (31) yüksek olduğu görülmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filminde gülmek ve duygularını ifade etmek alt boyutunun sıklıkla işlendiği görülmektedir. Keloğlan Masalları ile Vikingler çizgi filmi arasında mutluluk değeri bakımından görünen farklılık, büyük oranda bu alt boyuttan kaynaklanmaktadır. Cekaite ve Andrén (2019), çocukların gülümseme davranışlarıyla ilgili araştırmalarında, genellikle çocukların birbirlerine karşı gülme davranışı gösterdiklerini ve gülme davranışlarının grup içindeki uyum ve eğlence anlayışı ile bağlantılı olduğunu belirtmişlerdir. Güven ve Akıncı (2014), Canım Kardeşim, Pepee, Jibber ve Jabber, Laura’nın Yıldızı çizgi filmlerini değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, en sık yer alan değer nezaketten sonra mutluluk olduğunu ifade etmişlerdir. Yerli ve yabancı yapım olan bu çizgi filmler, bu araştırmada incelenen yerli ve yabancı yapım çizgi filmler ile mutluluk değeri bakımından benzerlik göstermiştir. Keloğlan Masalları çizgi filminde mutluluk değeri Vikingler çizgi filmine göre daha fazla tekrar edilmiştir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, mutluluk değeri çoğunlukla karakterlerin mutlu anlarını ifade eden gülmek eylemi ile belirlenmiştir. İncelenen bölümlerin çoğunda olayların çözümlendiği ve bölümün mutlu bir şekilde sonlandırıldığı görülmektedir. Birbirinin devamı olan bölümler ise merak duygusu uyandırmak için uygun bir bölümde kesilerek sonlandırılmıştır. Mutluluk paylaşıldıkça çoğalan bir duygudur. Çizgi filmler, çocuklarla mutluluğu paylaşırlar. Çocukların mutlu olması toplumun geleceği ile ilgili önemli bir noktadır.

4.4 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde İş Birliği Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan iş birliği değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 6. İş birliği değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

İş birliği değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 6’da görülmektedir. Buna göre:

1.Başkalarına iş birliği teklif etmek/kabul etmek, 2.Grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak alt boyutlarına Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilirken 4. Bir işi iş birliği

ile tamamlamak alt boyutuna, Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok verilmektedir. 3. Grup etkinliklerine katılmak alt boyutuna Vikingler çizgi filminde hiç yer verilmemektedir. İncelenen çizgi filmlerde iş birliği değerine en çok “grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak” en az “grup etkinliklerine katılmak” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Devler Ülkesi adlı bölümünde “grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Keloğlan – Bir yere saklanıp günün ağarmasını bekleyelim aydınlıkta etrafımızdaki tehlikeleri daha iyi görürüz. Merak etmeyin kimse bizi yakalayamayacak. Şurada bir şey var mağaraya benziyor oraya saklanalım. Hadiii şuradan çıkalım arkadaşlar, Kara önce sen çık (Kaydırağın üzerine tırmanıyorlar)

Kara – Aaaa İhhhh Elimi tut Balkız

Keloğlan – Hadi Sivri şimdi sıra sende

Keloğlan Masalları çizgi filmi Kapadokya adlı bölümünde “grup etkinliklerine katılmak” alt boyutunda, aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kara – Aaa haritadaki balona benziyor bunlar.

Balkız – Evet.

Kara – Nasıl çıkacağız o kadar yükseğe? Keşke adım hopteri getirseydik.

Keloğlan – Gerek yok kara işte.

Balkız – Hah ha haa Hadi o zaman neden duruyoruz?

Keloğlan Masalları çizgi filminde, yapılan bir etkinliğe Keloğlan karakterinin liderliğinde tüm arkadaşlarının katıldığı gözlenmektedir. Keloğlan ve arkadaşlarının çizgi filmdeki grup içi uyumu olumlu bulunmuştur. Keloğlan ve arkadaşlarının sıklıkla görevleri birlikte tamamladıkları görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi Neredeyse Bir Hazine Adası adlı bölümünde “grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Halvar – Söz konusu bile olamaz annen seni tehlikeli bir kayalıktan geçirdiğimi öğrenirse beni kulaklarımdan tavana asar

Viki - Aaaa babaaa

Halvar – Hayır olmaz burada kalıyorsun. Hem ayrıca sana çok önemli bir görev veriyorum evlat Ulme ile birlikte kalıp gemiyi koruyacaksınız tamam mı?

Ulme – La la la la la la

Vikingler çizgi filmi Bambu Sürprizi adlı bölümde “bir işi iş birliği ile tamamlamak” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Tink – Bu yaratık, hadi koş saklanalım tiin.

Viki – Şimdi gidin yaratığı çukura doğru yönlendirin.

Halvar – Hadi Vikingleriim düşün peşimeeeee.

Tink – Bu kadarı yeter, sanki atalarımızla alay eder gibisiniz, çıkın o kostümden!

Yaratık – Hoooooooooooooooooooo

Viki – Hahahahh onu yakaldık, bu defa gerçekten de yakaladık.

Vikingler çizgi filminin incelenen bölümünde başka bir kasabada yaşanan bir sorunu çözmeye çalışan Vikingler görülmektedir. Kasabaya musallat olan bir yaratık olduğunu düşünen kasaba halkına Vikingler, yaratığı hep birlikte yakalayarak yardım etmektedir. Vikingler çizgi filminde bir gemisi olan Viking topluluğunun ortak bir hedefi bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için tüm karakterler iş birliği yaparak gemiyi yürütmek ve bölümün temasına uygun olarak problemleri çözmek durumundadır. İş birliği değeri için iş birliğine açık olmak, iş birliği teklif etmek, verilen görevi grup için yapmak gibi davranışlar önem taşımaktadır. Vikingler çizgi filminde geminin kaptanı Halvar karakteri ve oğlu Viki karakteri görev paylaşımı yaparken ve liderliği üstlenirken sıklıkla görülmektedir.

Tablo 6.

Evrensel Değerlerden “İş Birliği” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Keloğlan	26	27,0	-1,0		
Vikingler	28	27,0	1,0	,074	,785
Toplam	54				

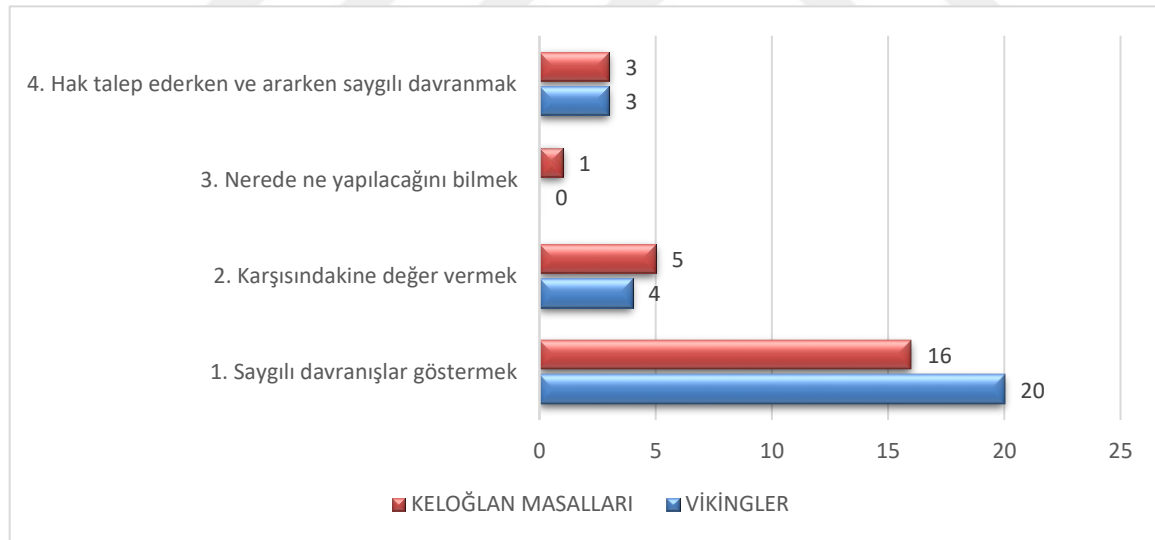
Evrensel değerlerden “İş birliği” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları için tespit edilen İş birliği değeri sıklığının (26), Vikingler için tespit edilen İş birliği değeri sıklığından (28) istatistiksel olarak farklı olmadığı anlaşılmıştır.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, iş birliği değerine sıklıkla ve benzer oranda yer verildiği görülmektedir. İş birliğini teşvik edici deneyimlerin desteklenmesi çocuklar açısından önem taşımaktadır. Dumova (2007), prososyal davranışları tespit etmek amacıyla incelemiş olduğu New Six programının 114 bölümünde, en çok yardımlaşma, paylaşma, bakım ve iş birliği davranışlarının görüldüğünü belirtmiştir. Amerika’da yayınlanan New Six programında sosyal değerleri

pekiştiren olumlu rol modellere yer verildiği belirtilmiştir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde de benzer şekilde sıklıkla iş birliği içeren davranışlara yer verilmiştir. Alabay, Can, Kandemir ve Güney (2018), Meraklı Minik Çocuk dergisini incelemiş oldukları araştırmalarında en sık yer verilen değerlerin sevgi, sorumluluk ve iş birliği olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırma bulguları incelenen veri türü farklı olsa da iş birliği değerine benzer şekilde yer verildiğini göstermektedir. İki çizgi filmde de iş birliği ile tamamlanan durumların olumlu sonuçlarının gösterilmesi, çocukları, iş birliği değerini artıran davranışlara yönlendirebilmektedir.

4.5 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Saygı Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan saygı değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 7. Saygı değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Saygı değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 7’de görülmektedir. Buna göre:

1.Saygılı davranışlar göstermek alt boyutuna Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilirken 2. Karşısındakine değer vermek alt boyutuna Keloğlan Masalları çizgi filminde

daha çok yer verilmektedir. 3. Nerede ne yapılacağını bilmek alt boyutuna sadece Keloğlan Masalları çizgi filminde yer verilmekte, 4. Hak talep ederken ve ararken saygılı davranmak alt boyutuna eşit şekilde yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde saygı değerine en çok saygılı davranışlar göstermek, en az nerede ne yapılacağını bilmek şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Mağara 1 adlı bölümünde “saygılı davranışlar göstermek” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Balkız – Tamam Uzun tamam kendine gel, adam bize yardım etti, canavarı kovaladı, canavar gidiyor. Teşekkür ederiz bizi kurtardınız.

Keloğlan – Evet teşekkür ederiz.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Mağara 2 adlı bölümünde “nerede ne yapılacağını bilmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Keloğlan – Aa ama bu ay taşı...

Kara – Evet ay taşı. Yaşasın kurtulduk!

Balkız – Harika!

Kara – Hadi isteyelim.

Balkız – Hayır Kara, pat diye istersek yanlış anlayabilir.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde saygı değerine, çoğunlukla “saygılı davranışlar göstermek” şeklinde yer verilmiştir. Mağara 1 adlı bölümde Balkız karakterinin nasıl davranmasını bilen bir davranış sergilediği görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi Özgür Ylvi adlı bölümünde “saygılı davranışlar göstermek” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Yilvi – Ahh hayır ben temizliği çok iyi bilirim tek sorun bu kocaman kovayı bir türlü kaldıramıyor olmam ama eminim siz iri ve güçlü korsanlardan biri bunu büyük bir rahatlıkla yapabilir.

Kaptan – Himm bize yaklaştımaya başladılar bu nasıl olabilir?

Yilvi – Ahh af edersiniz sanırım bir yeri unutmuşsunuz.

Vikingler çizgi filmi Çöl adlı bölümünde “hak talep ederken ve ararken saygılı davranmak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir. Vikingler çizgi filminde “nerede ne yapılacağını bilmek” kategorisine hiç yer verilmemiştir.

P Badura – Aaaa devamde ne işin var senin?

Viki – Devende mi bu benim babamın devesi ve bence geri dönüp ona iade etmelisin.

Vikinglerin incelenen bölümünde, Viki'nin babasına ait olan deveyi prensesin izin almadan kaçırdığı görülüyorken Viki karakteri, saygılı bir dil kullanarak prensese deveyi ne yapması gerektiğini söylemektedir.

Tablo 7.

Evrensel Değerlerden “Saygı” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	25	26,0	-1,0		
Keloğlan	27	26,0	1,0	,077	,787
Toplam	52				

Evrensel değerlerden “Saygı” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Keloğlan Masalları çizgi filmi için tespit edilen saygı değeri sıklığının (27), Vikingler çizgi filmi için tespit edilen saygı değeri sıklığından (25) istatistiksel olarak farklı olmadığı anlaşılmıştır.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, saygı değerine benzer oranda yer verildiği görülmektedir. Özyürek, Kaya, Yeşil ve Karadaş (2018), Keloğlan Masalları çizgi filmini değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, çizgi filmde olumlu olarak en çok saygı değerine yer verildiğini belirtmişlerdir. Verilen örneklerde saygı değerinin “nezaket kurallarına uyma” şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Bu araştırmada, saygı değeri en sık yer verilen değerlerden biridir. Hem Keloğlan Masalları hem de Vikingler çizgi filmlerinde, çoğunlukla “saygılı davranışlar göstermek” şeklinde örneklenmiştir.

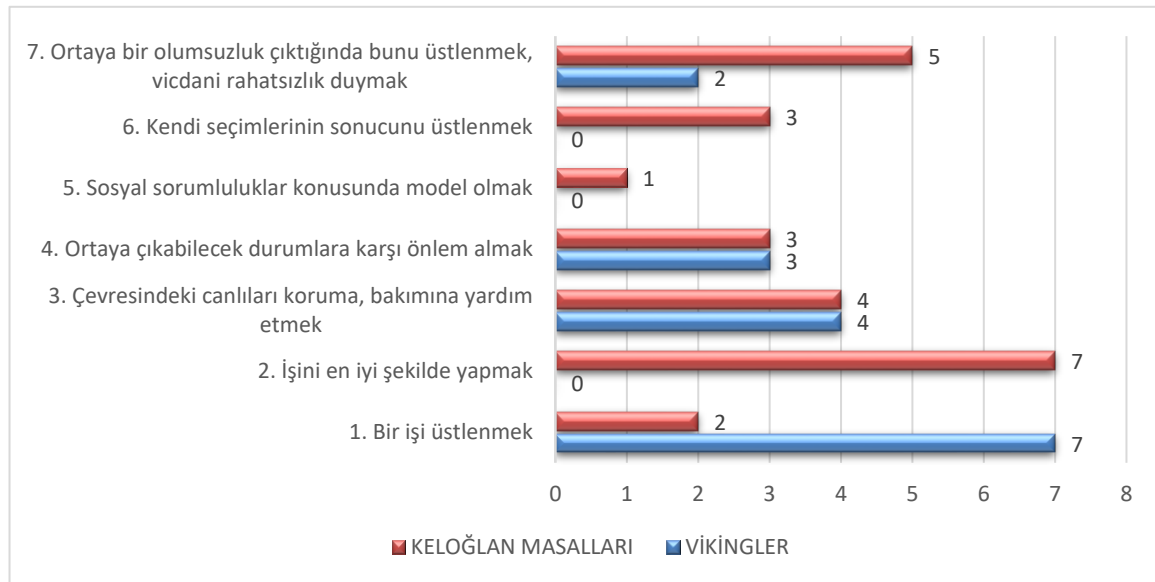
İncelenen bölümlerde yer alan saygılı davranışlar; sağ ol, teşekkür ederim, affedersiniz, tebrik ederim, lütfen, bayım, hanımefendi, siz gibi saygı içeren kelimeleri içermektedir. Ayrıca hapsirdiği için özür dileyen, güzel bir yemek için teşekkür eden, biri başarılı olduğunda tebrik eden, büyüklere yardım eden karakterlere de yer verilmektedir. Saygılı davranışlar göstermek alt boyutu ile hak talep ederken ve ararken saygılı davranışlar göstermek alt boyutu birbirine yakın görünmektedir. İki alt boyuta da ayrı olarak yer verilmesinin sebebi toplumumuzda kişilerin haklı olduğunu düşündükleri durumlarda hakkını ararken kabaca davranışlar sergilemeleridir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi

filmlerinde yer alan hak talep ederken ve ararken saygılı davranışlar göstermek alt boyutu karakterlerin olumlu davranışlarını göz önünde bulundurmak açısından önem taşımaktadır. Saygı değeri bireyin karşısındakine değer vermesinden doğmaktadır. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, çocukların rol, model olarak alabilecekleri ana karakterlerin nerede ne yapacaklarını bilen karakterler olduğu görülmektedir. Saygı değeri, toplumsal yaşamın içerisinde, insan olarak değerli bir varlık olduğumuzun bir göstergesidir. Çocukların kendilerini değerli hissetmeleri bu anlamda önem taşımaktadır.

4.6 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sorumluluk Değeri Alt Boyutlarına İlişkin

Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan sorumluluk değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 8. Sorumluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Sorumluluk değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 8’de görülmektedir. Buna göre:

1. Bir işi üstlenmek alt boyutuna Vikingler çizgi filminde, 7. Ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmek, vicdani rahatsızlık duymak alt boyutuna Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. 3. Çevresindeki canlıları korumak, bakımına yardım etmek, 4. Ortaya çıkabilecek durumlara karşı önlem almak alt boyutlarına eşit şekilde yer verilirken 2. İşini en iyi şekilde yapmak, 5.Sosyal sorumluluklar konusunda model olmak, 6. Kendi seçimlerinin sonucunu üstlenmek alt boyutlarına sadece Keloğlan Masalları çizgi filminde yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde sorumluluk değerine en çok “bir işi üstlenmek”, en az “sosyal sorumluluklar konusunda model olmak” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Mağara 1 adlı bölümünde “bir işi üstlenmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Balkız – Bunlar başak. Başaklardan buğdayı ayırmadan yemek yapılmaz ki!

İlk İnsanlar- Hıuuu...

Keloğlan – Böyle anlatamayacağız Balkız en iyisi gösterelim. Tarlaya gidip başak getir bizeeee, başak getirr. Hani tarlada olur ya. Başaaaakkk. Tarla. Tarlaaaa...

Keloğlan Masalları çizgi filmi, Çizmeli Tilkinin Oyunu adlı bölümde “sosyal sorumluluklar konusunda model olma” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Anne – Nerede bu çocuk acaba... Oğlum ne oldu sana?

Arkadaş – Merak etmeyin, oğlunuz bir kaza geçirdi, eczaneye gittik bir şey olmadığını söylediler.

Anne – Seni daha önce görmemiştim oğlumun arkadaşı mısın?

Arkadaş – Evet arkadaşıyım.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümünde, dışarıda kaza geçiren bir çocuğa tanımadığı başka bir akranının yardımcı olduğu görülmektedir. Çocuğu eve getiren arkadaşının artık aralarındaki bu ilişkiden ötürü arkadaş olduklarını düşünmesi, durumun olumlu bir sonucudur. Çocuklara, doğadaki en küçük canlıdan dünyanın düzenine kadar birçok şeyden sorumlu olduklarını göstermek, sorumluluk duygusunu en erken şekilde çocukların hayatına dahil etmek gerekmektedir. Keloğlan Masalları çizgi filminde, Keloğlan ve arkadaşlarının üstlendikleri bir işi en iyi şekilde yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Karakterlerin bir ağaç, örümcek ve kuş gibi canlıların sorumluluğunu da aldıkları, insanlar dışındaki canlıları da korudukları görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi Dansçı Ayı adlı bölümünde “bir işi üstlenmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kırmızı saçlı kadın – Oo Halvar o ayının kasabayı ele geçirmesine izin veremezsin, sence geri dönmemiz gerekmez mi?

Halvar – Elbette geri döneceğiz ama sizler şimdilik burada kalacaksınız, ben ve adamlarım geri dönüp o utanmaz ayıyı kasabamızdan kovacağız uuu ve Ulmeyi kurtaracağız.

Vikingler çizgi filmi, Endülüs Macerası adlı bölümde “çevresindeki canlıları koruma, bakımına yardım etme” alt boyutu, aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Snorre – Adamın ayağı çok fena olmuş.

Halvar – Sana borcumuzu nasıl ödeyebiliriz Endülüslü dostumuz Rodrigo?

Rodrigo – Toroyu yakınlardaki bir kuyuya kadar götürmem gerekiyordu. Günlerdir yağmur yağmıyor ve susuzluktan ölmek üzere.

Vikingler çizgi filminde, bir sorunla karşılaştıklarında Viki karakterinin sorunu çözmek konusunda ve gemi kaptanı Halvar’ın da tehlikeli durumlarda sorumluluk aldığı görülmektedir. Vikingler çizgi filminin incelenen bir bölümünde de İspanyol bir karakterin boğasına karşı sevgi dolu ve korumaya yönelik tavırları göze çarpmaktadır. Vikingler çizgi filmi sosyal sorumluluklar konusunda model olma alt boyutunda hiç örneklenmemiştir fakat Rodrigo karakterinin boğasına karşı olan davranışlarında çevresindeki canlıları korumaya yönelik örnek bir davranış sergilediği görülmektedir. Aynı diyalogda olumsuz bir durum karşısında Halvar ve diğer Vikinglerin de zor durumda olan Rodrigo’ya yardım etmek istedikleri görülmektedir.

Tablo 8.

Evrensel Değerlerden “Sorumluluk” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	16	20,5	-4,5		
Keloğlan	25	20,5	4,5	1,976	,160
Toplam	41				

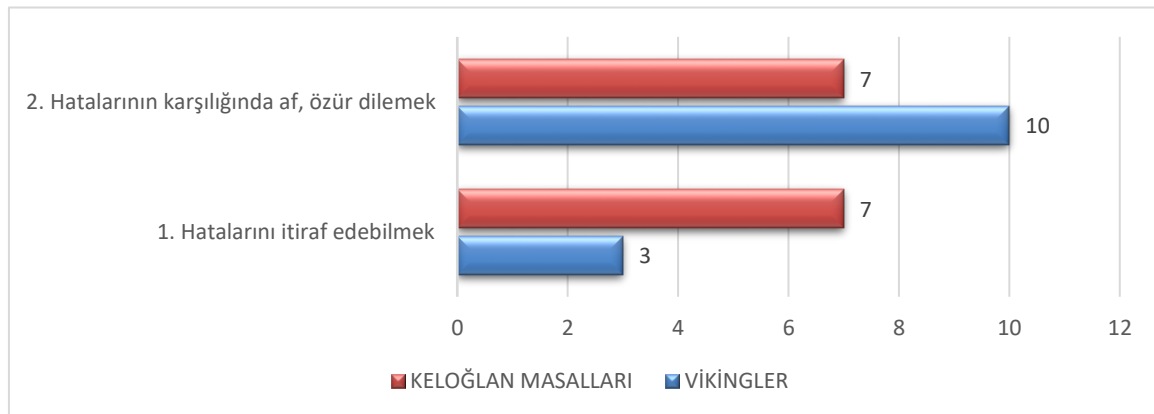
Evrensel değerlerden “Sorumluluk” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları için tespit

edilen sorumluluk değeri sıklığının (25), Vikingler için tespit edilen sorumluluk değeri sıklığından (16) istatistiksel olarak farklı olmadığı görülmektedir.

Özyürek, Kaya, Yeşil ve Karadaş (2018), Keloğlan Masalları çizgi filmini değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, çizgi filmde olumlu olarak en az yer verilen değerlerin sorumluluk olduğunu ifade etmişlerdir. Sorumluluk değeri, yapılan araştırmada “sorumluluk almak” şeklinde örneklendirilmiştir. Yapılan olumlu değerlendirmeler bu araştırmada ele alınan sorumluluk değeri bakımından farklılık göstermektedir. İncelenen bölüm sayısı ve bölümlerin farklılığının bu durumun sebebi olduğu düşünülmektedir. Tarkoçin, Berktaş ve Uyanık Balat (2013), okul öncesi öğretmenlerin sınıf içinde önem verdikleri değerlerden birinin sorumluluk olduğunu ifade etmişlerdir. Keloğlan Masalları ile Vikingler çizgi filminde sorumluluk değeri bakımından anlamlı bir farklılık olmasa da Keloğlan Masalları çizgi filminde sorumluluk değerinin daha sık tekrar edildiği görülmektedir.

4.7 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Alçak Gönüllülük/Tevazu Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan alçak gönüllülük/tevazu değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 9. Alçak Gönüllülük/Tevazu değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Alçak gönüllülük/Tevazu değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 9’da görülmektedir. Buna göre:

1.Hatalarını itiraf edebilmek alt boyutuna, Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 2.Hatalarının karşılığında af, özür dilemek alt boyutuna, Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde alçak gönüllülük değerine, en çok “hatalarının karşılığında af, özür dilemek”, en az “hatalarını itiraf edebilme” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Yıldırım adlı bölümünde “hatalarının karşılığında af, özür dilemek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Aaaaaaaaaaaaaaaaaa

Örgülü – Anneciimm!

Keloğlan – Ne oldu öyle, iyi misiniz?

Kara – Dedikleri doğruymuş.

Keloğlan – Özür dilerim, ben istemeden yaptım.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Minik Kuş 2 adlı bölümünde “hatalarını itiraf edebilme” alt boyutu, aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Dev 2 – Gelin barışalım size birazcık kaba davrandım sanırım.

Kara – Birazcık mı?

Balkız – Biz olanları unuttuk bile.

Dev 2 – Umarım yakında yine görüşürüz.

Keloğlan Masalları çizgi filminde, Keloğlan arkadaşlarına kötü davrandığı için özür dilediği görülmektedir. İncelenen bölümlerde, kötü davrandığı için, izinsiz bir şey aldığı ya da bir yere girdiği için ve çok istediği bir şeyi yaptığı için hatalarını itiraf eden karakterler görülmektedir. Alçak gönüllülük değerine bazı bölümlerde yer verilirken bazı bölümlerde hiç yer verilmemiştir.

Vikingler çizgi filmi Özgür Yilvi adlı bölümünde “hatalarının karşılığında af, özür dilemek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Üühüühüühüühüüh (tayfalar ağlar)

Kaptan – Kesin dedim hemen şimdi kürek çekmeye başlamazsanız hem sizi hem de annelerinizi köpekbalıkların yem ederim.

Yilvi – Bu kadar saçma davrandığım için çok özür dilerim, seni teselli etmenin başka bir yolu var mıdır acaba?

Vikingler çizgi filmi Korsan Gilby adlı bölümünde “hatalarını itiraf edebilme” alt boyutu, aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Gilby – Özür dilemem gerekiyor şey benn...

Viki – Korsanların onu kaçırmaması Gilby’nin hatası değildi ki baba.

Halvar – Peki gelecek sefere yollarına çıkmamaya çalış, koca kasabayı tek başına savunamazsın ama geri dönüş yolunda dümeni tutmayı hak ediyorsun.

Vikingler çizgi filminde Yilvi, korsanlardan kurutulmak için tayfaları ağlatır ama kaptan, Yilvi yüzünden tayfalara kızar. Yilvi’nin özür dilemesi de kendisinin sebep olduğu durum yüzündendir. Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde karakterlerin hata yaptıklarında af, özür diledikleri görülmektedir. Af, özür dileme durumu genellikle bir yanlış anlaşılmayı düzeltmek için yapılmakta ve olayların çözümlendiği noktada gerçekleşmektedir. Çizgi filmlerde yer alan bazı karakterlerin af ya da özür dilemek konusunda örnek davranışlar gösterdiği görülürken bazı karakterlerin yaptıkları hataları önemsemedikleri görülmektedir.

Tablo 9.

Evrensel Değerlerden “Alçak Gönüllülük/Tevazu” Değeri için Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	13	13,5	-,5		
Keloğlan	14	13,5	,5	,037	,847
Toplam	27				

Evrensel değerlerden “Alçak gönüllülük/Tevazu” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları için tespit edilen alçak gönüllülük/tevazu değeri sıklığının (14), Vikingler için tespit edilen alçak gönüllülük/tevazu değeri sıklığından (13) istatistiksel olarak farklı olmadığı anlaşılmıştır.

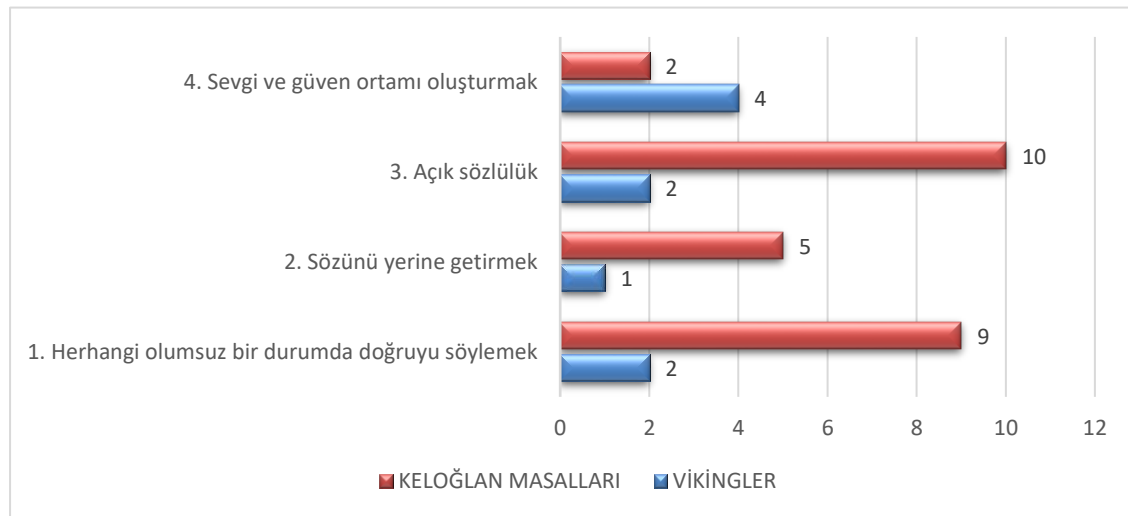
Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde alçak gönüllülük/tevazu değerine neredeyse aynı oranda yer verildiği görülmektedir. Beldağ ve Yarar Kaptan (2017), Arabalar 1 animasyon filmini, UNESCO değer listesi ve sosyal bilgiler programında yer alan değerler bakımından incelemiş ve Arabalar 1 animasyon filminde, en sık yer verilen değer alçak gönüllülük olduğunu ifade etmiştir. Olumlu ve olumsuz kullanımlar birlikte

değerlendirilmiş ve olumsuz kullanımların daha fazla olduğu görülmüştür fakat animasyon filmin içeriğinde, olumsuz kullanımların tolere edildiği ifade edilmiştir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde, alçak gönüllülük/tevazu değerine yer verilen bölümlerde güzel örneklemeler görülürken çoğu bölümde hiç yer verilmemiştir. Ülavere ve Veisson (2015), Estonya’da bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında yapmış oldukları araştırmalarında, idareci, öğretmen ve velilerin gururlu olmak konusunda en olumsuz değerlendirmeleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Gururlu olmanın, kibir ve bencillik gibi duyguları beraberinde getirdiği düşünüldüğünden bu değeri çocuklara öğretmenin önemsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu sonucuna göre katılımcıların, çocukların alçak gönüllü/tevazulu olmasını önemsedikleri görülmektedir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan karakterlerin, alçak gönüllülük/tevazu ile ilgili davranışlarının benzerlik gösterdiği ve neredeyse eşit sıklıkta işlendiği görülmektedir.

4.8 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Dürüstlük Değeri Alt Boyutlarına İlişkin

Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan dürüstlük değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 10. Dürüstlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Dürüstlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 10'da görülmektedir. Buna göre:

1. Herhangi olumsuz bir durumda doğruyu söylemek, 2. Sözünü yerine getirmek, 3. Açık sözlülük alt boyutlarına Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 4. Sevgi ve güven ortamı oluşturmak alt boyutuna Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde dürüstlük değerine en çok açık sözlülük, en az sözünü yerine getirmek şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Müze adlı bölümünde “Açık sözlülük” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Uzun – Böyle bir adama yardım edip ondan çuval çuval altın almaya çalışıyorsun halbuki bu bir çıkar ilişkisi ve ortada böyle bir ilişki varsa bundan iki tarafta zararlı çıkar.

Huysuz – Sus Uzun sus, her şeyi mahvedeceksin.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Minik Kuş 2 bölümünde “sözünü yerine getirmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Uzun – Peşimden gelme Keloğlan!

Keloğlan – Bir söz verdim o sözü tutacağım. Hadi Kara, peşlerinden gidelim. İyice yaklaş aaaaa İıııı ! Yavaşlat şu kuşu Uzun, yoksa düşeceğiz.

Uzun – Neden peşimden geldin Keloğlan?

Keloğlan – Şu kuşu yavaşlat anlatırım.

Keloğlan ve arkadaşlarının genel anlamda açık sözlü, söyleyeceklerini söylemekten çekinmeyen karakterler oldukları görülmektedir. Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde Keloğlan karakterinin sözler verdiği ve bu sözleri yerine getirdiği görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi Kanal adlı bölümünde “Açık sözlülük” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kanal sorumlusu – Üç fıçıya yükseldi ayrıca geminiz kırık dökük olduğu için bize bir kese altın vereceksiniz.

Halvar – Yo yo yo biz sadece tamirat yapıyormuş gibi davranıyorduk.

Kanal sorumlusu: – O zaman sahtekarlığınız için bir fıçı altın daha vereceksiniz.

Halvar – Nereye şikayet ediyorsan et Danimarkalı. Biz Vikingler sana hazinemizi vereceğimize çiftçiliğe başlarız.

Vikingler çizgi filminde yer alan karakterlerin Vikinglerin çıkarları söz konusu olduğunda gerçekleri saklayabildikleri görülmektedir. Kanal adlı bölümde, kanaldan geçebilmek için önce gerçekleri gizledikleri daha sonra durumu açıkladıkları görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi Çöl adlı bölümünde “sözünü yerine getirmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

P. Badura – Aaa hayır, güneş batmak üzere masalcı adama vaktinde yetişemeyeceğiz.

Viki – Evet yetişeceğiz sana söz verdim ya, bir ateş yakacağız ve babam bizi bulacak.

Vikingler çizgi filminde sözünü yerine getirmek alt boyutunda Viki karakterinin tek bir yerde söz verip verdiği sözü yerine getirdiği görülmektedir.

Tablo 10.

Evrensel Değerlerden “Dürüstlük” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	9	17,5	-8,5		
Keloğlan	26	17,5	8,5	8,257	,004**
Toplam	35				

****P<0,01**

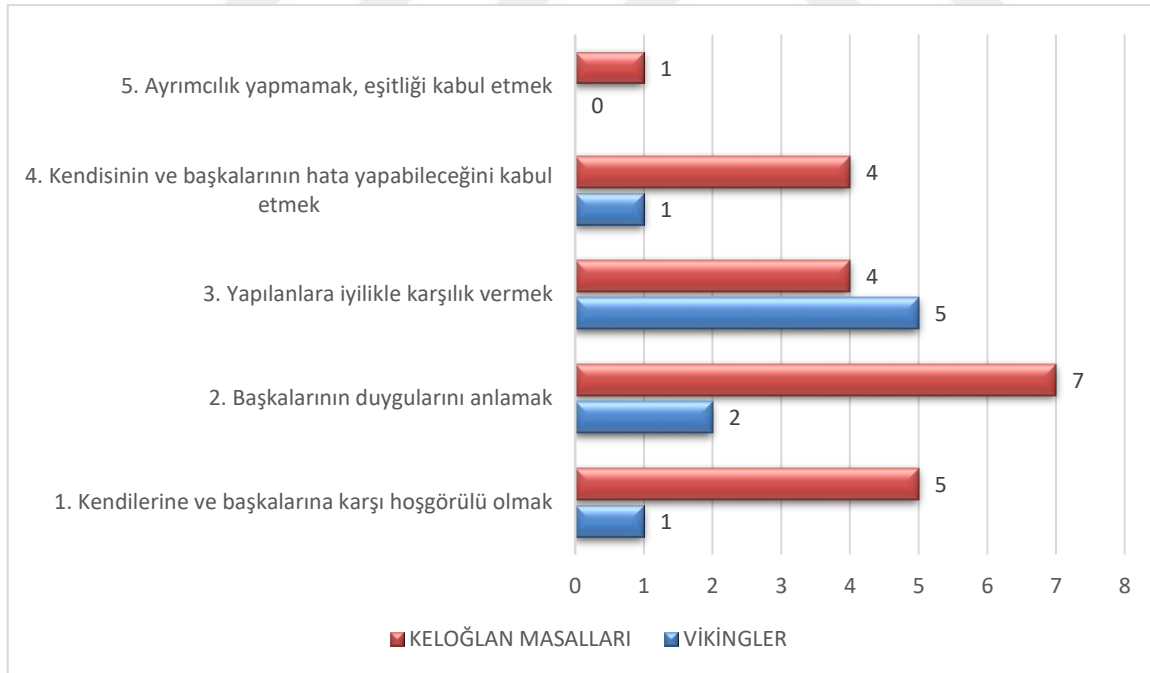
Evrensel değerlerden “Dürüstlük” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri (p<0,05) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. Keloğlan için tespit edilen dürüstlük değeri sıklığının (26), Vikingler için tespit edilen dürüstlük değeri sıklığından (9) yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, Keloğlan Masalları çizgi filminde dürüstlük değerine daha çok yer verildiği görülmektedir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, dürüstlük olarak kabul edilen bölümler karakterlerin gerçeğe uygun davranışlar gösterdikleri bölümlerdir. Karakuş (2015), Niloya çizgi filmini değerler bakımından incelediği araştırmasında, Niloya çizgi filminin dürüstlük ve özgürlük değerlerini örtük olarak barındırdığını ifade etmiştir. Niloya karakteri çizgi filmin incelenen hiçbir bölümünde yalan söylemediği için dürüst kabul edilmiştir. Dürüstlük değerinin diğer ifade ediliş biçimlerine yer verilmemiştir. Bu araştırmada incelenen çizgi filmlerde yer alan karakterler incelendiğinde, Keloğlan

karakterinin dürüst olduğu düşünülmektedir. Fakat iki çizgi filmin de incelenen bölümlerinde, karakterlerin grubun menfaatleri doğrultusunda çok az sıklıkta yalan söyledikleri gözlenmiştir. Ülavere ve Veisson (2015) Estonya’da yer alan okul öncesi eğitim kurumlarındaki idareci, öğretmen ve ebeveynler, geleneklere saygı duymak ve sadakat değerinin cesaret ve dürüstlüğe aykırı olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynler, idarecilere göre, güven ve sadakat değerlerinin daha fazla öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Birine ya da bir gruba olan bağlılığın, dürüstlüğün önemini azaltmadığı fark edildiğinde, dürüstlük evrensel bir değer haline gelebilmektedir.

4.9 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Hoşgörü/Tolerans Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan hoşgörü/tolerans değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 11. Hoşgörü/Tolerans değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Hoşgörü/Tolerans değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 11’de görülmektedir. Buna göre:

1.Kendilerine ve başkalarına karşı hoşgörölü olmak, 2. Başkalarının duygularını anlamak, 4.Kendisinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul etmek, 5. Ayrımcılık yapmamak, eşitliğı kabul etmek alt boyutlarına Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 3. Yapılanlara iyilikle karşılık vermek alt boyutuna Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde hoşgörü/tolerans değerine en çok “başkalarının duygularını anlamak”, en az “ayrımcılık yapmama, eşitliğı kabul etme” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Alışveriş Merkezi adlı bölümünde, “başkalarının duygularını anlamak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Keloğlan – Evinizin yolunu biliyor musun?

Küçük Kız – Hayır bilmiyorum.

Örgölü – Desene küçük kız, sen de bizim gibisin.

Küçük Kız – Sizin gibi küçük mü yani?

Sivri – Hayır bizim gibi evsiz.

Örgölü – Bizde bir türlü evimizin yolunu bulamıyoruz.

Küçük Kız – Yaaaaa!

Balkız – Örgölü, şimdi bunları anlatmanın sırası mı, bak daha çok üzdün onu.

Keloğlan Masalları çizgi filmi, Yemek Yarışması adlı bölümünde “ayrımcılık yapmama, eşitliğı kabul etme” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Balkız – Yardım almak kurallara aykırı Kara Vezir.

Kara Vezir – Öyle mi, kim diyormuş?

Bilgecan Dede – Yardım almak yasak Kara Vezir, hepinizin eşit şartlarda olması gerekiyor.

Anne – Arkadaşlarına haksızlık etme Kara Vezir.

Kara Vezir – Hıh arkadaşlarımmış, öyle olsun bakalım. Askerleer! (Geri çekilirler)

Keloğlan Masalları çizgi filminde hoşgörü içeren davranışları Keloğlan ve arkadaşlarının başkalarına olan tavırlarında görmek mümkündür. Ayrıca Bilgecan Dede karakterinin hoşgörölü davranışlar göstererek hoşgörüü temsil ettiğı görölmektedir.

Vikingler çizgi filmi Olimpiyatlar adlı bölümünde, “başkalarının duygularını anlamak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Gorm – Ooo git başımdan hadii! (tırmanırken Sinek rahatsız eder)

Viki – Oooo hayırrr!

Hadii hadii oleyyy.

Gorm – Oooooo hıyaaaaa patt! (düşer)

Viki – Önemi yok Gorm, daha kazanabileceğimiz birçok yarışma var.

Vikingler çizgi filminde yer alan karakterlerin, kendilerini başkalarının yerine koyup, duygularını anlayabildikleri görülmektedir. Geminin kaptanı ve köyün lideri olan Halvar karakteri hoşgörü içeren bazı davranışlar göstermektedir. Bu davranışları Viki ve Ylva karakterlerinin desteği ile yapmaktadır. Bir liderin hoşgörü içeren davranışlar göstermesi, örnek davranışlar teşkil edebilmektedir.

Vikingler çizgi filmi, Bambu Sürprizi adlı bölümünde “kendisinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul etme” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Tink – Tiin canım oğlum sen haklıydın, yaratık falan yoktu ve sen köyümüzü kurtardın belki köyümüzde geleneklerimize de yeniliklere de yer vardır oğlum.

Vikingler çizgi filminde, Tink karakterinin oğlu Tin’e inanmadığı ama sonuçta Tin karakterinin haklı çıktığı görülmektedir. Bu durum karşısında Tink karakteri hata yapabileceğini kabul etmekte ve olaylar olumlu sonuçlanmaktadır. Burada, hoşgörü değeri açık bir şekilde görülmektedir. “Ayrımcılık yapmama, eşitliği kabul etme” kategorisinin Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde hiç örneklenmediği görülmektedir. Vikingler yapısal anlamda bir topluluğun hikayesini anlattığından çizgi filmde, Vikingler topluluğunu yücelttiği görülmektedir. Bu yüceltmenin diğer toplulukları alçalttığı çizgi filmin incelenen bölümlerinde görülmemiştir. Keloğlan Masalları çizgi filminde ise Keloğlan ve arkadaşlarının eşitlik ve adalet için çaba harcadıkları görülmektedir.

Tablo 11.

Evrensel Değerlerden “Hoşgörü /Tolerans” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	9	15,0	-6,0		
Keloğlan	21	15,0	6,0	4,80	,028*
Toplam	30				

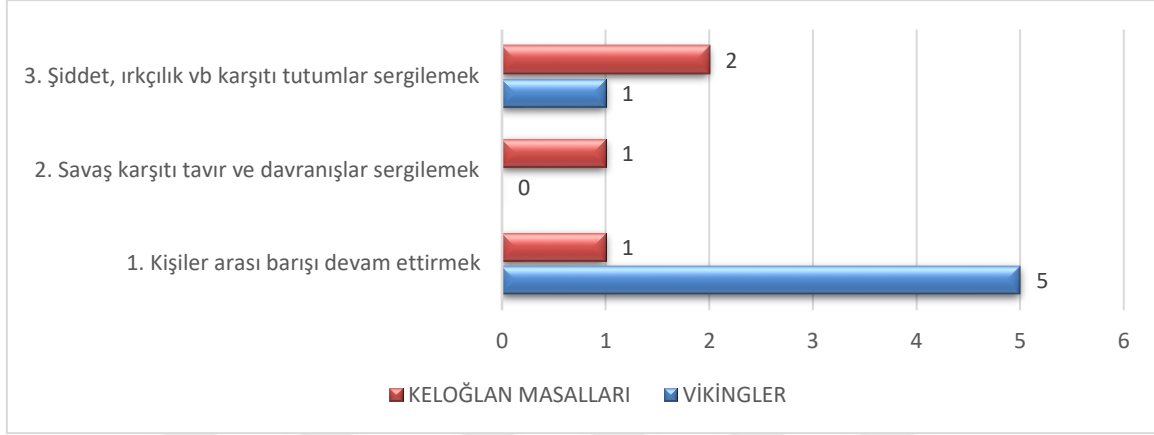
*P<0,05

Evrensel değerlerden “Hoşgörü/Tolerans” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri (p<0,05) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Keloğlan Masalları için tespit edilen hoşgörü/tolerans değeri sıklığının (21), Vikingler için tespit edilen hoşgörü/tolerans değer sıklığından (9) yüksek olduğu görülmektedir.

Ülavery ve Veisson (2015), Estonya’ da yapmış oldukları araştırmalarında, tolerans ve sağlık gibi değerleri, katılımcıların tamamının önemli bulduğunu ifade etmişlerdir. Sadioğlu, Turan, Dikmen, Yılmaz ve Muhtar (2018), Rafadan Tayfa çizgi filmini değerler eğitimi açısından incelemiş oldukları araştırmalarında, en az yer verilen değer hoşgörü değeri olduğunu belirtmişlerdir. İncelenen bölümler içerisinde hoşgörü değeri sadece tek bir yerde Rüstem Ağabey karakterinin hoşgörülü davranması şeklinde işlenmiştir. Keloğlan Masalları çizgi filminde, orta düzeyde işlenen hoşgörü değeri Vikingler çizgi filminde az sıklıkta işlenmiştir. İlkokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini belirlemek ve ölçek geliştirilmesi üzerine yapılan bir çalışmada, çocukların sınıf seviyeleri yükseldikçe hoşgörü eğilimlerinin azaldığı belirtilmiştir (Çalışkan & Sağlam, 2012). Çocuklar büyüdükçe ve dünya görüşleri genişledikçe daha hoşgörülü olmaları gerekirken hoşgörü eğilimlerinin istikrarsızlaşması bu değer kazandırılması sürecinin daha dikkatli ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çocuklara hoşgörüsüzlüğün insanları nasıl etkilediği, mutluluk, birlikte olma gibi olumlu duyguları ve gelişmeyi nasıl engellediği gösterildiğinde hoşgörünün önemi anlaşılabilmektedir (Kouch, 2008). Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde bazı hoşgörü ifade eden tutum ve davranışlar gösterilmiş fakat hoşgörüsüzlüğün sonuçlarına iki çizgi filmin incelenen bölümlerinde de yer verilmemiştir.

4.10 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Barış Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan barış değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 12. Barış değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Barış değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 12’de görülmektedir. Buna göre:

1.Kişiler arası barışı devam ettirmek alt boyutuna Vikingler çizgi filminde daha çok yer verilirken 2. Savaş karşıtı tavır ve davranışlar sergilemek, 3. Şiddet, ırkçılık vb. karşıtı tutumlar sergilemek alt boyutuna Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde, barış değerine en çok “kişiler arası barışı devam ettirmek”, en az “savaş karşıtı tavır ve davranışlar” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi, Mağara 1 adlı bölümünde “kişiler arası barışın devam ettirilmesi” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Eski çağ insanları – (Kendi dillerinde kavga edip küserler)

Uzun – Yemek de çok güzel koktu.

Kara – Ne oldu canın mı çekti?

Uzun – Yooooo...

Eski çağ insanları – (Kendi dillerinde konuşup ekmeği beğenirler)

Balkız – Ayy barıştılar, çok sevindim.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Müze adlı bölümünde “savaş karşıtı tavır ve davranışlar” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Uzun – Sorunlarınızı savaşarak çözmeye çalışmanız ne kadar da ilkel.

Kara Vezir – Aaaaaaahh bela mı oldun sen başıma Uzun, Huysuz sustur şu arkadaşını yoksa onu yedi kat yerin altına zindan yaptırır oraya attırırım.

Huysuz – Uzun!

Uzun – O tarzda zindanlar Rönesans’a ait Bay Vezir.

Keloğlan ve arkadaşlarının problemleri şiddet yoluyla çözmeye çalışmadığı görülmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde, karakterlerin kavga ettikten sonra barışmak için adım attıkları görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi, Endülüs Macerası adlı bölümünde “kişiler arası barışın devam ettirilmesi” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Halvar – Belki de sen çok kötü bir adamsın, belki seni kuzeyli korsanlara teslim edersek onlar büyük bir baş belasından kurtulurlar.

Gadyo – Ahh acıyın lütfen! Beni onlara vermeyin.

Halvar – Sen ne dersin, sevgili Endülüslü dostum?

Rodrigo – Herkesin kuyuyu kullanmasına izin vereceğine dair yemin eder misin?

Gadyo – Evet tabi ederim.

Rodrigo – Ben onu bırakalım derim, hepsini bırakalım. Evet dostlarım, siz de gidebilirsiniz daha iyi bir patron bulacağınıza eminim ha ha ha ha. Evet kimler kuyunun serin suyundan içmek ister? Yaptıklarınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır.

Vikingler çizgi filmi Özgür Yilvi adlı bölümünde “şiddet, ırkçılık vb. karşıt tutumlar” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kaptan – Ya hemen gidin ya da onu denize atarım.

Halvar – Biraz sakın ol, pişman olacağın bir şey yapma, seninle bir anlaşmaya varabileceğimize eminim, kimsenin incinmesine gerek yok.

Vikingler çizgi filminde Viki karakterinin şiddet karşıtı davranışları olayları farklı çözümler bularak çözmesi barış değerine yapılan vurgudur. Vikingler çizgi filminin bir bölümünde, kaybolan bir eşya bulunamadığı için kavga eden Viking köylerini durdurmak amacıyla, Viking yöntemleriyle sorun çözmekten bahsedilmiştir. Vikinglerin savaşçı bir toplum olduğu düşünülse de çizgi filmde olaylar Viki karakterinin akılcı çözümleriyle sonlandırılmaktadır. Vikingler çizgi filmi, temelinde barındırdığı savaş olgusundan ötürü barış değerini ve önemini göstermenin bir yolu olabilecekken barış değerinin olumlu örneklendirilmesine çok az yer verilmiştir.

Tablo 12.

Evrensel Değerlerden “Barış” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	4	5,0	-1,0		
Keloğlan	6	5,0	1,0	,400	,527
Toplam	10				

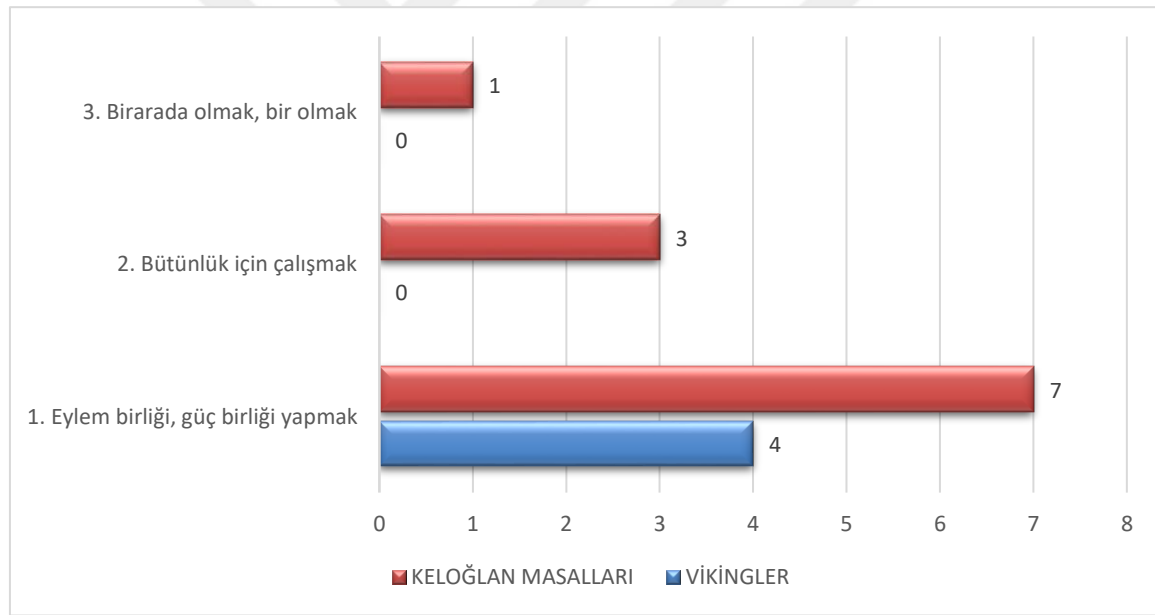
Evrensel değerlerden “Barış” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları için tespit edilen barış değeri sıklığının (6), Vikingler için tespit edilen barış değeri sıklığından (4) istatistiksel olarak farklı olmadığı görülmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, çok az sıklıkta barış değerine yer verildiği görülmektedir. İki çizgi filmde de kavgacı farklı karakterler bulunmakta ve barışa yönelik ifadeler çok az sıklıkta kullanılmaktadır. Barış değerinin ifade edilme biçimi de savaş, şiddet, ırkçılık vb. karşıtı davranışlar ve kişiler arası barışın devam ettirilmesi şeklindedir. Yıldız (2016), çocuklar tarafından en çok izlenen çizgi filmleri şiddet içeriklerini ortaya koymak amacıyla incelemiştir. İncelenen çizgi filmlerden biri olan Keloğlan Masalları’nda %8.7 oranında şiddet içeriği bulunmuştur. Araştırma sonuçları incelendiğinde yabancı yapım çizgi filmlerin yerli yapımlara oranla daha fazla şiddet içeriği olduğu görülmüştür. En çok şiddet içeriği Ben10 çizgi filminde bulunmuştur. Şiddet unsurlarının barış değerinin karşıtı olduğu düşünülmektedir. Çizgi film karakterlerinin şiddet unsuru içeren davranışlarının azaltılması barış değerini ön plana çıkartmaktadır. Kamaraj ve Aktan Kerem (2006), farklı ülkelerde okul öncesi eğitim alanında yer alan öğretmen, yönetici, akademisyen vb. kişilerle barış eğitimi üzerine yapmış oldukları araştırmalarında, katılımcılar barış değerini savaş olmama hali, adil, eşit ve ayrımcılık yapılmayan bir toplum ve bireylerin dünyaya uyumu şeklinde tanımlamışlardır. Barış eğitiminin ne zaman başlaması gerektiği sorusuna ise yüksek gelişmişlik düzeyinde olan ülke katılımcıları, doğumla ve 2-3 yaşlarında cevabını verirken orta ve düşük gelişmişlik düzeyinde olan ülke katılımcıları, erken çocukluk dönemi cevabını vermişlerdir. Üç grupta, eğitimin ailede başlaması gerektiğini belirtmiştir.

Catzoli-Robles (2016), barış ve birlik anlayışını eğitim açısından ortaya koymayı amaçladığı araştırmasında, Latin Amerika'nın bazı bölgelerinde barış değerinin öğretilmesinin bir zorunluluk olduğunu ortaya koymuştur. Farklı insanların, farklı inançlara, fikirlere ve yaşam tarzlarına sahip olmaları ve bir arada barış içinde yaşamaları, barış ile ilgili ideolojilerin günlük yaşamlarına entegre edilmesiyle mümkün olmaktadır.

4.11 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Birlik/Dayanışma Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan birlik/dayanışma değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 13. Birlik/Dayanışma değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Birlik/Dayanışma değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 13'te görülmektedir. Buna göre:

1.Eylem birliği, güç birliği yapmak alt boyutuna Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 2. Bütünlük için çalışmak ve 3. Bir arada olmak alt boyutlarına sadece Keloğlan Masalları çizgi filminde yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde

birlik/dayanışma değerine en çok “eylem birliği, güç birliği yapmak”, en az “bir arada olmak, bir olmak” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi, Gökkuşağı adlı bölümünde “eylem birliği, güç birliği yapmak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Huysuz – Keloğlan saatlerdir gidiyoruz hala gökkuşağına ulaşamadık.

Keloğlan – Biraz daha dayanın bakın az kaldı.

Aaaaaa aaaaaaaaaa sıkı tutunun!

Keloğlan – İyi misiniz arkadaşlar?

Uzun – İyiyim.

Keloğlan Masalları çizgi filmi Bilgecan Dede Kayboldu adlı bölümde “bir arada olmak, bir olmak” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Balkız – Ben de sizinle Keloğlan, Bilgecan Dede hepimizin dedesi sayılır, çalıştır şu makineyi da ne olacağını görelim.

Sivri – Ben de geliyorum Keloğlan, hem belki gideceğimiz yerde güzel yemekler vardır, açlıktan karnım sırtıma yapıştı.

Örgülü – Ahh ben de geleyim bari, şimdi sizi oralarda yalnız bırakmak olmaz.

Keloğlan – Tamam o zaman hazır olun, herkes birbirine sahip olsun birbirimizi kaybetmeyelim.

Keloğlan Masalları çizgi filminde, Bilgecan Dede karakterini kurtarmak için farklı sebeplerle de olsa Keloğlan ve arkadaşlarının birlik içinde hareket ettikleri görülmektedir. İncelenen diğer bölümlerde de örümceği kurtarmak, zor durumdaki bir arkadaşlarına yardım etmek ya da düştükleri zor bir durumdan hep birlikte kurtulmak için birlik ve dayanışma içeren davranışlar gösterdikleri görülmektedir.

Vikingler çizgi filmi, Neredeyse Bir Hazine Adası adlı bölümünde “eylem birliği, güç birliği yapmak” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Halvar – Aha ha ha bu sayede hazinemize hazine katabiliriz. Ah merak etme sen seni kaderine terk edecek değiliz Alof, birlikte o adaya gideceğiz ve hazineyi evine götürmene yardım edeceğiz.

Alof – Ahh bunu yapar mısınız? Sizler gerçekten dürüst insanlarsınız, yüzünüzü görür görmez anlamıştım zaten ama gemideki herkesi yanımıza almalıyız çünkü o hazine oldukça ağır eşit paylaşacağız.

Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde, birlik/dayanışma değeri karakterlerin bir işin üstesinden gelmek için birlikte hareket ettikleri ve birbirlerini koruyup kolladıkları bölümlerde görülmektedir. Bütünlük için çalışmak ve bir arada olmak, bir olmak alt

boyutları Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde yer almamaktadır. Bu durum çizgi filmlerin incelenmesi sırasında somut göstergelere göre inceleme yapılmasından kaynaklanmaktadır. Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde karakterlerin örtük olarak bir bir arada oldukları ve bütünlük için çalıştıkları gözlenmiştir.

Tablo 13.

Evrensel Değerlerden “Birlik/Dayanışma” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	4	7,5	-3,5		
Keloğlan	11	7,5	3,5	3,267	,071
Toplam	15				

Evrensel değerlerden “Birlik/Dayanışma” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p>0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Keloğlan Masalları için tespit edilen Birlik/Dayanışma değeri sıklığının (11), Vikingler için tespit edilen Birlik/Dayanışma değeri sıklığından (4) istatistiksel olarak farklı olmadığı görülmektedir.

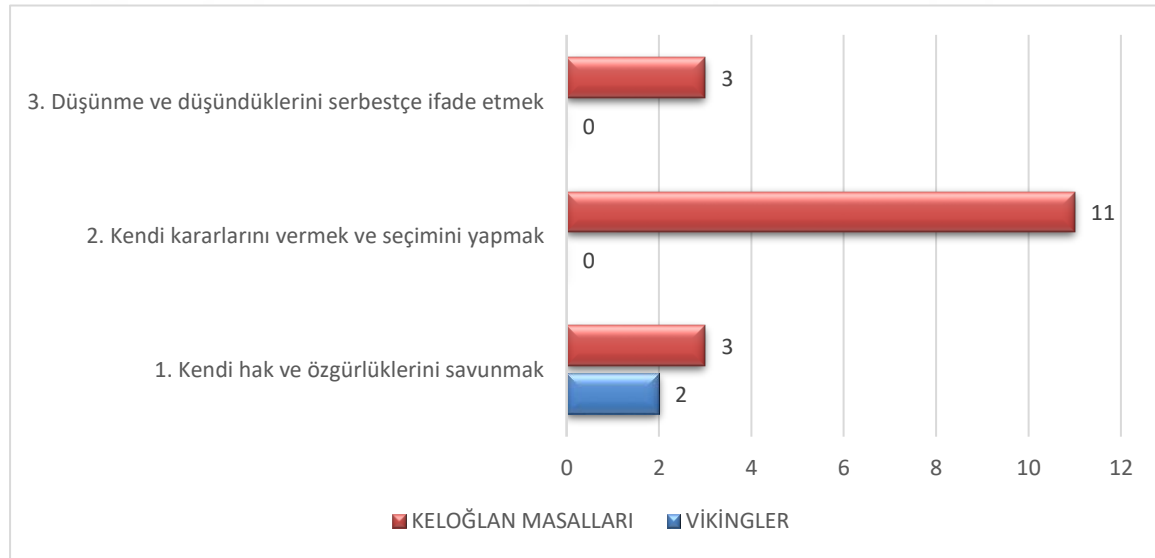
Kadan ve Aral (2017), en çok izlenen çizgi filmleri, evrensel değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, Keloğlan Masalları çizgi filminde, en çok yer verilen değer yardımşma/dayanışma ardından sırasıyla dostluk ve saygı olduğunu belirtmişlerdir. Aynı araştırma sonuçları Scooby Doo çizgi filminin değer içeriklerini ise sırasıyla dostluk, özgürlük, yardımşma/dayanışma şeklinde belirlemiştir. Değer kategorileri farklılık gösterse de araştırma sonuçları, bu araştırma sonuçları ile birlik/dayanışma değeri bakımından farklılık göstermektedir. Çizgi filmlerin her bir bölümünün farklı bir konuyu ele alması ve incelemeye alınan bölümlerin farklı olması bu durumun nedenleri arasında gösterilmektedir. Çizgi filmler yerli yapım ve yabancı yapım olarak ele alındığında, yerli yapım çizgi filmlerde yabancı yapım çizgi filmlere göre, daha fazla dayanışma değeri işlendiği görülmektedir. Ulaşılan bu sonuç bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Sadioğlu, Turan, Dikmen, Yılmaz, & Muhtar (2018), Rafadan Tayfa çizgi filmini, değerler eğitimi açısından incelemiş oldukları araştırmalarında, çizgi filmin incelenen bölümlerinde, en çok yer verilen değer yardımseverlikten sonra dayanışma değeri olduğunu ifade etmişleridir. Dayanışma değeri çizgi filmlerde sıklıkla

ele alınmıştır. Bu araştırmada birlik/dayanışma değeri ile iş birliği değeri, birlik değerinde yer alan karşılıklı bağlılık ve destek ile ayrılmıştır.

4.12 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Özgürlük Değeri Alt Boyutlarına İlişkin

Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan özgürlük değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 14. Özgürlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Özgürlük değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 14’te görülmektedir. Buna göre:

1.Kendi hak ve özgürlüklerini savunmak alt boyutuna Keloğlan Masalları çizgi filminde daha çok yer verilirken 2. Kendi kararlarını vermek, seçimini yapmak ve 3. Düşünme ve düşündüklerini serbestçe ifade etmek alt boyutlarına sadece Keloğlan Masalları çizgi filminde yer verilmektedir. İncelenen çizgi filmlerde, özgürlük değerine en çok “kendi kararlarını vermek seçimini yapmak” en az “düşünme ve düşündüklerini serbestçe ifade etme” şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filmi, Bilgecan Dede Kayboldu adlı bölümünde “kendi kararlarını vermek seçimini yapmak” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Keloğlan – Çocuklar anlamıyorsunuz Bilgecan Dede zor durumda olabilir. Eğer sabahı beklersek geç kalmış olabiliriz. Bilmiyorum, bu yaptığımız belki tehlikeli olabilir ama Bilgecan Dede için tehlikeyi göze almak zorundayım. Eğer korkuyorsanız şimdi buradan gidebilirsiniz, kimseyi benimle gelmeye zorlamıyorum.

Kara – Ben seninle geliyorum Keloğlan, eğer bir tehlike varsa bu bana ihtiyacın olacak demektir.

Balkız – Ben de seninleyim Keloğlan, Bilgecan Dede hepimizin dedesi sayılır. Çalıştır şu makinayı da ne olacağını görelim.

Keloğlan çizgi filmi, Minik Kuş adlı bölümünde “düşünme ve düşündüklerini serbestçe ifade etme” alt boyutunda aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Kara – Heey yeter ama burada biz de varız, bizi görmezden gelemez.

Balkız – Duur Kara.

Dev 2 – Bir şey mi dedin küçük adam?

Balkız – Yok yok, bir şey demedi. Sussana Kara!

Kara – Niye susacakmışım. Evet bir şey dedim, bizden büyüktün diye bizi yok saymaya ne hakkın var? Bu dünyada yalnız başına yaşamıyorsun sen.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümünde Keloğlan ve arkadaşlarının kendi iradeleri ile karar vererek davranışta bulundukları görülmektedir. Vikingler çizgi filminde yer alan karakterlerin, Viking topluluğu olarak genel bir özgürlükleri bulunmaktadır fakat kendi içlerinde, açık olarak özgürlük değeri ile ilişki kurulabilecek sözel ve davranışsal durumlara rastlanmamıştır.

Vikingler çizgi filmi, özgürlük değeri için sadece “kendi hak ve özgürlüklerini savunmak” alt boyutunda Çöl adlı bölümde aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Snorre – Birazcık mola veremez miyim? Gerçekten çok yoruldum, ayaklarım ağrımaya başladı.

Dadı – Fırtına dinene kadar beklemek zorundasınız.

Snorre – Ama bu hiç adil değil ki sen öylece oturabiliyorsun.

Kaybolan prensesi bulmak için dadıya yardım eden Vikingler çölde kum fırtınasına yakalandıklarında, aralarında yukarıda yer verilen diyalog geçmiştir. Burada, Snorre karakterinin kendi hakkını savunduğu görülmektedir.

Tablo 14.

Evrensel Değerlerden “Özgürlük” Değeri İçin Yapılan Ki-kare Analizi

Kategori	n (Gözlenen)	n (Beklenen)	Fark	X ²	p
Vikingler	2	9,5	-7,5		
Keloğlan	17	9,5	7,5	11,842	,001**
Toplam	19				

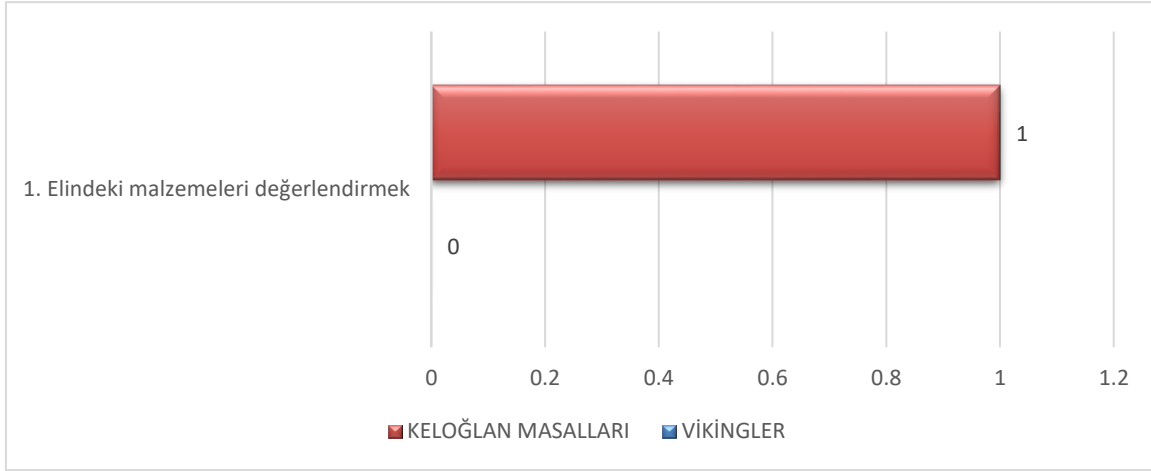
**p<0,01

Evrensel değerlerden “Özgürlük” için yapılan karşılaştırmada olasılık değeri ($p<0,05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Keloğlan Masalları için tespit edilen özgürlük değeri sıklığının (17), Vikingler için tespit edilen özgürlük değeri sıklığından (2) yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde, Vikingler çizgi filmine göre özgürlük değerine daha sık yer verilmiştir. Einarsdottir, Purola, Johansson, Broström ve Emilson (2015), İskandinav ülkelerindeki okul öncesi eğitim müfredatını incelemiş oldukları araştırmalarında, müfredatın altyapısında demokratik olma değerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Einarsdottir ve arkadaşları demokratik olma değerini, çocukların kendi yaşamları hakkında karar vermeleri ve tercihte bulunma hakları, sahip oldukları hak ve sorumlulukları içselleştirmeleri ve demokratik ortamlarda düşüncelerini serbestçe ifade etmeleri olarak ifade etmişlerdir. Özgürlük değeri bu araştırmada hak ve özgürlüklerini savunmak, seçimlerini yapmak ve düşüncelerini serbestçe ifade etmek olarak incelenmiştir. Alabay, Can, Kandemir ve Güney (2018), TÜBİTAK tarafından yayınlanan Meraklı Minik Çocuk dergisini evrensel değerler bakımından inceledikleri araştırmalarında, özgürlük değerine az sıklıkta yer verildiğini belirtmişlerdir. Özgürlük değerinin ele alındığı farklı araştırmalarda, özgürlük değerinin az sıklıkta ele alınan bir değer olduğu görülmektedir. Özgürlük değeri bakımından araştırma bulguları benzerlik göstermektedir.

4.13 Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerde Sadelik Değeri Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alan sadelik değeri ve alt boyutlarına ilişkin bulgular ve istatistiksel karşılaştırılması bu bölümde verilmektedir.

Şekil 15. Sadelik değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklığı

Sadelik değeri alt boyutlarının Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinde yer alma sıklıkları Şekil 15’te görülmektedir. Buna göre:

Sadelik değerine, sadece Keloğlan Masalları çizgi filminin bir bölümünde 1.Elindeki malzemeleri değerlendirmek şeklinde yer verilmektedir.

Keloğlan Masalları çizgi filminde, Mağara 2 adlı bölümde “Elindeki malzemeleri değerlendirmek” alt boyutu aşağıdaki şekilde örneklendirilmektedir:

Balkız – Amaaa yemekte bunlar yok Uzun, sadece ekmek var.

Uzun – Sadece ekmek mi?

Balkız – Evet Uzun ama çok güzel bir ekmek yapacağız.

Uzun – Nasıl yani?

Balkız – Buğdayları başaktan ayırıp el yapımı taş değirmende öğüteceğiz, öğütülünce buğdaylar una dönüşecek, sonra da bu undan hamur yapıp ekmek yapacağız.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümünde, Keloğlan ve arkadaşları zamanda geriye gitmiş ve bir mağarada kalmıştır. Elllerinde bir tek buğday olduğundan buğdaydan ekmek yaparak değerlendirmişlerdir. Sadelik değeri, var olanı kullanmak elinde olanları değerlendirmek ve yeni şeylere ihtiyaç duymamak olarak değerlendirilmiştir. Çizgi filmlerin incelenen bölümlerinde sadelik değerine sadece yukarıda gösterilen şekilde yer verilmiştir. Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde sadelik değerine hiç rastlanmamıştır.

Evrensel değerlerden “Sadelik” için tespit edilen değer sayısı yetersiz olduğundan Ki-kare uygunluk testi yapılamamıştır.

Beldağ ve Yarar Kaptan (2017), Arabalar 1 animasyon filmini UNESCO değer listesi bakımından incelemiş oldukları araştırmalarında, en az sıklıkta yer verilen değerlerin sadelik, barış ve özgürlük olduğunu belirtmişlerdir. Yabancı yapım olan Arabalar 1 animasyon filmi tüm dünyada birçok çocuk seyirci tarafından izlenmiş bir çizgi filmidir. Sadelik değerine animasyon filmin sadece tek bir yerinde değinilmiştir. Sadelik değerine yapılan vurgu gösteriştten uzak yaşamak olarak ifade edilmiştir. Alabay, Can, Kandemir ve Güney (2018), Meraklı Minik Çocuk dergisini inceledikleri araştırmalarında, en az yer verilen değerlerden birinin sadelik olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma bulguları, bu araştırmada incelenen Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin ele aldığı sadelik değeri bakımından benzerlik göstermektedir. Fazla tüketimin ön plana çıktığı ve doğanın kaynaklarının düşünülmeden kullanıldığı bir çağda sadelik değeri, çocuklara kazandırılması önem taşıyan bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuçlar

Bu araştırmada, yerli ve yabancı çizgi filmlerin evrensel değerler bakımından durumunu incelemek ve değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, incelenen bölümler üzerinden Vikingler ve Keloğlan Masalları çizgi filmlerinin, evrensel değerler bakımından durumu betimlenmiştir.

Vikingler ve Keloğlan Masalları çizgi filmlerinin değer içeriklerine bakıldığında, Keloğlan Masalları (324) çizgi filminin Vikingler (236) çizgi filmine göre, anlamlı şekilde daha fazla değer içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Keloğlan Masalları çizgi filminde sırasıyla Sevgi (105), Mutluluk (49), İş birliği (26), Dürüstlük (26), Saygı (25), Sorumluluk (25), Hoşgörü/Tolerans (21), Özgürlük (17), Alçak gönüllülük/ Tevazu (14), Birlik/Dayanışma (11), Barış (4), Sadelik (1) değerlerine yer verilirken Vikingler çizgi filminde sırasıyla Sevgi (91), Mutluluk (31), İş birliği (28), Saygı (27), Sorumluluk (16), Alçak gönüllülük/Tevazu (13), Dürüstlük (9), Hoşgörü/Tolerans (9), Barış (6), Birlik/Dayanışma (4), Özgürlük (2) değerlerine yer verilmiştir. Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde, sadelik değerine hiç yer verilmemiştir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde en sık yer alan evrensel değer sevgidir. Sevgi değerine, sevgi hitapları, sevgisini ifade etmek, sevgisini

belli edecek davranışlarda bulunmak, duygu ve düşüncelerini paylaşmak, takdir/beğeni/övgü sözlerini dile getirmek, ilgi göstermek değer vermek, zaman ayırmak, birlikte olmak ve kişiyi olduğu gibi kabul etmek alt boyutları ile yer verilmiştir. Çizgi filmlerin incelenen tüm bölümlerinde sevgi değerine yer verildiği görülmektedir. Karakterlerin birbirlerine ve çevreye karşı olan davranışlarında, sevgi değeri sıklıkla işlenmiştir. Sevgi değeri, sevgi içeren birtakım eylemleri temel almaktadır. Çizgi filmlerde yer alan karakterlerin sevgi dolu olması ve sevgiyi ifade etme şekilleri, izleyicilere sevgi değerini göstermenin bir yoludur.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde ikinci olarak en sık yer alan evrensel değer mutluluktur. Mutluluk değerine, gülmek, duygularını ifade etmek, sevdiği şeyleri yapmak, mutluluk içeren ifadeler kullanmak, mutluluğunu ifade etmek, hediye vermek, sürpriz yapmak alt boyutları ile yer verilmiştir. Mutluluk bir duygu olmakla birlikte kişilerin ruhsal durumlarını ifade eden bir kişilik özelliği olarak da nitelendirilmektedir. Sosyologlar mutluluğun kişiliği, sosyal hayatı ve yaşanan zamanı şekillendirdiğini ifade etmektedir. Mutlulukla ilgili yapılan çalışmalar geçmişten bugüne insanları mutlu eden şeylerin değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Eşitsizliğin artması, insanların tüketim alışkanlıklarının genişlemesi, toplumdaki ekonomik yapı, bireylerin kişisel mutluluğunu etkilerken toplumun mutluluğunu da etkilemektedir (Kavedzija & Walker, 2016, s.127). Mutluluk, gelişim için önemli bir gerekliliktir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde mutluluk değerinin, Keloğlan Masalları çizgi filminde daha fazla örneklendiği görülmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde en sık yer alan evrensel değerden biri de iş birliğidir. İş birliği değerine, başkalarına iş birliği teklif etmek ve kabul etmek, grupta iş paylaşımı ve iş birliği yapmak, bir işi iş birliği ile tamamlamak, grup etkinliklerine katılmak alt boyutları ile yer verilmiştir. İki çizgi filmin incelenen bölümlerinde, iş birliği değerine benzer şekillerde ve sıklıkta yer verildiği görülmektedir. Çocuklar iş birliği yaptıklarında olumlu ilişkiler geliştirip daha fazla olumlu sonuçla

karşılaşmaktadır. Erken yaşlarda geliştirilecek iş birliği becerileri, yaşam boyu devam eden olumlu ilişkiler için temel oluşturmaktadır. Çocukların iş birliği davranışlarını geliştirebilmesi için temel kural, onlara nasıl iş birliği yapılabileceğini göstermektedir. Çizgi filmler iş birliği davranışlarını göstermenin bir yolu olabilmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde en sık yer alan evrensel değerden biri de saygıdır. Saygı değeri, iş birliği değeri ile benzer sıklıkta, iki çizgi filmin incelenen bölümlerinde, yer almaktadır. Saygı değerine, saygılı davranışlar göstermek, karşısındakine değer vermek, nerede ne yapılacağını bilmek ve hak talep ederken ve ararken saygılı davranmak alt boyutları ile yer verilmiştir. Saygı, öncelikle insanın kendi benliğine sonra çevresindeki insanlara verdiği değeri ifade etmektedir. Nezaketi, düşünceli davranışları, açık fikirliliği beraberinde getirmektedir. Hart ve Hodson (2019), çocuklara saygılı davranışları öğretmenin en iyi yolunun, bunu göstermek olduğunu ifade etmektedir. Karşılıklı saygı ve iş birliğine dayalı bir aile ortamı, tüm insanlığı, yaşanabilir bir dünya yaratmaya yaklaştırmaktadır.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerden biri de sorumluluktur. Sorumluluk değerine, Keloğlan masalları çizgi filminde, iş birliği ve saygı ile benzer oranlarda yer verilirken Vikingler çizgi filminde daha az sıklıkta yer verilmiştir. Sorumluluk değerine, bir işi üstlenmek, ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmek, vicdani rahatsızlık duymak, çevresindeki canlıları korumak, bakımına yardım etmek, ortaya çıkabilecek durumlara karşı önlem almak, işini en iyi şekilde yapmak, sosyal sorumluluklar konusunda model olmak ve kendi seçimlerinin sonucunu üstlenmek alt boyutları ile yer verilmiştir. Sapsağlam (2017), okul öncesi çocukların resimlerinde yer alan sorumluluk değerini analiz etmiş olduğu araştırmasında, okul öncesi çocukların öncelikle ev ortamındaki sorumlulukları daha sonra diğer ortamlardaki sorumlulukları fark ettiklerini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan okul öncesi çocuklar, sorumluluk değerini sözel ve görsel olarak uygun şekilde ifade etmişlerdir. Okul öncesi

çocuklar, diğer canlılara bakmanın ve beslemenin, ev işlerine yardım etmenin kendi sorumlulukları olduğunun bilincindedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerlerden biri de alçak gönüllülük/tevazudur. İki çizgi filmin incelenen bölümlerinde alçak gönüllülük/tevazu değerine, benzer şekillerde ve sıklıkta yer verildiği görülmektedir. Alçak gönüllülük/tevazu değerine, hatalarını itiraf edebilmek ve hatalarının karşılığında af/özür dilemek alt boyutları ile yer verilmiştir. Alçak gönüllülük kişinin benlik algısıyla ilişkilidir. Kişinin bilgisi, inançları, düşünceleri ve fikirleri alçak gönüllülük erdemine sahip olma durumunu etkilemektedir. Krumrei-Mancuso (2017), Alçak gönüllülüğün empati duygusunu geliştiren, kişinin sahip olduklarına ve başkalarına minnet duymasını teşvik ederek toplumdaki değerlere katkıda bulunan bir erdem olduğunu ifade etmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerlerden biri de dürüstlüktür. Keloğlan Masalları çizgi filminde iş birliği, saygı ve sorumluluk değerleri ile benzer oranda yer verilen dürüstlük değerine Vikingler çizgi filminde az sıklıkta yer verilmiştir. Dürüstlük değerine, herhangi olumsuz bir durumda doğruyu söylemek, sözünü yerine getirmek, açık sözlülük, sevgi ve güven ortamı oluşturmak alt boyutları ile yer verilmiştir. Gelişimsel olarak çocuklar, dürüst olmayan davranışlar ile dürüst davranışlar arasında seçim yapabilmektedir. Thomson (2011), anaokulu öğretmenlerinin ahlaki değerler ile ilgili algılarını ortaya koymuş olduğu araştırmasında, çocuklara aktarılan ahlaki değerlerin alt temasının dürüstlük ve doğru-yanlış kavramları olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı, sınıf içinde yapmış olduğu gözlemlerde, öğretmenlerin çocuklara dürüstlük konusunda çağrıda bulunduğunu, dürüstlük kavramını çocukların algıladıklarını ve uygun davranışlar gösterdiklerini belirtmiştir. Ebeveynlere önem verdikleri değerler sorulduğunda dürüstlük, akla ilk gelen değerlerden biri olmuştur. Yapılan araştırmalar bireylerin dürüstlük değerini önemsediklerini ve çocuklara aktarmaya çalıştıklarını göstermektedir. Dürüstlüğün neden

önemli olduğu anlaşıldığında, çocuklar, dürüstlük değerini geliştirmeye açık hale gelmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerden biri de hoşgörü/toleranstır. Hoşgörü/tolerans değerine, Keloğlan Masalları çizgi filminde orta düzeyde yer verilirken Vikingler çizgi filminde az sıklıkta yer verilmiştir. Hoşgörü/tolerans değerine, kendilerine ve başkalarına karşı hoşgörülü olmak, başkalarının duygularını anlamak, yapılanlara iyilikle karşılık vermek, kendisinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul etmek, ayrımcılık yapmamak, eşitliği kabul etmek alt boyutları ile yer verilmiştir. Dünyadaki küresel çeşitliliğin artması hoşgörü değerinin önemini artırmıştır. Witenberg (2007), yapmış olduğu araştırmasında, 6-7 yaş aralığındaki çocukların hoşgörülü davranışlarının gerekçesi olarak adalet ve eşitlik kavramlarını öne sürdüklerini ifade etmiştir. Hoşgörünün çok yönlü bir yapıya sahip olması ve temelinde adalet, eşitlik, hak, haklılık ve empati gibi birçok kavramın bulunması, müzakere edilerek kazanılabilecek bir değer olduğunu göstermektedir. Çocuklarla davranışların altında yatan nedenler mutlaka konuşulmalıdır.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerlerden biri de barıştır. Barış değerine, Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde çok az sıklıkta yer verilmiştir. Barış değerine, kişiler arası barışı devam ettirmek, savaş karşıtı tavır ve davranışlar sergilemek, şiddet, ırkçılık vb. karşıtı tutumlar sergilemek alt boyutları ile yer verilmiştir. UNESCO, Dünya Çocukları İçin Uluslararası Barış ve Şiddetsizlik Kültürü On Yılı Genel Raporu'nda, kitle iletişim araçlarının eğitime katılımının desteklenmesi faaliyet alanına yer vermiştir. Kitle iletişim araçları, ulaşabildiği kişi sayısı ve geniş kitleleri etkileme özelliği bakımından barış kültürünün yayılmasına destek olabilmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, uluslararası barışı koruma, barışın inşası, çatışmaların önlenmesi, sürdürülebilir kalkınma, insan onurunun ve insan haklarının teşvik edilmesi, demokrasi, hukukun üstünlüğü, ulusal

ve uluslararası düzeylerde iyi yönetim ve cinsiyet eşitliğinin barış kültürüne büyük bir katkısının olduğunu ifade etmiştir (Assembly, 2000).

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerlerden biri de birlik/dayanışmadır. Birlik/dayanışma değerine, Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde az sıklıkta yer verilmiştir. Birlik/dayanışma değerine, eylem birliği, güç birliği yapmak, bütünlük için çalışmak ve bir arada olmak alt boyutları ile yer verilmiştir. Birlikte yaşamayı öğrenmek, sosyal uyum ve kaynaşmanın temelidir. Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde, birlik/dayanışma değerine, somut olarak az sıklıkta yer verilse de hem Keloğlan ve arkadaşlarının hem de Vikinglerin kendi içlerinde birlikte yaşadıkları görülmektedir.

Keloğlan Masalları ve Vikingler çizgi filmlerinin incelenen bölümlerinde yer alan evrensel değerlerden biri de özgürlüktür. Özgürlük değerine, Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde orta düzeyde yer verilirken Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde, sadece iki yerde yer verilmiştir. Özgürlük değerine, kendi hak ve özgürlüklerini savunmak, kendi kararlarını vermek, seçimini yapmak ve düşünme ve düşündüklerini serbestçe ifade etmek alt boyutları ile yer verilmiştir. Özgürlük, tüm dünyada geçerli olan çeşitli haklar listesinde temel haklar arasındadır. Özgürlük kavramının, herhangi bir kısıtlamaya bağlı olmadan düşünmek ve davranmak anlamı düşünüldüğünde, çocuklar seçim yapma ve karar verme becerilerini geliştirdiklerinde, özgürlük değerini kazanmaya başlamaktadır. Tüm dünyada özgürlük değerine giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Keloğlan Masalları çizgi filminin incelenen bölümlerinde, sadelik değerine, sadece bir kez yer verilmiş, Vikingler çizgi filminin incelenen bölümlerinde hiç yer verilmemiştir. Sadelik değerine, elindeki malzemeleri değerlendirmek alt boyutu ile yer verilmiştir. Yaşadığımız dünya tüketim odaklı bir yapı sergilediğinden sadelik kavramı bir değer olarak önem kazanmaktadır. Sadelik değerini benimseyen bireyler, basit ve mutlu yaşamın sırrına

erişmektedir. Daha az şeye ihtiyaç duymak, sahip oldukları ile mutlu olmak sadeliğin bireylere kazandırdığı yetilerdendir.

Çizgi filmlerin incelenen bölümlerinde sırasıyla en çok: Sevgi, mutluluk, iş birliği değerleri en az: Sadelik, barış ve birlik değerlerine yer verilmiştir. Çizgi filmlerin bir bölümünde yer verilen evrensel değer sayısı ortalama 5-6'dır. Mutluluk, dürüstlük, hoşgörü ve özgürlük değerleri bakımından Keloğlan Masalları çizgi filmi, Vikingler çizgi filminden daha fazla değer içermektedir. İncelenen diğer değerlerde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Evrensel değerlerin tamamı için yapılan karşılaştırmada da Keloğlan Masalları çizgi filmi bakımından olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular alanda yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla büyük çoğunlukla örtüşmektedir. Çizgi filmlerin değerler bakımından incelendiği araştırmaların çoğunluğu, yerli yapım çizgi filmleri ele almakta ve yerli yapım çizgi filmlerin, temel değerleri içerdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de yaşayan çocuklara yönelik yayınlanan yabancı yapım çizgi filmlerin, izleyiciye sunulmadan önce evrensel değerleri barındırması ve çocukların gelişim düzeyine uygunluğu bakımından daha fazla incelenmesi gerekmektedir.

Çizgi filmler uygun şekilde kullanıldığında değer aktarım aracı olarak kullanılabilir fakat çocukların değer kazanım sürecini etkileyen birçok etken olduğu için sadece çizgi filmlerin izlenmesi yeterli değildir. Yapılan araştırmalar, çocukların sevdikleri programları izlerken sadece pasif izleyici rolü üstlenen sıradan seyirciler olmadığını, izledikleri programa derinden katılan aktörler olduğunu ifade etmektedir (Cuervo, Burgos & Ángel-Botero, 2013). Çocukların sadece izledikleri çizgi filmlerin içerikleri değil aynı zamanda çocuklarda oluşturduğu anlamlar, çocukların empati kurdukları çizgi film karakterleri de değer kazanım sürecinde önem kazanmaktadır.

5.2 Öneriler

Araştırma sonuçları ışığında aşağıdaki öneriler verilmektedir:

Bu araştırmada yerli ve yabancı yapımlar sadece değer içerikleri bakımından karşılaştırılmıştır. Farklı araştırmalarda biçimsel, davranışsal ya da rol modellik, temalar, kavramlar, dil, tasarım yönünden karşılaştırılabilir.

Bu araştırmada çocukların izlemeyi en çok tercih ettikleri çizgi filmler incelenmiştir. Bu seçimi yapan çocukların geçmişleri, psikolojik ihtiyaçları, sosyal çevreleri olan ilişkileri, özdeşim kurdukları karakterler gibi faktörlerin incelenerek çocukların seçimlerinden ne kadar etkilendikleri üzerine deneysel çalışmalar yapılabilir.

Bazı çizgi filmler öğretici yapıdadır bazıları ise sadece hayal gücünü destekler nitelikte olabilir. Ebeveynlerin çocuklara sunacakları seçenekler burada önem kazanmaktadır. Ebeveynlere çizgi film seçimleri konusunda destek olabilecek çalışmalar yapılabilir.

Okul öncesi eğitimde, uygun çizgi filmler seçilip izlendikten sonra, paylaşım halkaları kurularak çizgi filmin izlenen bölümündeki olaylar değerler açısından tartışılabilir, iyi-kötü ve doğru-yanlış olan durumlar ortaya koyularak davranışların nedenleri konuşulabilir. Bu konuda eğitimcilere ve ebeveynlere eğitimler düzenlenerek bakış açılarını genişletici çalışmalara yapılabilir.

Çocuklara, çizgi film izlenirken değerleri somutlaştırmak adına görsel materyaller ve çizgi filmde yer alan durumla ilgili görevler verilebilir. Böylece çocuklara aktarılmak istenen değerlere, dikkat çekilebilir.

Yabancı yapım çizgi filmler, Türkiye'deki çocuklar için uyarlanırken dil, üslup, kültürel öğeler dikkate alınarak, alan uzmanları tarafından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., & Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 180-197.
- Agboola, A., & Tsai, K. C. (2012). Bring character education into classroom. *European journal of educational research*, 1(2), 163-170.
- Aierbe-Barandiaran, A., & Oregui-Gonzalez, E. (2016). Values and emotions in children's audiovisual fictional narratives. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 24(1), 69-77.
- Aishworiya, R., Cai, S., Chen, H. Y., Phua, D. Y., Broekman, B. F., Daniel, L. M., ... & Meaney, M. J. (2019). Television viewing and child cognition in a longitudinal birth cohort in Singapore: The role of maternal factors. *BMC pediatrics*, 19(1), 286-294.
- Akbar, H., Khanam, A., Aslam, N., Fatima, G., & Muhammad N. (2017). Effect of institutional culture on the moral development of children. *Journal of Arts and Social Sciences*. 2, (4), 71-84.
- Alicenap, Ç. T. (2015). Kültürel mirasın çizgi film senaryolarında kullanılması. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (37), 11-26.
- Alabay, E., Can, B. H., Kandemir, A. B., & Güney, K. (2018). TÜBİTAK tarafından yayınlanan Meraklı Minik Çocuk Dergisinin değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 7-26.

- Argyle, M. (2013). *The psychology of happiness*. London: Routledge.
- Assembly, U. G. (2000). International decade for a culture of peace and non-violence for the children of the world, Report of the Secretary-General.
- Aydın, B. (2018). *Türkiye'de çocuk televizyon kanallarındaki çizgi filmlerin çocukluğa etkisi üzerine bir içerik analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Aydın, Z.A. (2003). *Ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi*. Ankara: Nobel
- Aytaç, Mustafa. (1998), *Matematiksel İstatistik*. Uludağ Üniversitesi Basımevi: Bursa.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Bayır, E., & Günşen, G. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının en çok izledikleri çizgi filmlerin bilimsel açılardan analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 746-761.
- BeiBert, H. M., Mulvey, K. L., & Killen, M. (2018). Children's act evaluation and emotion attribution reasoning regarding different moral transgressions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 64(2), 195-219.
- Beldağ, A., & Yarar Kaptan, S. (2017). Arabalar filminin içerdiği değerlere ilişkin bir inceleme. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 18(2), 487-499.
- Berk, L. (2013). *Çocuk gelişimi*. (A.Dönmez, Çev.) Ankara: İmge.
- Berkowitz, M. W. (2002). The science of character education. W. Damon (Ed.), In *Bringing in a New Era in Character Education*, (s.43-63). Stanford, CA: Hoover Institution Press.
- Berkowitz, M. W. (2011). Understanding effective character education. *The Literacy and Numeracy Secretariat Capacity Building Series: Expert Perspectives*.

- Berkowitz, M. W., & Bier, M.C. (2007). What Works in character education. *Journal of Research in Character Education*, 5 (1), 29.
- Berreth, D., & Berman, S. (1997). The moral dimensions of schools. *Educational Leadership*, 54(8), 24-27.
- Bircan H., Karagöz, Y., & Kasapoğlu, Y. (2003). Ki-kare ve kolmogorov smirnov uygunluk testlerinin simulasyon ile elde edilen veriler üzerinde karşılaştırılması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (1), 69-80.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1995). *T.C. Resmi Gazete*, 22184, 27 Ocak 1995.
- Bülbün Aktı, B. (2014). TRT Çocuk kanalında yayınlanan okul öncesi yaş grubu çocuklarına yönelik çizgi dizilerin çocuk hakları açısından incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Can, A. (2002). *Çocuk ve çizgi film*. Konya: Özeğitim.
- Catzoli-Robles, L. (2016). Conception of peace and coexistence in the school context. *Revista Ra Ximhai*, 12(3), 433-444.
- Cekaite, A., & Andrén, M. (2019). Children's laughter and emotion sharing with peers and adults in the preschool. *Frontiers in Psychology*, 10, 852- 871.
- Cuervo, L. F., Burgos, J. A., & Ángel-Botero, A. (2013). Children's identification processes with television characters: Case studies about colombian children and their favorite cartoon programs. *Perspectivas de la Comunicación-ISSN 0718-4867*, 6(2), 38-51.
- Çalışkan, H., & Sağlam, H. I. (2012). A study on the development of the tendency to tolerance scale and an analysis of the tendencies of primary school students to tolerance through certain variables. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1440-1446.

- Çelikkaya, T., & Seyhan, O. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının evrensel değerlere ilişkin metafor algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 65-87.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 43-77.
- Davidovitch, N., & Soen, D. (2015). Teaching civic sand instilling democratic values in israeli high school students: the duality of national and universal aspects. *Journal of International Education Research*, 11(1), 7-20.
- Dedeoglu, S. G. (2014). Özgürlük, mahremiyet, demokrasinin değeri ve bilişim toplumunda maruz kaldığı tehditler. *Journal of Yaşar University*, 9(34), 5887-5897.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dirican, R., & Dağlıoğlu, H. E. (2013). *3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duman, G. (2014). Evaluation of Turkish preschool curriculum objectives in terms of values education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 978-983.
- Dumova, T. (2007). Prosocial content in a local children's television program. *International Journal of Technology, Knowledge and Society*, 2(8) 129-139.
- Dümenci, S. S. B., Dilli, R., & Sevim, B. S. (2019). Çocuk animasyon filmlerinin okul öncesi çocuk resimleri üzerindeki yansımaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-12.

- Einarsdottir, J., Purola, A. M., Johansson, E. M., Broström, S., & Emilson, A. (2015). Democracy, caring and competence: Values perspectives in ECEC curricula in the Nordic countries. *International Journal of Early Years Education*, 23(1), 97-114.
- Ersoy, A. (2010). İlköğretimde değer kazanımlarının incelenmesinde karikatür kullanımı: Dayanışma değeri örneği. *On dokuz Mayıs University Journal of Education*, 29(2), 79-103.
- Ersoy, Ö., Avcı, N., & Turla, A. (2008). *Çocuklar için erken uyarıcı çevre “Oyuncak, Televizyon, Bilgisayar ve Kitap”*. İstanbul: Morpa.
- Essawi, M., Abu-Hussain, J., & Fadila, D. (2014). Reflective education as a means of changing teacher trainers' attitude towards universal values in the education system of the developing society. *International Journal of Higher Education*, 3(1), 39-48.
- Fichter, J.H. (2012). *Sosyoloji Nedir*. (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Anı.
- Gambrel, J. C., & Cafaro, P. (2010). The virtue of simplicity. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 23(1-2), 85-108.
- Globokar, R. (2018). Impact of digital media on emotional, social and moral development of children. *Nova Prisutnost: Časopis za Īntelektualna i Duhovna Pitanja*, 16(3), 545-559.
- Gorodyska, V. (2015). Role of cartoons in moral education of senior preschoolers. In *Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska Lublin*, 28 (2), 71-80.
- Guarrieri, J. (2018). Growing up grateful. *Today's Parent*, 35(6), 62 – 66.
- Güler, D. (1989). Çocuk, televizyon ve çizgi film. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 5(5), 163-177.
- Güngör, A. C., & Çolak, A. (2019). Popüler kültür bağlamında çizgi filmlerin kültür aktarımındaki yeri ve önemi: “İstanbul Muhafızları” incelemesi. *İdil*, 59, 923-931.

- Güven, G., & Akıncı, A. (2014). Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan değerlere ait sözel ifadelerin sunumu: TRT Çocuk kanalı örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 429-445.
- Gvozdic, K., Moutier, S., Dupoux, E., & Buon, M. (2016). Priming children's use of intentions in moral judgement with metacognitive training. *Frontiers in Psychology*, 7, 190- 204.
- Hart, S., & Hodson, V. K. (2019). *Saygılı anne baba saygılı çocuk*. İstanbul: Remzi kitabevi.
- Hamarat, D., Işıtan, S., Özcan, A., & Karaşahin, H. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmler üzerine bir inceleme: Caillou ve Sünger Bob örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 75-91.
- Hao, J., & Wu, C. (2019). Deaf children's moral behavior, moral reasoning and emotion attribution. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 24(2), 95-103.
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2012). World Happiness Report (Report No. 4). New York: UN Sustainable Development Solutions Network. doi: 10.14288/1.0053622
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: Dem Yayıncılık.
- Hu, J., Ding, N., Yang, L., Ma, Y., Gao, M., & Wen, D. (2019). Association between television viewing and early childhood overweight and obesity: a pair-matched case-control study in China. *BMC Pediatrics*, 19(1), 184-192.
- Huang, F., & Lee, M. J. (2009). Does television viewing affect children's behaviour?. *Pacific Economic Review*, 14(4), 474-501.
- İlhan, V., & Çetinkaya, Ç. (2013). İlkokul öğrencilerinin tematik çocuk kanallarındaki çizgi filmleri izleme alışkanlıkları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 317-326.

- Johansson, E., Cobb-Moore, C., Lunn-Brownlee, J., Walker, S., Boulton-Lewis, G., & Ailwood, J. (2014). Children's perspectives on values and rules in Australian early education. *Australasian Journal of Early Childhood*, 39(2), 12-20.
- Kadan, G., & Aral, N. (2017). Evrensel değerlerin çizgi filmler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 104 – 117.
- Kamaraj, İ., & Kerem, E. (2006). Erken çocukluk dönemi barış değerine evrensel bir bakış. *I. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (19), 93-104.
- Kalaycı, N. (2015). Analyses of the cartoon series from a gender equality perspective: Pepee. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 243-270.
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitimine katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 251-277.
- Karakuş, N. (2016). Maysa ve Bulut isimli animasyon çizgi filmin kültürel öğeler açısından incelenmesi/the evaluation of the cartoon named Maysa and Bulut in terms of cultural elements. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 134-149.
- Kavedzija, I. & Walker, H. (Ed.). (2016). *Values of happiness*. Chicago: Hau Books.
- Kaur, S. (2015). Moral values in education. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 20(3), 21-26.
- Keskinoğlu, M.Ş. (2011). *Mesnevi temelli değerler eğitimi*. İstanbul: Akademi yayıncılık.
- Kohn, A. (1997). How not to teach values: A critical look at character education. *Phi Delta Kappan*, 78(6), 429-439.
- Kolaç, E., & Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmen adaylarının "değer" kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.

- Korotaeva, E., & Chugaeva, I. (2019). Socio-moral development of preschool children: Aspects of theory and practice. *Behavioral Sciences*, 9(12), 129-137.
- Kouch, K. H. (2008). Çocuklara hoşgörüyü öğretmek için neler yapmalı, neler yapmamalı: Mısır örneğinden bazı yansımalar 1 (Çev. Oruç, C.). *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 401- 412.
- Krumrei-Mancuso, E. J. (2017). Intellectual humility and prosocial values: Direct and mediated effects. *The Journal of Positive Psychology*, 12(1), 13-28.
- Lima, J. D. S., & Santos, G. D. (2018). Valores, educação infantil e desenvolvimento moral: concepções dos professores. *Educação & Formação*, 3(8), 153-170.
- Living Values Education (2019). www.livingvalues.net 03.12.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Marí, E. M. C. (2015). Mexican children and american cartoons: Foreign references in animation. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 23(2), 125-132.
- Miller, P.H. (2017). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Ankara: İmge.
- Mindivanlı, E., & Aktaş, E. (2011). Sosyal bilgiler 6. sınıf müfredatında yer alan milli ve evrensel değerler. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 72-77.
- Moradi Sheykhjan, T. (2014). Global peace education in 21st century. *Online Submission*.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi dönem çocuğunda ahlaki değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (2), 37-60.
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Ott, K. (2019). Taking children's moral lives seriously: Creativity as ethical response offline and online. *Religions*, 10(9), 525-537.
- Otten, E. H. (2000). *Character education*. ERIC Digest.
- Özakkaş, T. (2017). *Bütüncül psikoterapi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.

- Öztürk, H.E. (2002). *Kişilik gelişimi açısından çocuk ve televizyon*. İstanbul: Beyan.
- Özyürek, A., Kaya, B., Yeşil, Z., & Karadaş, İ. (2018). Keloğlan Masalları çizgi filminin değerler açısından incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 1-11.
- Page, J. S. (2004). Peace education: Exploring some philosophical foundations. *International Review of Education*, 50(1), 3-15.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2018). Televizyon izleme eğilimleri araştırması. Ankara: RTÜK.
- Rashid, A. (2015). Impact of television cartoon channels on children in India. *Journal of Indian Research*, 3(2), 64-72.
- Sadioğlu, Ö., Turan, M., Dikmen, N. D., Yılmaz, M., & Muhtar, Y. Ö. (2018). Cartoons in values education: example of 'Rafadan Tayfa'. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 19(3), 240-251.
- Sandberg, A., & Vuorinen, T. (2008). Preschool-home cooperation in change. *International Journal of Early Years Education*, 16(2), 151-161.
- Santrock, J.W. (2017). *Yaşam boyu gelişim*. (G.Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel.
- Sapsağlam, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının değer algılarının çizdikleri resimler ve sözlü anlatımlarına göre incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 287-303.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values?. *Journal of Socialissues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: théorie, mesures et applications. *Revue Française de Sociologie*, 47(4), 929-968.
- Sims, M. (2009). Value-based education for pre-service students in children and family studies. *The Journal of Educational Enquiry*, 4(1), 68-79.

- Şahin, S., & İlhan, V. (2017). Primary school children's practices of watching cartoons and their perceptions about cartoon characters. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 26-48.
- Şentürk, Ş., & Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 143-157.
- Tabellini, G. (2008). The scope of cooperation: Values and incentives. *The Quarterly Journal of Economics*, 123(3), 905-950.
- Tarkoçin, S., Berktaş, D. T., & Balat, G. U. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları değerlerin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(2), 37-49.
- Tay, B., Durmaz, F. Z., & Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimi ile ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93.
- Tahiroglu, M. (2013). Performance task application concerning the promotion of the value of helpfulness in social studies course for primary schools. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(3), 1855-1860.
- Thompson, M. (2011). Developing moral values in children: observations from a preschool. *IFE Psychologia: An International Journal*, 19(2), 394-411.
- Timisi, N. (2011). *Elektronik bakıcı: Televizyon çocuk ilişkisine genel bir bakış*. İstanbul: Derin.
- Tulunay Ateş, Ö. (2017). Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15 (34), 41- 60.
- Turan, B. (2014). The opinions of teachers on the use of cartoon character in the mathematics lesson. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 1386-1391.

- Türk Dil Kurumu. (2019). Türkçe sözlük. Ankara: TDK
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). İstatistiklerle çocuk. Ankara: TÜİK
- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 139-158.
- Utyupova, G. Y., Baiseitova, Z. B., & Mukhamadiyeva, A. A. (2016). Value forming education of prospective primary school teachers in Kazakhstan and Germany. *International Journal of Environmental and Science Education*, 11(9), 2607-2618.
- Ülavere, P., & Veisson, M. (2015). Values and values education in Estonian preschool child care institutions. *Journal of teacher education for sustainability*, 17(2), 108-124.
- Walsh, A., & Leaper, C. (2019). A content analysis of gender representations in preschool children's television. *Mass Communication and Society*, 1-25.
- Witenberg, R. T. (2007). The moral dimension of children's and adolescents' conceptualisation of tolerance to human diversity. *Journal of Moral Education*, 36(4), 433-451.
- Wringe, C. (2006). *Moral education: Beyond the teaching of right and wrong* (Vol. 14). Springer Science & Business Media.
- Wynne, E. A. (1995). Transmitting character in schools—some common questions and answers. *The Clearing House*, 68(3), 151-153.
- Varol, N. (2011). “Değer” kavramı [Öz]. *Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri*, 9.
- Yağlı, A. (2013). Çocuğun eğitiminde ve sosyal gelişiminde çizgi filmlerin rolü: Caillou ve Pepee örneği. *Electronic Turkish Studies*, 8(10), 707-719.

- Yaşar, Ş., Gültekin, M., & Bayır, Ö. G. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değer eğitime yansması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-369.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, C. (2016). 3-6 yaş çocuklarının tercih ettikleri çizgi filmlerdeki şiddet içeriklerinin analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 698-716.
- Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk ruh sağlığı çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Özgür.
- Zadanbeh, M. K., & Zakerian, M. (2011). A comparison of moral competence between Iranian male and female elementary students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 48-52.
- Zajda, J. (2014). Values education. In D. Phillips (Ed.), *Encyclopedia of Educational Theory and Philosophy*. Thousand Oaks: Sage.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 19/02/2019-E.22684

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 18/12/2018 tarihli ve 80287700-302.08.01- 166453 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi Neslihan KAYMAK'ın, Doç.Dr.Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK'in danışmanlığında yürüttüğü "Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin Evrensel Değerler Bakımından İncelenmesi" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 12.02.2019 tarih ve 02 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2019-047

Ek: 1 Liste

Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

Bilgi için :Ayfer Çekmez
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:202 18 07

EK 2. İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Dilekçesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.6032515
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi.

22/03/2019

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Gazi Üniversitesinin 13.12.2018 tarihli ve 46215 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 21.03.2019 tarihli tutanağı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Neslihan KAYMAK'ın "Yerli ve Yabancı Çizgi Filmlerin Evrensel Değerler Bakımından İncelenmesi" konulu tezi kapsamında, ilimiz Esenler ilçesinde bulunan eğitim kurumlarında öğrenim gören okul öncesi öğrencilerine; kişisel bilgi formu ve anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

- Ek:
1- Genelge.
2- Komisyon Tutanağı.

OLUR
22/03/2019

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKE
Tel: (0 212) 455 04 00-239

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 2bc9-8310-3209-ad08-0770 kodu ile teyit edilebilir.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...